

(Foreløpig utgave)

Finansdepartementet

St.prp. nr. 37

(2008 - 2009)

Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid

Innhold

1	Hovedtrekkene i Regjeringens forslag til endringer i statsbudsjettet 2009.....	3
2	De økonomiske utsiktene og den økonomiske politikken	14
2.1	Nærmere om utviklingen i finansmarkedene.....	14
2.2	Nærmere om utviklingen i internasjonal økonomi	19
2.3	Nærmere om utviklingen i norsk økonomi.....	26
2.5	Nærmere om kommuneøkonomien	40
2.6	Sysselsettingspolitikken	44
3	Endringer i skatter	46
3.1	Innledning	46
3.2	Konjunkturavhengig skattelette	47
3.3	Andre næringsrettede tiltak som har vært vurdert	50
3.4	Skattefunn.....	54
4.	Forslag under det enkelte departement	56
4.1	Kunnskapsdepartementet.....	56
4.2	Kultur- og kirke departementet.....	59
4.3	Justisdepartementet.....	61
4.4	Kommunal- og regionaldepartementet	64
4.5	Arbeids- og inkluderingsdepartementet.....	69
4.6	Helse- og omsorgsdepartementet.....	73
4.7	Nærings- og handelsdepartementet	74
4.8	Fiskeri- og kystdepartementet	78
4.9	Landbruks- og matdepartementet	80
4.10	Samferdselsdepartementet	82
4.11	Miljøverndepartementet.....	86
4.12	Fornyings- og administrasjonsdepartementet	89
4.13	Finansdepartementet.....	93
4.14	Forsvarsdepartementet.....	93
4.15	Olje- og energidepartementet	94
	Forslag til vedtak.....	97

St.prp. nr. 37

(2008 - 2009)

Om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid

*Tilråding fra Finansdepartementet av 26. januar 2009,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

1 Hovedtrekkene i Regjeringens forslag til endringer i statsbudsjettet 2009

Regjeringen legger med dette fram proposisjon om endring av statsbudsjettet 2009 for å bekjempe arbeidsløshet og dempe virkningene av den internasjonale finansuroen på norsk økonomi. Regjeringen har tidligere gjennomført tiltak rettet spesielt mot finanssektoren og penge- og kredittmarkedene, og Regjeringen legger fram nye tiltak 9. februar som skal styrke bankens utlånsevne.

Finanskrisen gir kraftig tilbakeslag i internasjonal og norsk økonomi

Etter flere år med meget sterk vekst, skjedde det en klar avdemping i aktiviteten i norsk økonomi i 2008. Omslaget forsterkes av den vanskelige situasjonen i finansmarkedene og den svært svake utviklingen i internasjonal økonomi. Det ligger nå an til nullvekst og stigende arbeidsledighet i norsk økonomi i inneværende år.

Forholdene i internasjonale finansmarkeder forverret seg kraftig fra midten av september i fjor. Etter flere år med sterk utlånsvekst og spredning av nye og kompliserte finansielle produkter samtidig som reguleringer var mangelfulle, ble tilliten til finansinstitusjonene kraftig svekket da investeringsbanken Lehman Brothers gikk konkurs. Risikopåslagene i penge- og kredittmarkedene økte til svært høye nivåer. Den økte usikkerheten innebar at det ble vanskelig for banker og andre finansinstitusjoner å skaffe finansiering. Samtidig økte tapene, og myndighetene i en rekke land måtte sette i verk omfattende tiltak for å unngå

sammenbrudd i markedene. Selv om myndighetenes tiltak har bidratt til å bedre situasjonen, er den fortsatt langt fra normal.

Økt usikkerhet, behov for finansiell konsolidering og vanskeligere tilgang på finansiering for bedrifter og husholdninger har bidratt til at utsiktene for veksten i internasjonal økonomi er kraftig nedjustert de siste månedene. For 2009 forventes det nå en nedgang i BNP på 1½ pst. for våre handelspartnere.

For å unngå at sviktende kredittflyt fører til at ellers lønnsom virksomhet stopper opp, er det avgjørende å få finansmarkedene til å fungere bedre. Derfor har også norske myndigheter satt i verk omfattende tiltak for å bedre situasjonen i penge- og kredittmarkedene. Norges Bank har tilført banksystemet mer likviditet enn normalt, blant annet ved å utvide låneadgangen og øke løpetiden på sine F-lån. I oktober i fjor vedtok Stortinget Regjeringens forslag om en bytteordning, der bankene får låne statspapirer i bytte mot obligasjoner med fortrinnsrett. Ordningen, som har en samlet ramme på 350 mrd. kroner for 2008 og 2009, har lettet bankenes innlånsmuligheter. Hittil er det foretatt bytter for 57 mrd. kroner. Risikopåslagene på pengemarkedsrentene har gått ned, men de er fortsatt høyere enn før finansuroen tok til. Finansmarkedene er fremdeles preget av stor usikkerhet.

Regjeringen har også satt i verk tiltak for å bidra til finansiering av eksportrettet næringsliv og kommunene. For å sikre lån til kommunene har Regjeringen foreslått å øke egenkapitalen til Kommunalbanken, mens økte rammer til Garanti-instituttet for eksportkreditt (GIEK) og Innovasjon Norge bidrar til å sikre næringslivet lån. For å avhjelpe situasjonen for eksportrettet næringsliv har Regjeringen inngått avtale om statlige lån til Eksportfinans, som anslås til 50 mrd. kroner over årene 2009 og 2010.

Pengepolitikken er førstelinjeforsvaret for å møte et tilbakeslag i økonomien. Den er mer fleksibel enn finanspolitikken og kan reagere raskt når den økonomiske situasjonen tilsier det. Norges Bank har i tre omganger siden oktober 2008 senket styringsrenten med til sammen 2,75 prosentpoeng, til 3 pst., og banken har signalisert ytterligere rentenedsettelse ned mot 2 – 2¼ pst. gjennom første halvår 2009. Ettersom husholdningene har netto rentebærende gjeld på vel 1 000 mrd. kroner, vil en nedgang i rentenivået på ett prosentpoeng bidra til å øke husholdningenes disponible inntekter med over 7 mrd. kroner etter skatt. De rentenedsettelsene Norges Bank allerede har gjennomført innebærer dermed om lag 20 mrd. kroner i økte inntekter for husholdningene, dersom de får fullt utslag i bankenes innskudds- og utlånsrenter. Stimulansen fra lavere rente vil kunne bidra til at det private forbruket tar seg opp utover i 2009. Samtidig bidro svekkelsen i kronen gjennom 2. halvår i fjor til å dempe virkningen på lønnsomheten i næringslivet av nedgangen i prisene på viktige norske eksportprodukter. Med en svært svak utvikling internasjonalt, stor usikkerhet i finansmarkedene og redusert vilje og evne til å ta risiko kan imidlertid virkningene på etterspørsel, produksjon og sysselsetting av en ekspansiv pengepolitikk være mindre enn vanlig.

Regjeringen følger situasjonen i bankene nøye. Norske banker hadde tilfredsstillende resultater de tre første kvartalene i 2008, og utlånstapene var fortsatt lave. Selv om norske banker er solide, må de sørge for fortsatt tilfredsstillende lønnsomhet og egenkapital for å møte svakere konjunkturer. Finansdepartementet er kjent med at en del banker nå sikter mot en høyere

kjernekapitaldekning for å sikre tilgang til finansiering til akseptable vilkår. Dersom bankene ikke får skaffet kapital til akseptable vilkår, kan det bli vanskelig for næringsliv og husholdninger å få nye banklån. Regjeringen legger fram nye tiltak 9. februar som skal styrke bankens utlånsevne, slik at næringslivet og husholdningene lettere skal få nye lån.

Til tross for omfattende penge- og kredittpolitiske tiltak og et ekspansivt budsjett for 2009, rammes et bredt spekter av norske virksomheter av stadig svakere etterspørsel fra norske og utenlandske markeder. I lys av dette ligger det an til en meget svak utvikling i norsk økonomi i 2009, med en klar nedgang i sysselsettingen gjennom første halvår og en økning i arbeidsledigheten. En slik utvikling øker faren for en tiltakende negativ spiral, der rask nedgang i samlet etterspørsel bidrar til å øke problemene i finansmarkedene. Etter Regjeringens vurdering er det nå riktig å bruke finanspolitikken for ytterligere å stimulere økonomien. En mer ekspansiv finanspolitikk kan ikke forhindre den avdempingen som nå ventes, men målrettede tiltak kan bidra til å dempe tilbakeslaget og stimulere sysselsettingen.

Hovedtrekkene i Regjeringens forslag

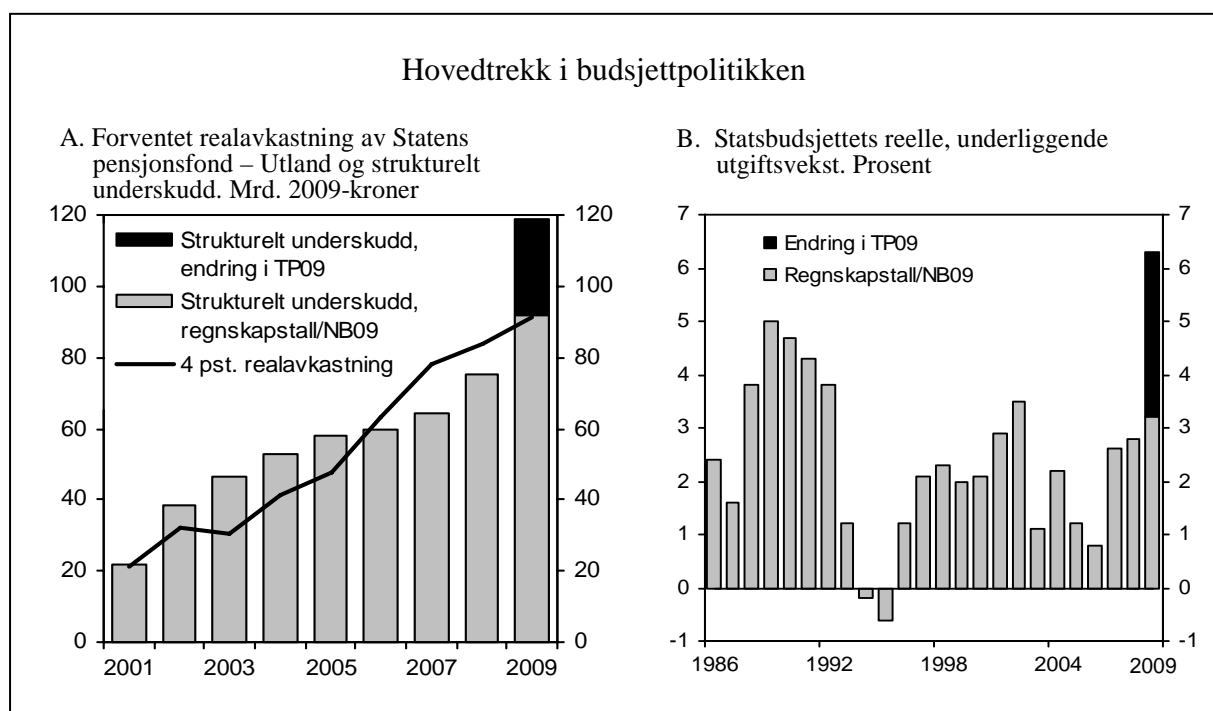
For å bidra til å redusere utslagene i sysselsetting og ledighet foreslår Regjeringen at det gjennomføres nye finanspolitiske tiltak i 2009 med en ramme på 20 mrd. kroner, hvorav 16¾ mrd. kroner er nye tiltak på budsjettets utgiftsside og 3¼ mrd. kroner er skatteletter for næringslivet. I tillegg øker det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet med nærmere 7 mrd. kroner som følge av endrede utgifts- og inntektsanslag. Målt ved dette underskuddsbegrepet øker dermed bruken av oljeinntekter i 2009 med om lag 27 mrd. kroner ut over vedtatt budsjett.

Regjeringen foreslår dessuten økte statlige låne-, garanti- og investeringsrammer med til sammen 8 mrd. kroner.

Det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet anslås nå å øke med om lag 43 mrd. kroner fra 2008 til 2009. Regnet ved endringen i det strukturelle underskuddet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge anslås den samlede budsjettimpulsen til 2,3 pst. i 2009, sammenliknet med en anslått impuls på 0,7 pst. i Nasjonalbudsjettet 2009. Det er da tatt hensyn til at anslaget for det strukturelle underskuddet i 2008 ble redusert med 2 mrd. kroner ved nysalderingen.

Regjeringens forslag innebærer et strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd i 2009 på 119 mrd. kroner, som er 28 mrd. kroner høyere enn forventet fondsavkastning, jf. figur 1.1A. Regjeringen utnytter dermed den fleksibiliteten som ligger i handlingsregelen, og som innebærer at man ved et konjunkturtilbakeslag kan bruke mer enn forventet fondsavkastning for å stimulere den økonomiske veksten.

Tiltakspakken innebærer at budsjettet for 2009 nå framstår som meget ekspansivt både i historisk og internasjonal sammenheng. Budsjettimpulsen på 2,3 pst. av BNP for Fastlands-Norge er en kraftigere stimulans enn i noe annet enkeltår på over 30 år. Den underliggende realveksten i utgiftene på statsbudsjettet anslås til 6¼ pst., og dette er den høyeste utgiftsveksten de siste 25 årene, som er den perioden det finnes sammenliknbare tall for, jf. figur 1.1B. I tillegg kommer betydelige etterspørselsimpulser fra lavere rente.

Figur 1.1 Hovedtrekk i budsjettpolitikken

Kilde: Finansdepartementet.

Også sammenliknet med de tiltakene som er vedtatt eller planlagt iverksatt i mange andre land, framstår finanspolitikken i Norge som meget ekspansiv. Det gjelder også i forhold til land som er rammet langt hardere av finanskrisen enn Norge. EUs stats- og regjeringssjefer har satt seg som mål å gjennomføre finanspolitiske tiltak med et samlet omfang tilsvarende 1,5 pst. av BNP, hvorav nasjonale tiltak skal utgjøre 1,2 prosentpoeng. Europakommisjonen har beregnet at vedtatte og annonserte tiltak per 13. januar, inklusive tiltak som er vedtatt gjennom landenes ordinære budsjettprosesser, summerer seg til 1 pst. av BNP i 2009 for EU sett under ett, jf. nærmere omtale i kapittel 2. Ifølge Kommisjonen er budsjettpolitikken særlig ekspansiv i Irland og Storbritannia, der den strukturelle budsjettbalansen anslås å bli svekket med 2½-3 pst. av BNP i 2009. For Tyskland anslår Kommisjonen en strukturell budsjettsvekkelse på 1,5 pst. av BNP. I USA arbeides det med en ny stimulansepakke på i størrelsesorden 825 mrd. dollar fordelt på 2009 og 2010. Ved jevn fordeling over de to årene gir dette en ytterligere økning i budsjettunderskuddet på nær 3 pst. av BNP i 2009.

De såkalte automatiske stabilisatorene i budsjettet er antakelig større i Norge enn i mange andre land på grunn av våre godt utbygde fellesskapsordninger. Medregnet effekten av automatiske stabilisatorer øker det faktiske oljekorrigerte budsjettunderskuddet fra 0,5 pst. av trend-BNP i 2008 til 5,4 pst. i 2009, dvs. en økning på hele 4,9 prosentpoeng. Europakommisjonen har anslått at når det tas hensyn til de automatiske stabilisatorene, svekkes den faktiske budsjettbalansen for EU-landene tilsvarende 2½ pst. av BNP fra 2008 til 2009.

De finanspolitiske tiltakene som foreslås i denne proposisjonen kan bidra til at sysselsettingen ved utgangen av 2009 vil være i størrelsesorden 15 000 personer

høyere enn uten tiltakene, mens ledigheten vil være rundt ¼ prosentpoeng lavere regnet som andel av arbeidstyrken. Forslagene kan bidra til å øke BNP for Fastlands-Norge med rundt ¾ pst. i 2009. Virkningene av rentenedsettelsene og øvrige penge- og likviditetspolitiske tiltak kommer i tillegg.

Samlet anslås om lag nullvekst i BNP for Fastlands-Norge i 2009, mens anslaget i Nasjonalbudsjettet var en vekst på litt under 2 pst. Med en slik utvikling ligger det an til nedgang i sysselsettingen, men Regjeringens tiltakspakke vil bidra til å dempe utslagene, blant annet i bygg- og anleggssektoren.

AKU-ledigheten anslås på usikkert grunnlag å øke fra vel 2½ pst. i 2008 til om lag 3½ pst. i 2009. I Nasjonalbudsjettet 2009 ble det til sammenlikning lagt til grunn en gjennomsnittlig AKU-ledighet på 2¾ pst. i 2009.

Konsumprisindeksen anslås å øke med 2 pst. i 2009, ned fra et anslag på 3 pst. i Nasjonalbudsjettet 2009, mens anslaget for årslønnsveksten er nedjustert fra 5 pst. til 4¼ pst.

Selv om arbeidsledigheten øker innenfor enkelte sektorer i økonomien, er den samlet sett fortsatt lav. Innenfor flere områder, blant annet deler av offentlig sektor, er arbeidsmarkedet fremdeles stramt. En for stor tiltakspakke eller en pakke som ikke er målrettet, kan øke faren for ytterligere press og tiltakende kostnadsvekst innenfor slike sektorer, med mulige smittevirkninger til andre deler av økonomien. En slik utvikling vil kunne bidra til at Norges Bank øker rentene raskere enn lagt til grunn i rentebanen fra desember 2008. Den økonomiske politikken bør heller ikke sikte mot å forhindre omstillinger i sektorer der aktiviteten de siste årene kan ha kommet opp på et nivå som ikke kan videreføres over tid.

Usikkerheten om den videre utviklingen i norsk og internasjonal økonomi er stor. Det kan ikke utelukkes at nedgangen blir enda sterkere og mer langvarig enn lagt til grunn i denne proposisjonen. På den annen side gjennomføres det nå betydelige penge- og finanspolitiske stimulanser både i Norge og i utlandet som kan bidra til at veksten tar seg raskere opp gjennom året enn anslått. Doseringen og innretningen av den økonomiske politikken må vurderes i lys av den økonomiske utviklingen og av erfaringene med de tiltakene som iverksettes. Regjeringen kommer tilbake med en ny vurdering av de økonomiske utsiktene og den økonomiske politikken i Revidert nasjonalbudsjett 2009 i midten av mai.

Den økonomiske utviklingen og den økonomiske politikken er nærmere omtalt i kapittel 2.

Nærmere om Regjeringens forslag til tiltak

Regjeringen har lagt vekt på at forslagene som fremmes skal stimulere produksjon og sysselsetting, slik at økningen i arbeidsledigheten dempes. Det er lagt vekt på at tiltakene skal kunne iverksettes raskt og treffe de mest utsatte delene av arbeidsmarkedet, samtidig som de bidrar til bedre miljø og bedre offentlig infrastruktur. Videre tar tiltakene sikte på å sette arbeidstakere og bedrifter bedre i stand til å møte nødvendige omstillinger og bidra til nyskaping gjennom kompetanse- og fornyingstiltak.

I vurderingen av hvordan tiltakene bør fordeles på budsjettets utgifts- og inntektsside, har Regjeringen lagt vekt på at virkningene av skatte- og

avgiftslettelse på etterspørsel, produksjon og sysselsetting på kort sikt er usikre. Økte inntekter til husholdninger og bedrifter vil normalt både slå ut i økt sparing og i høyere etterspørsel. I en situasjon med stor usikkerhet og redusert tilgang på likviditet for enkelte husholdninger og foretak, er det grunn til å tro at sparelekkasjen vil være større enn vanlig, og at økte offentlige utgifter på kort sikt vil slå klart sterkere ut på etterspørselen enn skatte- og avgiftslettelse. Dette er et synspunkt som også IMF framhever i en nylig publisert analyse. For Norges del må en også ta hensyn til at Norges Banks rentenedsettelse gir et betydelig bidrag til disponibel inntekt for husholdninger med gjeld. Regjeringen har derfor først og fremst prioritert tiltak på utgiftssiden av statsbudsjettet, med betydelig vekt på tiltak som, direkte eller indirekte, stimulerer produksjonen i privat sektor. Regjeringen fremmer i tillegg forslag om enkelte målrettede skatteendringer som svar på noen av de problemene næringslivet kan få som følge av konjunkturedgangen.

På utgiftssiden har Regjeringen særlig prioritert økte overføringer til kommunesektoren for å øke vedlikehold og rehabilitering av kommuners og fylkeskommuners bygg og annen infrastruktur. Samferdselsbevilgningene økes, med vekt på vedlikehold og utbedring av riksveiene og jernbanen, samt utbygging av gang- og sykkelveier. Videre økes bevilgningene til vedlikehold og rehabilitering av statlige bygg, herunder sykehus og universitets- og høyskolebygg. Statlige tilskudd til utbygging av miljøvennlig energi og energisparetiltak økes kraftig. For å bidra til omstilling og nyskaping i arbeids- og næringslivet økes bevilgningene til forskning og kompetansetiltak, arbeidsmarkedstiltak, IKT-tiltak, Innovasjon Norge, GIEK og Argentum.

Miljørettede tiltak

Regjeringens ulike forslag bidrar til et vesentlig løft for miljøet gjennom økte tilskudd til energiøkonomisering og utbygging av miljøvennlig energi, mer miljøvennlig transport, mer miljøvennlig og energieffektiv bygningsmasse og økt miljørettet forskning.

Enovas tilskudd til energieffektivisering og fornybar energi økes med 1 190 mill. kroner, som innebærer en tredobling av tilskuddet over statsbudsjettet i 2009 og nær en dobling av Enovas samlede ramme i 2009. Innsatsen skal særlig rettes mot utbygging av fornybare oppvarmingsløsninger og energieffektive løsninger i industri, kommunale bygg og næringsbygg. Det legges i tillegg opp til en målrettet informasjonskampanje om energisparetiltak rettet mot husholdningene. Styrkingen av Enova gir også mulighet for økt utbygging av gode vindkraft- og biokraftprosjekter.

Betydelige bevilgningsøkninger til vedlikehold og rehabilitering av kommunale og statlige bygg vil bidra til et bedre miljø for brukerne av byggene og en mer energieffektiv bygningsmasse, noe også økte tilskuddsmidler under Enova vil stimulere til. I tillegg kreves det at alle offentlige byggeprosjekter som omfattes av tiltakene, fortrinnsvis skal bygges i samsvar med nye krav til energibruk i bygg. Kravene er fastsatt i teknisk forskrift til plan og bygningsloven, som blir obligatorisk fra 1. august 2009. Bygg som blir framskyndet til før 1. august, skal følge den nye forskriften som om de hadde fulgt opprinnelig tidsplan, og alle nye prosjekteringer skal følge ny forskrift.

Også forslagene om økte bevilgninger til samferdselsformål har en klar miljøprofil. Bevilgningene til jernbanenettet økes med 1,3 mrd. kroner, og av bevilgningsøkningen til veiformål skal 0,5 mrd. kroner benyttes til gang- og sykkelveier. Videre foreslås det 50 mill. kroner til utbygging av ladestasjoner for el-biler, slik at elektrifiseringen av transportsektoren kan gå raskere.

De samlede investeringsutgiftene knyttet til teknologiseret for CO₂-fangst på Mongstad blir høyere enn lagt til grunn i saldert budsjett 2009. Det foreslås derfor å øke bevilgningen til dette miljøtiltaket med 962 mill. kroner. Regjeringen foreslår også å styrke miljøforskningen gjennom Norges forskningsråd med 75 mill. kroner, med særlig vekt på vindkraft til havs. Bevilgningene til bioenergitiltak i landbruket økes med 50 mill. kroner i tråd med målsettingen om å bidra til økt utbygging av bioenergi med inntil 14 TWh innen 2020.

Regjeringen foreslår også økte bevilgninger til en rekke miljøtiltak på Miljøverndepartementets budsjett med til sammen 350 mill. kroner, hvorav 223 mill. kroner til tiltak for fredede og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer. Bevilgningsøkningen under Miljøverndepartementet omfatter også tiltak i nasjonalparker, verneområder og friluftsområder, samt økte midler til satsingen på bymiljøtiltak i Groruddalen.

Satsing på kommuner, bygg og samferdsel

En vesentlig del av Regjeringens forslag til tiltak for å stimulere sysselsettingen er rettet inn mot økt aktivitet i bygg- og anleggsnæringen. Disse tiltakene vil også ha ringvirkninger til andre deler av privat sektor, samtidig som de bidrar til økt aktivitet i hele landet. Opprusting av bygg, bedre veier og andre vedlikeholds- og investeringsprosjekter gir en langsiktig gevinst gjennom bedret offentlig infrastruktur, i tillegg til at sysselsettingen økes mens prosjektene gjennomføres. Regjeringen har særlig prioritert kommunene og samferdselssektoren, hvor utgiftene økes med til sammen vel 10 mrd. kroner. I tillegg foreslås det en vesentlig økt innsats for å utbedre bygningsmassen i staten. Vedlikeholds- og rehabiliteringsprosjekter vil normalt kunne bli iverksatt raskere enn nye investeringsprosjekter og kan også ha kortere varighet, noe som gjør det lettere å trappe dem ned når konjunktursituasjonen tilsier det. Til forskjell fra de fleste investeringsprosjekter vil vedlikeholdsprosjekter heller ikke føre til høyere driftskostnader i fremtiden. I tillegg til å stille krav til energieffektivitet, legger Regjeringen også til grunn at det for alle nye bygg som iverksettes som følge av de foreslåtte tiltakene i denne proposisjonen, skal legges vekt på universell utforming.

Kommunene tilføres til sammen 6,4 mrd. kroner i nye midler, hvorav 4 mrd. kroner er et engangstilskudd til vedlikehold og rehabilitering av kommunal infrastruktur med full statlig finansiering. De frie inntektene økes med 2,0 mrd. kroner, hvorav 1,2 mrd. kroner i økt rammetilskudd og 0,8 mrd. kroner i økt momskompensasjon. Den resterende styrkingen av kommuneøkonomien må ses i sammenheng med flere forhold. Investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg økes med 1 mrd. kroner, fra 2 mrd. kroner til 3 mrd. kroner, mens investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for kirkebygg økes med 0,4 mrd. kroner, fra 0,8 mrd. kroner til 1,2 mrd. kroner. Utvidelsene av investeringsrammene innebærer

økte bevilgninger til rentekompensasjon på til sammen 42 mill. kroner i 2009. Videre økes rammen for investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser med ytterligere 1 500 boenheter i 2009, med en tilhørende bevilgningsøkning på 157 mill. kroner. Lærlingstilskuddet som utbetales av fylkeskommunene, økes med 185 mill. kroner. Det innføres en midlertidig søknadsbasert tilskuddsordning for digital fornying i kommunene på 60 mill. kroner. Forslagene til økte overføringer på 6,4 mrd. kroner kommer i tillegg til ekstraordinær dekning av tapte skatteinntekter for kommunesektoren som Regjeringen varslet før jul. Dette utgjør 1,2 mrd. kroner, når det også tas hensyn til nedjusterte anslag for lønns- og prisveksten i sektoren. Utviklingen i kommunenes inntekter er nærmere omtalt i avsnitt 2.5.

Bevilgningene til *samferdselsformål* økes med 3,8 mrd. kroner. Av dette går 2,3 mrd. kroner til veiformål, fordelt med 0,8 mrd. kroner til drift og vedlikehold og 1,5 mrd. kroner til investeringer. Dette gir blant annet rom for 0,5 mrd. kroner til ekstrainsats for asfaltering, 0,5 mrd. kroner til gang- og sykkelveier og nesten 0,4 mrd. kroner til ulike trafikksikkerhetstiltak. Utgiftene til jernbaneformål økes med 1,3 mrd. kroner, fordelt med 0,8 mrd. kroner til drift og vedlikehold og 0,5 mrd. kroner til investeringer. Utgiftene til Kystverket økes med 150 mill. kroner til blant annet utbygging av havner og farleder. Samferdselstiltakene bidrar ikke bare til økt sysselsetting, de gjør også Norge mer framkommelig og øker sikkerheten i trafikken.

Utgiftene til *øvrige bygningsrelaterte prosjekter* økes med 2,8 mrd. kroner. Det foreslås et engangstilskudd til vedlikehold i helseforetakene på 1 mrd. kroner og et engangstilskudd til vedlikeholdsprosjekter i universiteter og høyskoler på 200 mill. kroner. Bevilgningene til vedlikehold, mindre investeringsprosjekter, prosjektering og forseringer av igangsatte prosjekter under Statsbygg økes med om lag 730 mill. kroner. Videre økes tilskuddet til utleieboliger med 250 mill. kroner, mens tilskuddet til studentboliger økes med 75 mill. kroner. I tillegg foreslås det om lag 320 mill. kroner til en rekke andre vedlikeholdsprosjekter, herunder til nasjonale festningsverk, museer og kulturbygg. Det foreslås også et ekstraordinært engangstilskudd på 250 mill. kroner til statlig medfinansiering av utvalgte idrettsanlegg som påbegynnes og ferdigstilles i 2009. Videre økes utlånsrammen i Husbanken med 2 mrd. kroner, fra 12 mrd. kroner til 14 mrd. kroner.

Kompetanse og omstillingsevne i arbeids- og næringsliv

Regjeringen foreslår en rekke målrettede tiltak for å sette arbeidstakere og bedrifter bedre i stand til å møte nødvendige omstillinger og stimulere til innovasjon og nyskaping. De nye tiltakene kommer i tillegg til tiltakene Regjeringen allerede har gjennomført for å bedre næringslivets muligheter for å få lån og eksportfinansiering, gjennom økt garantiramme for GIEK, økt låneramme for Innovasjon Norge og statlige lån til Eksportfinans.

Arbeidsmarkedstiltakene økes med 6 000 plasser i gjennomsnitt for 2009, og NAV tilføres 320 nye stillinger til oppfølging av flere arbeidssøkere og for å håndtere flere tiltaksplasser. Permitteringsregelverket endres ved at arbeidsgiverperioden med lønnsplikt under permittering reduseres fra 10 dager til 5 dager og den maksimale perioden med dagpenger under permittering økes fra 30 uker til 42

uker. Bevilgningene til ulike kompetansetiltak og til forskning økes med i alt om lag 0,5 mrd. kroner.

Utgiftene til næringstiltak under Innovasjon Norge og GIEK økes med til sammen 705 mill. kroner. Bevilgningen til tapsfond i Innovasjon Norge økes med 320 mill. kroner. Det gir grunnlag for å øke rammen for landsdekkende innovasjonslån (risikolån) med 600 mill. kroner, fra 300 mill. kroner til 900 mill. kroner og rammen for garantiordningen med 280 mill. kroner, fra 40 mill. kroner til 320 mill. kroner. For lavrisikoordningen i Innovasjon Norge utnyttes fullmakten fra Stortinget fullt ut ved at det samtidig med denne proposisjonen fremmes en kongelig resolusjon om å øke lånerammen fra 2 mrd. kroner til 2,5 mrd. kroner. Det innføres også et nytt, landsdekkende etablererstipend med en bevilgning på 150 mill. kroner for å stimulere flere til å starte egen virksomhet. Sammen med bevilgningsøkningen til tapsfond på 320 mill. kroner, innebærer forslaget at bevilgningen til innovasjonsprosjekter under Innovasjon Norge nær femdobles i forhold til saldert budsjett 2009. I tillegg økes bevilgningen til FoU-kontrakter med 65 mill. kroner. Videre økes tilskuddet til Marint verdiskapingsprogram under Innovasjon Norge med 20 mill. kroner. Under GIEK økes rammen for u-landsordningen med 1 050 mill. kroner, fra 2 100 mill. kroner til 3 150 mill. kroner, og bevilgningen til tapsfond økes med 150 mill. kroner. Det statlige forvaltningsselskapet Argentum gis bedre mulighet til å investere i fond som gir næringslivet tilgang på langsiktig eierkapital, ved at selskapet tilføres 2 mrd. kroner i økt egenkapital og fritas for utbyttebetaling til staten i 2009.

Regjeringen foreslår også en rekke andre tiltak for økt kompetanse og innovasjon. Tilskuddet til programmet Brukerstyrt innovasjonsarena under Norges forskningsråd økes med 75 mill. kroner, og det foreslås 48 mill. kroner til nye stipendiatstillinger, herunder til ordningen med nærings-Ph.D. Tilskuddene til lærlinger økes med til sammen 195 mill. kroner, mens utgiftene til kvalifiseringsprogrammet "Ny sjanse" økes med 15 mill. kroner, og utgiftene til programmet for basiskompetanse i arbeidslivet økes med 20 mill. kroner. Det foreslås også 75 mill. kroner til forskning på fornybar energi og 100 mill. kroner til ulike IKT-tiltak. Innenfor landbruket økes tilskuddet til Trebasert innovasjonsprogram med 20 mill. kroner. Regjeringens skatteforslag vil også bidra til å lette situasjonen for selskaper som rammes av konjunkturedgangen og til økt forskning gjennom utvidelse av Skattefunn-ordningen.

Regjeringen foreslår også å øke driftsutgiftene i *Politiet* med 242 mill. kroner, tilsvarende 460 sivile stillinger, slik at polititjenestemenn kan frigjøres til operativt arbeid.

Tiltakene på utgiftssiden er nærmere omtalt i kapittel 4.

Endringer i skatte- og avgiftsopplegget

Det vil være svært uheldig for norsk økonomi om lønnsomme bedrifter blir lagt ned på grunn av midlertidige problemer for eksempel knyttet til mangel på likviditet. Samtidig bør en ikke hindre nødvendig omstilling og opprettholde bedrifter som ikke er levedyktige. Et treffsikkert tiltak i en slik situasjon vil etter Regjeringens syn være en midlertidig adgang til å *tilbakeføre selskapsunderskudd* i 2008 og 2009 mot beskattet overskudd de to foregående årene. Det settes en beløpsgrense på 5 mill. kroner årlig for hvor store underskudd som skal kunne tilbakeføres. Skatteverdien av underskuddene i 2008 og 2009 opp til beløpsgrensen vil bli utbetalt til selskapene ved skatteoppgjørene høsten 2009 og 2010. I dag må slike underskudd framføres og trekkes fra mot eventuelle framtidige overskudd. Mange selskaper som har fått redusert lønnsomhet, får dermed tilført likviditet.

Kun selskaper som har gått fra en overskuddsposisjon til en underskuddsposisjon, vil bli omfattet. Dermed unngår en å inkludere virksomhet som ikke er egnet til å gå med overskudd, samtidig som en når fram til mange av dem som får redusert lønnsomhet som følge av den vanskelige situasjonen i finansmarkedene. Tiltaket er næringsnøytralt, men vil i sin natur særlig komme de mest konjunkturutsatte bedriftene til gode. Taket på 5 mill. kroner innebærer at tiltaket i første rekke er rettet mot små og mellomstore selskaper.

Det foreslåtte tiltaket virker automatisk i den forstand at samlet likviditetstilførsel vil avhenge av hvor store midlertidige problemer næringslivet vil møte. Over de to årene ordningen skal gjelde, antas tiltaket å gi minst 7 mrd. kroner samlet i lavere skatter og styrket likviditet for selskapene. Tiltaket anslås å redusere bokførte skatteinntekter i 2009 med 3¼ mrd. kroner. Provenyanslaget er særlig usikkert, ettersom det er vanskelig å si hvordan underskuddene vil utvikle seg framover. Dersom nedgangskonjunkturen blir dypere og mer langvarig enn forutsatt, blir skatteletten større, mens den blir mindre dersom nedgangen går fort over. Størsteparten av provenyrtapet vil være en periodiseringsendring, fordi utbetaling av skatteverdien av underskudd for 2008 og 2009 vil gjenspeiles i lavere framførbare underskudd og dermed høyere skatteinntekter senere år. Over tid vil den reelle lettelsen for selskapene i hovedsak bestå av rentefordelen ved en endret periodisering i forhold til gjeldende regler for framføring av underskudd. I tillegg kommer fordelene ved styrket likviditet og økt bokført egenkapital for selskapene. Tiltaket er dermed et godt supplement til de gjennomførte tiltakene rettet mot kredittmarkedet.

Regjeringen foreslår å styrke *Skattefunn-ordningen* gjennom å heve beløpsgrensen for fradragsgrunnlaget fra 4 til 5,5 mill. kroner for egenutført FoU og fra 8 til 11 mill. kroner for innkjøpt FoU. Høyere beløpsgrenser kan bidra til at noen flere prosjekter blir gjennomført og til at FoU-prosjekter blir gjennomført raskere enn ellers planlagt. Provenyvirkningen anslås til om lag 180 mill. kroner påløpt i 2009 og bokført i 2010.

Regjeringen har lagt vekt på at næringsrettede skattetiltak ikke skal bryte med de grunnleggende prinsippene for utforming av skattesystemet. Det norske selskapsskattesystemet har siden 1992-reformen vært basert på brede grunnlag som i størst mulig grad samsvarer med faktiske økonomiske størrelser, noe som gjør det mulig å ha en moderat selskapsskattesats. Dette sentrale trekket i

skattesystemet har vist seg å være robust i ulike konjunktursituasjoner, og bidrar til å dempe utslagene av konjunktursvingningene, ved at skattetrykket for selskapene endres automatisk i takt med konjunktturene. Regjeringen har på denne bakgrunn ikke sett det som aktuelt å øke avskrivningssatsene ut over et antatt faktisk verdifall på driftsmidlene, eller å gjennomføre andre skattetiltak som bidrar til å svekke grunnlaget i selskapsbeskatningen. Heller ikke redusert arbeidsgiveravgift er foreslått av Regjeringen i dagens situasjon, siden problemene i arbeidsmarkedet på kort sikt forventes å være konsentrert om enkelte sektorer.

Skatteforslagene er nærmere omtalt i kapittel 3.

Sysselsettingspolitikken

Arbeidskraften er vår viktigste ressurs. Verdiskaping og velferd er avhengig av at vi greier å bruke arbeidsevnen på en god måte. Sett i et internasjonalt perspektiv er det norske arbeidsmarkedet kjennetegnet ved høy sysselsetting, lav arbeidsledighet og jevn inntektsfordeling. Regjeringen legger stor vekt på å videreføre disse trekkene.

I en situasjon med økende ledighet er det viktig at arbeidsmarkedspolitikken innrettes slik at arbeidsledige får nødvendig bistand til å skaffe seg arbeid igjen. Selv om etterspørselen etter arbeidskraft avtar, er det ved inngangen til 2009 fortsatt mange ubesatte stillinger. Samtidig er deler av arbeidsmarkedet fortsatt preget av knapphet på arbeidskraft. I lys av dette legger Regjeringen vekt på at arbeidsledige raskt må formidles til ledige stillinger. Regjeringens forslag om å styrke bemanningen i NAV midlertidig med 320 stillinger vil bidra til øke ressursene til formidling, samtidig som NAV får tilstrekkelige ressurser til å administrere det høyere nivået på arbeidsmarkedstiltakene som Regjeringen foreslår i 2009.

Det er viktig at nivået og innrettingen av arbeidsmarkedstiltakene er tilpasset konjunktursituasjonen. I lys av oppgangen i arbeidsledigheten har Regjeringen funnet det riktig å øke arbeidsmarkedstiltakene med i gjennomsnitt 6 000 plasser i 2009, regnet i forhold til vedtatt budsjett. Dette innebærer at en opprettholder tiltaksintensiteten, dvs. forholdet mellom tiltaksplasser og registrerte ledige, på nivået fra 2008, gitt anslagene for arbeidsledigheten i denne proposisjonen.

Regjeringens forslag om å øke den maksimale dagpengeperioden ved permittering, samtidig som bedriftenes periode med lønnsplikt reduseres, vil gjøre det lettere for bedriftene å holde på kompetanse i en periode med lavere etterspørsel etter arbeidskraft.

Det er uvanlig stor usikkerhet om den økonomiske utviklingen framover og dermed også om hvordan ledigheten vil utvikle seg. Regjeringen følger utviklingen i arbeidsmarkedet svært nøye og vil komme tilbake med en ny vurdering av situasjonen i Revidert nasjonalbudsjett 2009, som legges fram i midten av mai.

2 De økonomiske utsiktene og den økonomiske politikken

2.1 Nærmere om utviklingen i finansmarkedene

2.1.1 Utviklingen i internasjonale finansmarkeder

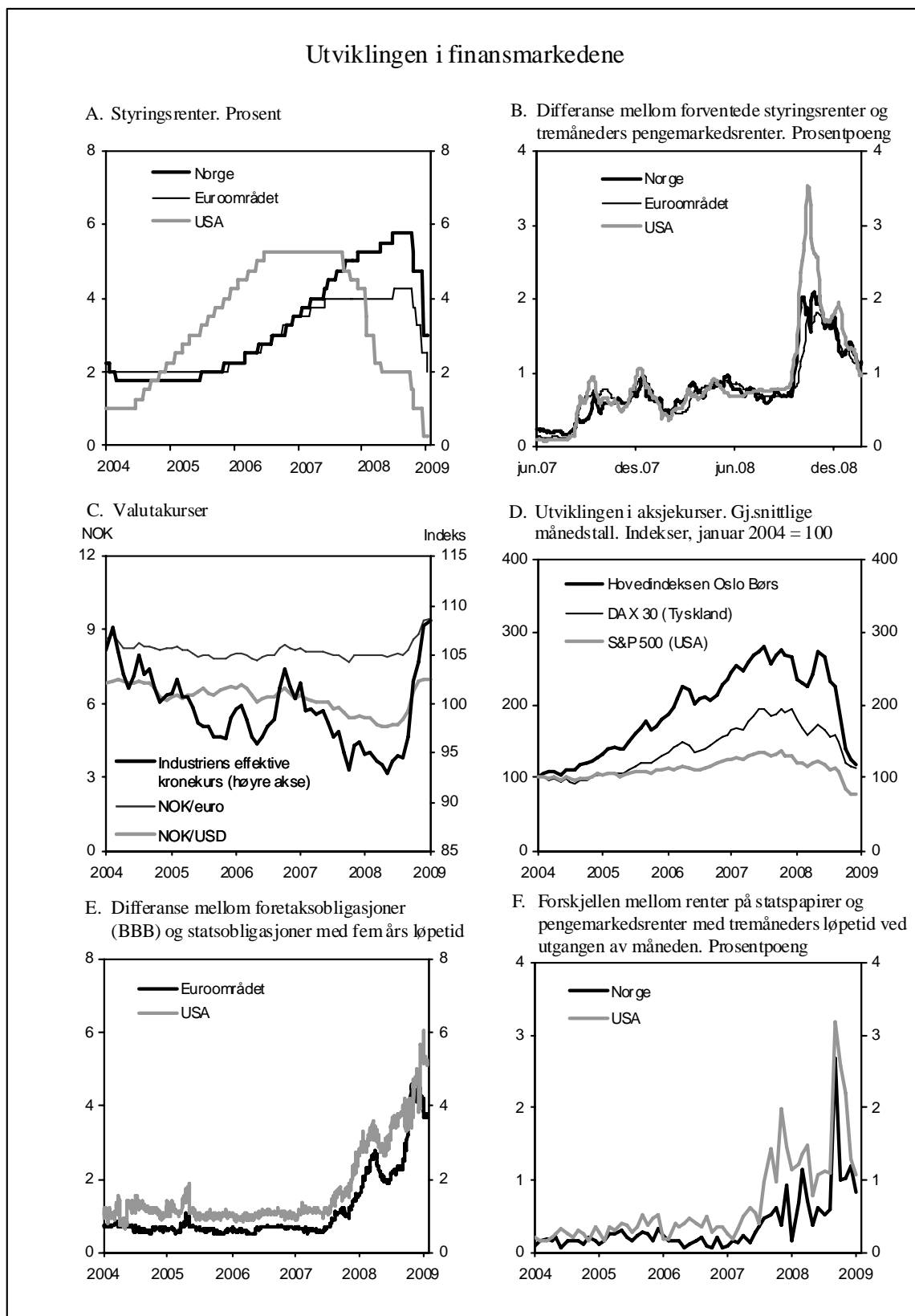
De internasjonale finansmarkedene har vært preget av uro siden sommeren 2007. Uroen kom etter flere år med sterk utlånsvekst i en situasjon med mangelfulle reguleringer av finansmarkedene flere steder. Da omfanget av mislighold økte og boligpriser og aksjekurser falt, måtte en rekke banker og finansinstitusjoner bokføre betydelige tap. Spredningen av nye, kompliserte finansielle instrumenter gjorde det vanskelig å gjennomskue hvem som var eksponert mot tap, og tilliten banker og finansinstitusjoner imellom ble derfor kraftig svekket. Situasjonen ble dramatisk forverret etter at investeringsbanken Lehman Brothers måtte innstille driften i midten av september i fjor. Kredittflyten i penge- og kredittmarkedene var da nær ved å stoppe helt opp, og mange banker fikk problemer med å refinansiere sine innlån. For flere finansinstitusjoner, både i USA og Europa, har problemene vært så store at myndighetene har måttet iverksette redningsoperasjoner for å sikre videre drift.

I mange land økte risikopåslagene i pengemarkedet markert. Differansen mellom tremåneders pengemarkedsrenter og forventede styringsrenter økte fra under ¼ prosentpoeng våren 2007 til over 2 prosentpoeng i fjor høst, jf. figur 2.1B. En tilsvarende utvikling så man i obligasjonsmarkedene. Mens markedet for private obligasjoner nær tørket inn, førte økt etterspørsel etter sikre verdipapirer til at renten på statsobligasjoner gikk markert ned. Renteforskjellene mellom statsobligasjoner og foretaksobligasjoner økte derfor betydelig, særlig for finansinstitusjoner og selskaper med relativt lav kredittvurdering. Prisene på forsikring mot kredittrisiko (Credit Default Swaps) steg til rekordhøye nivåer både for banker og ikke-finansielle foretak.

Også utviklingen i aksje- og valutamarkeder har vært preget av den store usikkerheten i finansmarkedene, med store kursvariasjoner fra dag til dag, jf. figur 2.1 C og D. Aksjekursene i USA og Europa falt med 25-45 pst. gjennom 2008, der mye av nedgangen kom i 4. kvartal. Nedgangen i aksjekursene må ses i sammenheng med at prisene kan ha vært overvurdert i forkant av uroen, samtidig som finanskrisen førte til svekkede vekstutsikter og forventninger om lavere inntjening i selskapene. I valutamarkedet styrket særlig dollar og yen seg i andre halvår i fjor. Årsaken til denne utviklingen kan dels være økt etterspørsel etter store og likvide valutaer i en situasjon med lav risikovillighet, men også at investorer i urolige tider gjerne henter hjem igjen plasseringer som er gjort i andre valutaer.

Myndighetene i mange land var tidlig ute med omfattende tiltak for å motvirke problemene i finansmarkedene. Disse tiltakene har trolig bidratt til å forhindre et sammenbrudd i det internasjonale finansielle systemet. Det har også vært et omfattende internasjonalt samarbeid for å håndtere finanskrisen. På et toppmøte den 15. november i fjor framholdt G20-landene at for stor risikotaking,

mangelfulle reguleringer i enkeltland og sterke internasjonale smitteeffekter var viktige årsaker til krisen. Landene ble enige om å innlede en prosess med sikte på

Figur 2.1 Utviklingen i finansmarkedene

Kilder: Norges Bank og Reuters EcoWin.

å styrke regelverk, tilsyn og internasjonalt samarbeid, og det er avtalt et nytt G20-møte i begynnelsen av april for å følge opp dette.

Sentralbankenes styringsrenter er blitt redusert kraftig den siste tiden, og i flere land er nivåene nå historisk lave, jf. figur 2.1A. I USA har Federal Reserve redusert styringsrenten med 5 prosentpoeng siden september 2007. Renten er nå 0-¼ pst., det laveste nivået noensinne. Også sentralbanken i Japan har redusert styringsrenten til nær null pst. I Storbritannia har Bank of England satt ned signalrenten med 4¼ prosentpoeng til 1½ pst., det laveste nivået siden banken ble opprettet i 1694. Sentralbankene i euroområdet og Sverige har redusert styringsrentene til 2 pst.

I mange land har sentralbankene også iverksatt omfattende tiltak for å bedre likviditeten i markedene og styrke finansinstitusjonenes tilgang på finansiering. I tillegg til å sørge for ekstra likviditet til banksystemet, har de utvidet løpetiden på lånene, lempet på kravene til sikkerhetsstillelse og utvidet gruppen av finansinstitusjoner som kan få slike lån. De store sentralbankene har også iverksatt samordnede tiltak for tilførsel av likviditet, og det er inngått valutabytteavtaler mellom den amerikanske sentralbanken og en rekke andre sentralbanker for å sikre tilstrekkelig dollarlikviditet også utenfor USA. For å bøte på problemene i obligasjonsmarkedene har myndighetene i enkelte land også ordninger for kjøp av foretaks- og boliglånsobligasjoner direkte i markedene for slike papirer. I noen land, bl.a. USA og Storbritannia, har sentralbankene opprettet ordninger der bankene kan bytte til seg statspapirer mot verdipapiriserte lån, herunder boliglånsobligasjoner med høy sikkerhet. Statspapirene som bankene mottar, kan benyttes som sikkerhet for lån eller selges i markedet. Tilsvarende tiltak er gjennomført i Norge, jf. avsnitt 2.1.2.

For å styrke innskytternes tillit til sikkerheten for sparemidlene i bankene, har myndighetene i flere land utvidet garantien for bankinnskudd. I USA er garantien økt til 250 000 dollar, mens de politiske myndighetene i land som Tyskland og Danmark har gitt ubegrensede garantier. I enkelte land, bl.a. Storbritannia og landene i euroområdet, har myndighetene også garantert for nye lån som bankene tar opp i markedet. Det har også blitt gjennomført tiltak for å øke bankenes egenkapital, og myndighetene i flere land har gjennom kapitaltilførsel reddet store finansinstitusjoner fra å gå over ende.

Forholdene i finansmarkedene bedret seg noe mot slutten av fjoråret og i de første ukene i 2009. Pengemarkedene fungerer bedre og risikopåslagene mellom pengemarkedsrentene og sentralbankenes styringsrenter har kommet noe ned. Aksjekursene har økt siden bunnen i november, og både aksje- og valutamarkedene er noe mer stabile enn i fjor høst. Det har imidlertid vist seg krevende å rette opp den generelle tillitssvikten mellom markedsaktørene, og til tross for de omfattende tiltakene fra myndighetene er forholdene ikke normalisert. Risikopåslagene er fortsatt høye og tilgangen på langsiktig finansiering vanskelig.

Vekstutsiktene for verdensøkonomien i tiden framover er meget svak, jf. avsnitt 2.2. En viss avdemping er naturlig etter flere år med sterk oppgang. I oppgangsperioden bygde det seg opp store, globale ubalanser, med kraftig økning i gjelden i både offentlig og privat sektor i noen land, motsvart av en tilsvarende økning i fordringene i andre. Over tid må slike ubalanser korrigeres. Finanskrisen er delvis et resultat av disse ubalansene. Den innebærer imidlertid også at

korreksjonen skjer brått og brutalt, og ikke gradvis og kontrollert over en lengre tidsperiode.

Fra sommeren 2007 er den kraftige og til dels kredittrevne oppgangen i formuesverdier, bl.a. i bolig- og aksjemarkedene i USA og Europa, delvis reversert. Fallet i formuespriser har gitt behov for en gjeldsnedbygging i finanssektoren og hos husholdningene. Slik gjeldsnedbygging bidrar til å trekke forbruk, investeringer og øvrig økonomisk aktivitet ned. Banker og finansinstitusjoner strammer til i sin utlånspraksis, både som følge av et behov for å bygge ned sine balanser og fordi tapsrisikoen på utlånene øker i nedgangsperioder. En viktig utfordring framover er å unngå at svakere utsikter for realøkonomien slår ut i ytterligere svekkelser av finanssektoren, slik at nedgangen i realøkonomien ikke forsterkes gjennom ytterligere kredittinnstramming. Tiltakene fra myndighetene for å bedre forholdene i finansmarkedene bidrar til å motvirke en slik utvikling og til at ubalanser i verdensøkonomien kan rettes opp mer gradvis. Også de mange finanspolitiske tiltakspakkene bidrar til dette, se nærmere omtale i avsnitt 2.2.

2.1.2 Utviklingen i norske finansmarkeder

Den internasjonale finanskrisen har også gitt seg utslag i finansmarkedene i Norge. Långivingen mellom bankene stoppet nesten opp fra midten av september i fjor, og risikopåslagene i penge- og kredittmarkedene økte markert, jf. figur 2.1. Norske banker opplevde at langsiktig finansiering ble dyrere og vanskelig tilgjengelig.

På Oslo Børs har aksjeverdiene falt markert. Fra begynnelsen av september 2008 til bunnivået i november falt hovedindeksen med hele 55 pst. Nedgangen var klart større enn på de fleste andre børser i verden. Det må ses i sammenheng med at aksjeverdiene hadde steget mer på Oslo Børs enn på børsene i mange andre land i tiden før nedgangen satte inn. Både den markerte oppgangen og nedgangen i aksjeverdiene på Oslo Børs det siste året har i stor grad sammenheng med utviklingen i oljeprisen.

Det har også vært store bevegelser i verdien av den norske kronen. Gjennom andre halvår 2008 svekket kronen seg med 38 pst. mot dollar og 23 pst. mot euro. Målt ved konkurransekursindeksen var svekkelsen 18 pst. i denne perioden. Kronen var i slutten av desember notert til 9,95 mot euro, det svakeste nivået siden euro ble innført i 1999. Svekkelsen må ses i sammenheng med at etterspørselen etter små valutaer som den norske kronen gjerne faller i urolige tider, jf. avsnitt 2.1.1. Det markerte fallet i oljeprisen i andre halvår i fjor bidro trolig til å forsterke svekkelsen av kronen. Kronen har styrket seg noe igjen i de første ukene av 2009.

Norges Bank og Regjeringen har iverksatt en rekke tiltak for å bedre tilgangen på finansiering for bankene, jf. nærmere omtale i boks 2.1. Tiltakene har bidratt til å stabilisere finansmarkedene. Risikopremiene i pengemarkedet, målt ved differansen mellom tremåneders pengemarkedsrente og forventet styringsrente, har gradvis blitt mindre, og differansen har den siste uken variert mellom 1 og 1¼ prosentpoeng. Også risikopåslagene for langsiktig kreditt har gått ned. Nedgangen i risikopåslagene og Norges Banks rentenedsettelse og signaler om ytterligere reduksjoner framover, har ført til et betydelig fall i pengemarkedsrentene. Også

Boks 2.1 Norske myndigheters tiltak mot finanskrisen

Regjeringen og Norges Bank har iverksatt en rekke tiltak for å bedre situasjonen i penge- og kredittmarkedene:

- Gjennom høsten 2008 har Norges Bank redusert styringsrenten med til sammen $2\frac{3}{4}$ prosentpoeng, til 3 pst. Norges Bank har varslet ytterligere rentenedsettelse ned mot $2-2\frac{1}{4}$ pst. gjennom første halvår 2009.
- Norges Bank har tilført langt mer likviditet til finansinstitusjonene enn normalt gjennom såkalte fastrentelån (F-lån). Banken har det siste året også utvidet låneadgangen og forlenget løpetiden for lån til bankene. Norges Bank har videre tilført likviditet i form av dollar til banksystemet, og det er inngått valutabytteavtaler med banker der norske kroner er blitt gitt i lån mot sikkerhet i bankenes beholdninger av dollar og euro. For å sikre tilgangen på tilstrekkelig dollarlikviditet har Norges Bank, i likhet med flere andre sentralbanker, inngått avtale om kredittlinje med den amerikanske sentralbanken.
- Den 12. oktober presenterte Norges Bank og Regjeringen ytterligere tiltak for å bedre bankenes likviditet og finansieringsmuligheter. Regjeringen lanserte en bytteordning overfor bankene, der bankene kan låne statspapirer i bytte mot obligasjoner med fortrinnsrett (OMF). Ordningen ble vedtatt i Stortinget 24. oktober og har en ramme på 350 mrd. kroner i 2008 og 2009.

Banker som deltar i ordningen kan bruke statspapirene som sikkerhet for egne innlån, eller de kan selge dem i markedet. I tråd med signalene fra Stortinget har Finansdepartementet arbeidet med endringer i vilkårene slik at flere banker skal kunne delta. Gjennom fire auksjoner under ordningen i fjor høst ble bankene tilført statspapirer for til sammen 42 mrd. kroner. Hittil i år er det gjennomført en auksjon (12. januar) med tildeling på 15 mrd. kroner. Det legges opp til auksjoner hver 14. dag gjennom 1. kvartal. Antall banker som har deltatt i auksjonene har økt over tid.

Som et supplerende tiltak til byttelånsordningen presenterte Norges Bank et opplegg med F-lån med to års løpetid spesielt rettet inn mot mindre banker som ikke like lett kan delta i byttelånsordningen. Hver bank kan i denne ordningen låne maksimalt 1 mrd. kroner. Norges Bank hadde auksjon av lange F-lån den 26. november 2008, der det ble tildelt til sammen 13 mrd. kroner til i alt 89 banker. Få banker benyttet seg av maksimumsbeløpet på 1 mrd. kroner. Bankene vil bli tilbudt et nytt langt F-lån. Nærmere betingelser for dette lånet vil bli kunngjort i første halvdel av februar.

Regjeringen har også bidratt til finansiering av eksportrettet næringsliv og kommunene. For å sikre lån til kommunene har Regjeringen foreslått å øke egenkapitalen til Kommunalbanken, mens økte rammer til Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og Innovasjon Norge sikrer næringslivet lån. Nærings- og handelsdepartementet har videre inngått avtale om lån til Eksportfinans på 50 mrd. kroner.

bankenes utlånsrenter har gått markert ned, noe som letter situasjonen for norske bedrifter og husholdninger. Videre er det tegn til at lånestrømmene mellom bankene har tatt seg noe opp, særlig for lån med korte løpetider. Den siste tiden har også aksje- og valutamarkedene vært mer stabile enn i andre halvår i fjor. Risikopåslagene både i penge- og kredittmarkedet er imidlertid fremdeles på høye nivåer, og bankene er i stor grad avhengig av Norges Bank for å skaffe likviditet.

Norske banker hadde tilfredsstillende resultater de tre første kvartalene i 2008, og utlånstapene i bankene var fortsatt lave. Bankene har først og fremst merket den internasjonale finanskrisen ved en kraftig økning i finansieringskostnader og tap på verdipapirer. Selv om norske banker er solide, må de sørge for fortsatt tilfredsstillende lønnsomhet og egenkapital for å møte svakere konjunkturer. Departementet er kjent med at en del banker nå sikter mot en høyere kjernekapitaldekning for å sikre tilgang til finansiering til akseptable vilkår. Dersom bankene ikke får skaffet kapital til akseptable vilkår, vil dette også kunne føre til tilbakeholdenhet med å gi nye utlån til næringsliv og husholdninger.

Kredittveksten i Norge er fortsatt relativt høy, men avtakende. Det er grunn til å anta at uroen i finansmarkedene og de endrede konjunkturutsiktene bidrar til at husholdninger og bedrifter blir mer forsiktige i sine låneopptak samtidig som bankene strammer til i sin utlånspraksis. Dette underbygges av informasjon fra Norges Banks utlånsundersøkelse for 3. kvartal 2008. Bankene begrunner i stor grad tilstrammingene med svekkede makroøkonomiske utsikter og en generelt lavere risikovilje. Også bankenes egen finansieringssituasjon oppgis som en årsak til strammere kredittpraksis.

Finansdepartementet har sammen med Norges Bank og Kredittilsynet høy beredskap knyttet til overvåking av bankenes likviditet og muligheter for finansiering. Regjeringen legger fram nye tiltak 9. februar som skal styrke bankenes utlånsevne slik at næringslivet og husholdningene lettere skal få lån.

2.2 Nærmere om utviklingen i internasjonal økonomi

Krisen i de internasjonale finansmarkedene har ført til en kraftig forverring av utsiktene for internasjonal økonomi. For OECD-landene sett under ett tyder løpende statistikk på et tiltakende nedgang i BNP og sysselsettingen gjennom andre halvår, jf. figur 2.2B og C. I mange land har arbeidsledigheten begynt å stige. Oppgangen i ledigheten er særlig rask i USA, men også i euroområdet peker ledighetstallene nå klart oppover.

Veksten ventes å bli svak også framover, jf. figur 2.2A. Til tross for kraftige pengepolitiske og finanspolitiske tiltak i mange land ser det nå ut til at 2009 kan bli det svakeste året for OECD-området siden 2. verdenskrig. Europakommisjonen la 19. januar fram anslag som innebærer et fall i BNP i EU på 1,8 pst. i 2009. Veksten ventes å bli særlig svak de nærmeste kvartalene, for deretter å ta seg noe opp i andre halvår. Også i såkalte framvoksende økonomier, som Kina og India, ligger det an til en betydelig nedgang i veksttakten fra 2008 til 2009.

BNP hos Norges viktigste handelspartnere anslås nå å falle med 1½ pst. i 2009. Til sammenlikning ble det i Nasjonalbudsjettet 2009 anslått en positiv vekst på 1½

pst. Arbeidsledigheten hos handelspartnerne anslås å øke fra knapt 6 pst. i 2008 til 7¼ pst. i 2009.

Tabell 2.1 Hovedtall for internasjonal økonomi. Prosentvis endring fra året før

	2007	NB09		TP09	
		2008	2009	2008	2009
<i>Bruttonasjonalprodukt:</i>					
Handelspartnerne ¹	3,3	1,9	1,5	1,5	-1,4
Euroområdet	2,5	1,2	0,7	0,8	-1,9
USA	2,0	1,5	0,5	1,2	-1,6
Japan	2,1	0,8	0,8	0,4	-1,0
<i>Konsumpriser:</i>					
Handelspartnerne ²	2,2	3,5	2,5	3,2	1,1
Euroområdet	2,2	3,4	2,3	3,2	0,9
USA	2,9	4,0	1,8	4,0	0,3
Japan	0,1	1,6	1,1	1,5	0,2
<i>Arbeidsledighet³:</i>					
Handelspartnerne ²	6,1	5,8	6,0	5,9	7,4
Euroområdet	7,3	7,2	7,5	7,3	9,0
USA	4,6	5,8	6,3	5,8	8,1
Japan	3,9	4,1	4,1	4,1	4,8

1) Norges 25 viktigste handelspartnere sammenveid med andeler av norsk eksport av tradisjonelle varer.

2) Norges 25 viktigste handelspartnere sammenveid med konkurransevnevekter fra OECD.

3) I prosent av arbeidsstyrken.

Kilder: OECD, IMF og Finansdepartementet.

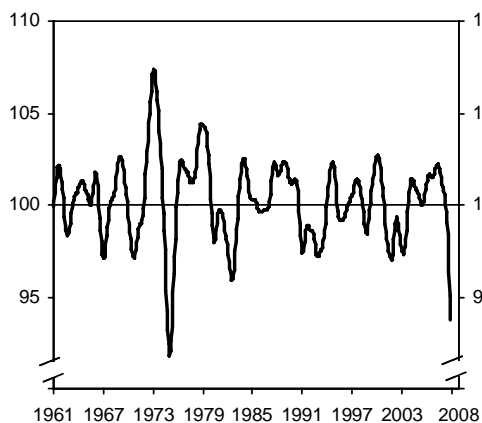
Tilbakeslaget i internasjonal økonomi kommer etter flere år med sterk vekst. Under oppgangsperioden bygde det seg opp betydelige ubalanser og markert oppgang i formuespriser, jf. omtale i avsnitt 2.1. Nedgangen i prisene på aksjer og boliger det siste året har forsterket behovet for finansiell konsolidering blant finansinstitusjoner og husholdninger, noe som bidrar til å trekke etterspørselen ned i mange land. Samtidig reduserer dårlig fungerende penge- og kredittmarkeder virkningen av de kraftige kuttene i styringsrenter som er blitt gjennomført av en rekke sentralbanker.

Det er nå nedgang i både bedriftsinvesteringene, boliginvesteringene og privat forbruk i mange land, jf. figur 2.2D og E. Integrerte markeder globalt og utbredelsen av produksjonskjeder med små lagerbeholdninger har bidratt til at nedgangskonjunktoren har spredt seg raskt, både mellom land og fra produsenter av ferdigvarer til underleverandører. Lavere etterspørsel har medført redusert kapasitetsutnyttelse i bedriftene, og etter hvert fallende sysselsetting og stigende arbeidsledighet.

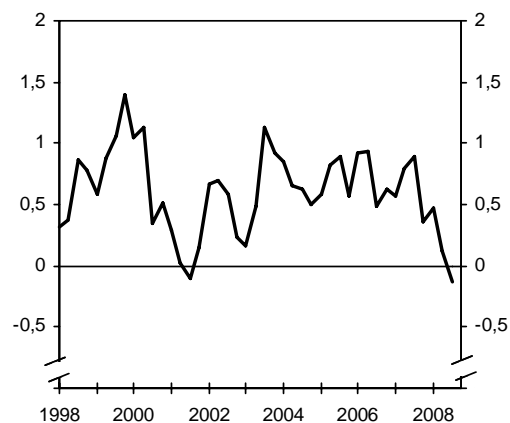
Som følge av lavere økonomisk vekst internasjonalt har råvareprisene falt markert. Prisen på nordsjøolje har falt fra 145 USD per fat i begynnelsen av juli i fjor til i overkant av 40 USD per fat ved utgangen av 2008. Det er fire år siden oljeprisen sist var så lav. Oljeprisen er nå 43 USD, eller knapt 300 norske kroner, per fat. Det legges i denne proposisjonen til grunn en gjennomsnittlig oljepris på 350 kroner

Internasjonal økonomi

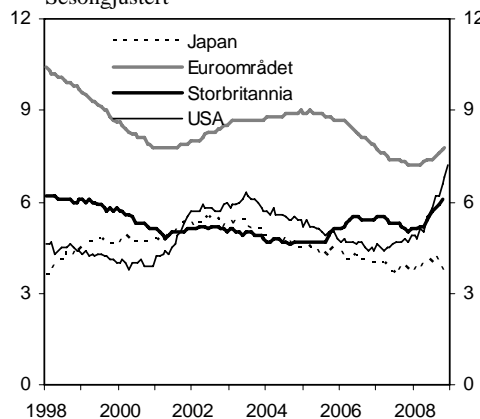
A. OECDs sammensatte ledende indikator¹

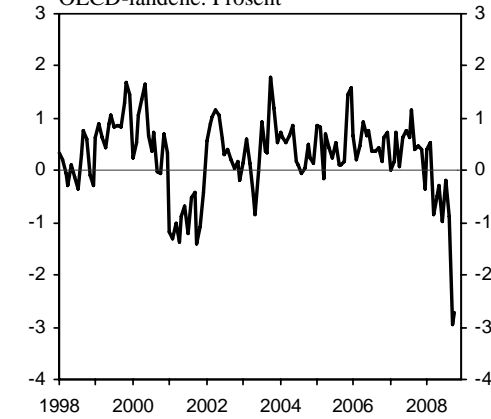
B. Kvartalsvis BNP-vekst i OECD-landene

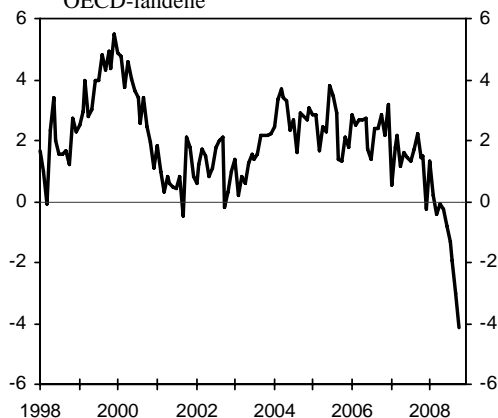
C. Standardiserte arbeidsledighetsrater (AKU). Sesongjustert

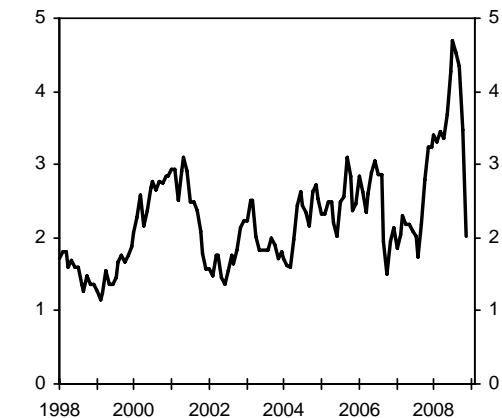
D. Tremånedersvekst i industriproduksjonen i OECD-landene. Prosent

E. Tolvmånedersvekst i detaljhandelen i OECD-landene

F. Tolvmånedersvekst i KPI i OECD-landene

Figur 2.2 Hovedtrekk i internasjonal økonomi

1) OECDs Composite Leading Indicator for OECD-området. Konstruert for å finne vendepunkter i den økonomiske utviklingen 3-6 måneder fram i tid. Kilder: OECD og Reuters EcoWin.

per fat i 2009, ned fra knapt 530 kroner per fat i 2008. Oljeprisanslaget er i tråd med prisingen i futuresmarkedet, men 150 kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2009. Også prisene på andre råvarer, som aluminium og nikkel, har falt betydelig siden i fjor sommer.

Fallet i prisene på råvarer og energi har bidratt til raskt avtakende prisvekst og dermed økt kjøpekraft i OECD-landene, jf. figur 2.2F. Dette er likevel langt fra nok til å veie opp for de negative virkningene på privat etterspørsel av problemene i finansmarkedene, fallende boligpriser og økende arbeidsledighet.

I tillegg til reduserte styringsrenter og andre tiltak for å få finansmarkedene til å fungere bedre, har myndighetene i en rekke land iverksatt eller varslet finanspolitiske tiltak for å motvirke det økonomiske tilbakeslaget. Størrelsen og innretningen på disse tiltakene varierer betydelig mellom land, dels pga. ulikt behov for finanspolitiske stimulanser og dels pga. forskjeller i finanspolitisk handlefrihet. Ulike beregningsmetoder og mangelfull informasjon om enkeltheter i annonserte tiltakspakker gjør det dessuten vanskelig å sammenlikne de ulike tiltakspakkene mellom land.

Europakommisjonen har beregnet at vedtatte og annonserte tiltak per 13. januar, inklusive tiltak som er vedtatt gjennom landenes ordinære budsjettprosesser, vil gi en finanspolitisk stimulans på 1 pst. av BNP i 2009 for EU-landene sett under ett. De sterkeste budsjettimpulsene har Kommisjonen beregnet for Irland og Storbritannia, der den strukturelle budsjettbalansen anslås å bli svekket tilsvarende 2½ - 3 pst. av BNP fra 2008 til 2009, jf. tabell 2.2. I USA har president Obamas administrasjon varslet en ny stimulansepakke på i størrelsesorden 825 mrd. USD fordelt over årene 2009 og 2010. Ved jevn fordeling over de to årene gir dette en ytterligere økning i underskuddet på nær 3 pst. av BNP i 2009. En oversikt over finanspolitiske tiltak hos noen av Norges viktigste handelspartnere er gitt i boks 2.2.

Den ekspansive finanspolitikken medfører store budsjettunderskudd og økende statsgjeld i flere store industriland. Selv om tiltakene bidrar til å stimulere den økonomiske veksten på kort sikt, kan de for flere land innebære utfordringer for bærekraften i offentlige finanser. På mellomlang sikt kan tiltakene bidra til å dempe BNP-veksten fordi det vil bli nødvendig å øke skattene eller redusere utgiftene for å begrense gjeldsveksten. Den økte gjeldsgraden har også svekket tiltroen til enkelte staters betalingsevne. Dette har gitt seg uttrykk i en markert økning i risikopåslagene på langsiktige statsobligasjoner utstedt av disse landene.

I USA startet nedgangskonjunkturen mot slutten av 2007. Utover høsten i fjor ble tilbakeslaget forsterket, og private investeringer og privat forbruk faller nå raskt. Nettoeksporten ga et positivt vekstbidrag i første del av 2008, men er nå i ferd med å avta som følge av lavere vekst internasjonalt og en styrket dollar. Kraftige pengepolitiske og finanspolitiske stimulanser ventes å bidra til å redusere fallet i BNP i 2009 og kanskje snu nedgangen til oppgang i 2010. Kombinasjonen av lavkonjunktur, diskresjonære finanspolitiske tiltak og statlige tiltak for å redde finansinstitusjoner bidrar imidlertid til en svært kraftig svekkelse av offentlige finanser, jf. at det føderale budsjettunderskuddet kan komme opp i 10 pst. av BNP i 2009.

Tabell 2.2 Økonomiske prognoser og budsjettprognoser for viktige europeiske handelspartnere

	BNP ¹⁾		Arbeidsledighet ²⁾		Netto finansinvesteringer i offentlig forvaltning ³⁾		Strukturelt budsjettoverskudd ³⁾		Finanspolitisk stimulans i 2009 ⁴⁾
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	
Sverige ⁵⁾	0,5	-	6,2	7,9	2,3	-1,3	1,6	-0,3	1,9
		1,4							
Storbritanni	0,7	-	5,7	8,2	-4,6	-8,8	-5,2	-7,8	2,6
a		2,8							
Tyskland	1,3	-	7,1	7,7	-0,1	-2,9	-0,9	-2,4	1,5
		2,3							
Nederland	1,9	-	2,9	4,1	1,1	-1,4	0,0	-1,0	1,0
		2,0							
Danmark ⁶⁾	-0,6	-	3,5	4,5	3,1	-0,3	3,8	1,1	2,7
		1,0							
Frankrike.....	0,7	-	7,8	9,8	-3,2	-5,4	-3,8	-4,6	0,8
		1,8							
Finland.....	1,5	-	6,4	7,8	4,5	2,0	3,6	2,7	0,9
		1,2							
Belgia	1,3	-	6,9	8,0	-0,9	-3,0	-1,7	-2,3	0,6
		1,9							
Spania	1,2	-	11,3	16,1	-3,4	-6,2	-3,3	-4,6	1,3
		2,0							
Italia.....	-0,6	-	6,7	8,2	-2,8	-3,8	-3,1	-2,8	-0,3
		2,0							
Irland	-2,0	-	6,5	9,7	-6,3	-11,0	-6,3	-9,4	3,1
		5,0							
Polen	5,0	2,0	7,4	8,4	-2,5	-3,6	-3,4	-3,7	0,3
Portugal	0,2	-	7,8	8,8	-2,2	-4,6	-3,0	-3,9	0,9
		1,6							
Tsjekkia	4,2	1,7	5,0	5,7	-1,2	-2,5	-2,4	-2,8	0,4
Østerrike.....	1,7	-	4,1	5,1	-0,6	-3,0	-1,6	-2,8	1,2
		1,2							
EU27	-1,0	-	7,0	8,7	-2,0	-4,4	-2,6	-3,7	1,1
		1,8							
Euroområdet.....	0,9	-	7,5	9,3	-1,7	-4,0	-2,3	-3,2	0,9
		1,9							
<i>Memo:</i>									
Norge	2¼	0	2½	3½	-4,3	-6,6	2,3

1) Endring fra foregående år i pst. For Norge: BNP for Fastlands-Norge.

2) Eurostat-definisjon (AKU). Prosent av arbeidsstyrken.

3) Målt i pst. av BNP.

4) Endring i strukturell budsjettbalanse i pst. av BNP.

5) Nasjonale anslag viser en finanspolitisk stimulans på 1,3 pst. av BNP. Forskjellen mellom nasjonale anslag og Europakommisjonens anslag skyldes i hovedsak ulike anslag på trend-BNP.

6) Kommisjonens tall for budsjettimpuls er ikke oljekorrigert. Korrigert for fall i olje- og gassinntekter viser nasjonale anslag en finanspolitisk stimulans på 1,2 pst. av BNP.

Kilder: Europakommisjonen, Interim Forecast, 19. januar 2009. For Norge: Finansdepartementet.

I *euroområdet* falt BNP i både 2. og 3. kvartal av 2008, og nedgangen ser ut til å ha tiltatt i 4. kvartal. Det ventes nedgang i privat konsum og private investeringer i 2009. Veksten i Tyskland, euroområdets største økonomi, har de siste årene vært drevet av sterk eksportvekst, men denne avtok kraftig i løpet av 2008. BNP i Tyskland falt i de tre siste kvartalene i 2008 og ventes å avta ytterligere i første halvdel av 2009. I enkelte andre land, blant annet Spania og Irland, ventes fallende boligpriser å forsterke nedgangen i den økonomiske aktiviteten. I euroområdet er både penge- og finanspolitikken mindre ekspansiv enn i USA, selv om enkelte land har annonsert omfattende tiltakspakker. På samme måte som i USA ligger det an til at offentlige finanser vil svekkes kraftig i både 2009 og 2010, og for euroområdet under ett ventes budsjettunderskuddet å komme opp i 4 pst. av BNP i 2009. Dette er en svekkelse på om lag $2\frac{1}{4}$ prosentpoeng i forhold til året før.

Boks 2.2 Finanspolitiske tiltak hos noen av Norges viktigste handelspartnere

I *USA* vedtok Kongressen i oktober, sammen med redningspakken for finanssektoren, skattelette for bedrifter og privatpersoner tilsvarende om lag 0,1 pst. av BNP. I midten av januar presenterte demokratene i Representantens hus i samarbeid med påtroppende president Obama et forslag til finanspolitisk stimulansespakke. Forslaget har en beløpsramme på 825 mrd. dollar fordelt over 2009 og 2010. Ved jevn fordeling over de to årene vil dette kunne gi en stimulans på nær 3 pst. av BNP i 2009. Om lag 30 pst. av pakken er knyttet til skattereduksjoner. På utgiftssiden innebærer forslaget økt satsing på infrastrukturinvesteringer, tiltak for å stimulere produksjon av fornybar energi, samt økte bevilgninger til helse (Medicaid), skole og arbeidsledighetstrygd. President Obamas rådgivere har anslått at tiltak i denne størrelsesorden vil føre til at BNP i 4. kvartal 2010 vil være om lag 3,7 pst. høyere enn uten tiltak.

EU har satt seg som mål å gjennomføre finanspolitiske tiltak med et samlet omfang tilsvarende 1,5 pst. av BNP, hvorav nasjonale tiltak skal utgjøre 1,2 prosentpoeng. Kommisjonen anslår at vedtatte og annonserte finanspolitiske tiltak i medlemslandene per 13. januar til sammen utgjør om lag 1 pst av BNP i 2009, og at disse tiltakene isolert sett vil begrense nedgangen i BNP for EU sett under ett med $\frac{3}{4}$ prosentpoeng i 2009. Kommisjonens beregning av den finanspolitiske stimulansen i de enkelte medlemsland, målt ved endringen i den strukturelle budsjettbalansen, er gjengitt i tabell 2.2.

I likhet med i Norge er det ordinære statsbudsjettet for 2009 i *Sverige* ekspansivt. Regjeringen annonserte 5. desember og la fram en proposisjon den 22. januar med forslag om en tiltakspakke for å styrke sysselsettingen og øke etterspørselen innen bygg- og anleggsnæringen. Pakken utgjør 8 mrd. svenske kroner i 2009. Tiltakene består bl.a. av skattefradrag for kjøp av vedlikeholdstjenester, økte midler til arbeidsformidling og til drift og vedlikehold av vei og jernbane. I tillegg foreslår regjeringen en utsettelse av innbetaling av forskuddsskatt og arbeidsgiveravgift, samt en ordning med statlige lån til foretak innen bilindustrien med akutte likviditetsproblemer. Svenske myndigheter har beregnet at summen av vedtatt budsjett og foreslått tiltakspakke vil gi en finanspolitisk stimulans tilsvarende 1,3 pst. av BNP i 2009.

Danske myndigheter har ikke lagt fram finanspolitiske tiltak ut over de som ligger i det ordinære budsjettet for 2009. Finansministeriet anslår at det strukturelle budsjettoverskuddet, justert for petroleumsinntekter, vil bli redusert med 1,2 pst. av BNP i 2009, men pga. tiltakenes sammensetning (med betydelig vekt på skattemessige endringer) er budsjettet bare anslått å øke veksten i BNP med 0,4 prosentpoeng i 2009.

Regjeringen i *Storbritannia* la 24. november fram en finanspolitisk stimulansepakke på omkring 1 pst. av BNP. Britiske myndigheter har anslått at pakken isolert sett vil øke veksten i BNP med 0,5 prosentpoeng i 2009. De viktigste tiltakene er en reduksjon i merverdiavgiftssatsen fra 17,5 til 15 pst. fram til utgangen av 2009 og en framskynding av offentlige investeringer. I tillegg foreslås flere mindre skatte- og overføringstiltak for å støtte bedrifter og husholdninger som er spesielt utsatt.

I *Tyskland* ble det i november vedtatt en mindre finanspolitisk tiltakspakke. Den 14. januar i år vedtok regjeringen en ny, større finanspolitisk pakke tilsvarende om lag 1 pst. av BNP for 2009, og med videreføring til 2010. Blant elementene i den nye pakken er investeringer i infrastruktur og utdanning, skattelettelser rettet mot lavtlønte og kredittgarantier overfor tyske bedrifter.

Frankrikes president annonserte i desember en tiltakspakke som bl.a. innebærer økt satsing på infrastrukturprosjekter og skattelette til små- og mellomstore bedrifter. Pakken skal delvis videreføres i 2010.

I *Finland* ble budsjettet for 2009 betydelig mer ekspansivt i løpet av budsjettprosessen, bl.a. som følge av skattelettelser, eksportstøtte for industrien og støtte til nybygg og renovering av offentlig bygg. Regjeringen har varslet at den vil legge fram nye tiltak i slutten av januar.

Storbritannia er blitt sterkt rammet av finanskrisen, og BNP falt kraftig i 3. og 4. kvartal 2008. Det er særlig fallende innenlandsk etterspørsel som bidrar til lavere vekst, og privat forbruk ventes å gå markert ned i 2009. Svekkelsen av pundet bidrar til å understøtte britisk eksport, men denne motvirkes i betydelig grad av svak vekst internasjonalt. Både pengepolitikken og finanspolitikken er sterkt ekspansiv, men BNP-veksten ventes likevel å bli lav i 2009. Budsjettunderskuddet ventes å komme opp i 9 pst. av BNP i 2009 og offentlige finanser vil svekkes sterkt både i 2009 og 2010.

Også i *Sverige* har den økonomiske veksten stoppet brått opp. Eksportveksten avtok gjennom 2007 og 2008, og nettoeksporten har gitt et negativt bidrag til BNP-veksten. Også veksten i innenlandsk etterspørsel avtok i 2008, og bidro til at BNP falt i andre halvår. Tross ekspansiv pengepolitikk og finanspolitikk ventes BNP å fortsette å falle i 2009.

De siste årene har rask vekst og økt etterspørsel fra framvoksende økonomier bidratt positivt til veksten i OECD-landene. Den svake økonomiske utviklingen i industrilandene gjør nå at veksten i framvoksende økonomier avtar. Veksten ventes likevel å holde seg høyere i framvoksende økonomier enn i OECD-landene.

Enkelte mindre økonomier har opplevd spesielt store problemer i forbindelse med finanskrisen, og vil få en særlig svak økonomisk utvikling det neste året. Dette gjelder blant annet Island og Latvia.

Anslagene for utviklingen i internasjonal økonomi er uvanlig usikre. Særlig stor usikkerhet er knyttet til utviklingen i finansmarkedene. Det legges i denne proposisjonen til grunn at markedene vil bedres gradvis utover i 2009 og begynne å fungere normalt mot slutten av året. Det kan imidlertid ikke utelukkes at nye akutte krisesituasjoner kan oppstå, og at det i så fall vil forsinke normaliseringen.

2.3 Nærmere om utviklingen i norsk økonomi

Etter at norsk økonomi passerte en konjunkturtopp rundt årsskiftet 2007/2008, har veksten avtatt betydelig. En viss avdemping var både ventet og ønskelig etter en lang periode med svært høy kapasitetsutnyttning og høy og tiltakende kostnadsvekst. I Nasjonalbudsjettet 2009 ble det lagt til grunn en moderat videre avdemping, og veksten i BNP for Fastlands-Norge ble anslått å avta fra vel 3 pst. i 2008 til knapt 2 pst. i 2009. Det ble samtidig understreket at usikkerheten knyttet til de makroøkonomiske framskrivingene var uvanlig stor, og at det var svært vanskelig å anslå hvor mye finansuroen ville påvirke norsk økonomi. Siden midten av september har problemene i de internasjonale finansmarkedene forsterket seg betydelig, jf. avsnitt 2.1. Det er etter hvert blitt klart at norsk økonomi rammes hardere av den internasjonale finanskrisen enn lagt til grunn i budsjettet og at veksten i 2009 vil bli klart lavere enn anslått.

Avdempingen i norsk økonomi gjennom 2008 ble kraftigere enn ventet. Etter svak utvikling i første halvår i fjor avtok det private forbruket gjennom andre halvår, samtidig som boliginvesteringene fortsatte å falle. Veksten i investeringene i fastlandsbedriftene stoppet opp. I tillegg bidro lavere vekst i internasjonal økonomi til svakere utvikling i eksporten av tradisjonelle varer, selv om en svakere krone isolert sett lettet presset mot lønnsomheten i eksportrettede virksomheter. Nedgangen i etterspørselen har slått ut i lavere vekst i både vare- og

tjenesteproduserende næringer, særlig innenfor varehandelen og i bygg- og anleggsnæringen. Den lavere aktiviteten gjenspeiles også i arbeidsmarkedet. Sysselsettingsveksten har stoppet opp, og arbeidsledigheten øker, om enn fra et lavt nivå.

Samlet sett anslås det nå at BNP for Fastlands-Norge økte med $2\frac{1}{4}$ pst. fra 2007 til 2008. Dette er om lag $\frac{3}{4}$ prosentpoeng lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2009. Arbeidsledigheten målt ved AKU anslås til vel $2\frac{1}{2}$ pst. av arbeidsstyrken i 2008.

Som følge av finanskrisen er de videre vekstutsiktene svært usikre. Store formuestap for både husholdninger og bedrifter kan gi behov for nedbygging av gjeld. Også svært lave nivåer for flere stemningsindikatorer trekker i retning av svak utvikling i forbruk og investeringer den nærmeste tiden. I tillegg påvirkes eksporten av det sterke tilbakeslaget i internasjonal økonomi. Norges Banks utlånsundersøkelse viser videre at bankene har strammet inn på sin utlånspraksis overfor privatkunder og bedrifter. Foreløpig viser imidlertid ikke kredittstatistikken at veksten i utlånene har avtatt vesentlig mer enn det som er vanlig når konjunktorene snur.

Som svar på den lavere veksten og de svekkede utsiktene har Norges Bank senket styringsrenten med til sammen $2\frac{3}{4}$ prosentpoeng siden oktober i fjor, til 3 pst. Rentebanen fra desember 2008 indikerer at styringsrenten vil avta ned mot 2 - $2\frac{1}{4}$ pst. gjennom første halvår 2009. Den lavere renten vil gi en betydelig stimulans til husholdningenes etterspørsel. Husholdningene har netto rentebærende gjeld på mer enn 1 000 mrd. kroner. Husholdningenes fordringer knyttet til pensjonssparing og livsforsikringspoliser mv. er da holdt utenom. For hvert prosentpoeng innskudds- og utlånsrentene settes ned, øker husholdningenes disponible inntekter med over 7 mrd. kroner etter skatt. De rentenedsettelsene som allerede er gjennomført innebærer dermed om lag 20 mrd. kroner i økte inntekter for husholdningene dersom de gir fullt utslag i bankenes innskudds- og utlånsrenter. Dette vil trolig bidra til en vekst i husholdningenes kjøpekraft som mer enn veier opp for nedgangen i inntektene som følge av lavere sysselsetting.

Sammen med lavere prisvekst er rentenedgangen ventet å bidra til at konsumveksten tar seg klart opp gjennom 2009. Den svake utviklingen gjennom 2008 gir imidlertid et betydelig underheng ved inngangen til året, noe som trekker i retning av at *det private konsumet* på årsbasis vil holde seg om lag på det samme nivået i 2009 som i 2008. Til sammenlikning ble veksten i privat konsum anslått til 2,5 pst. i Nasjonalbudsjettet. Anslagene innebærer at sparingen i husholdningene tar seg opp fra 0,4 pst. av disponibel inntekt i 2007 til anslagsvis om lag 2 pst. i 2008 og om lag $4\frac{1}{2}$ pst. i 2009. Anslaget for spareraten i 2009 er noe høyere enn gjennomsnittlig sparerate de siste 20 årene, og må betraktes som usikkert.

Boliginvesteringene falt med anslagsvis 9 pst. fra 2007 til 2008. Svært lav ordreinngang og fortsatt fall i boligprisene trekker i retning av ytterligere nedgang i 2009. Innstramming i bankenes utlånspraksis og vanskeligere tilgang på finansiering for boligentreprenørene peker i samme retning. Det er i denne proposisjonen lagt til grunn en nedgang i boliginvesteringene på 12 pst. i 2009, mot en anslått nedgang på 2 pst. i Nasjonalbudsjettet 2009.

Investeringene i fastlandsbedriftene har økt markert over flere år, og lå i 2008 på et relativt høyt nivå sammenliknet med den samlede verdiskapingen. I 2008 stoppet veksten opp, og det ligger nå an til et fall i 2009. Både forventninger om lavere inntjening og kapasitetsutnyttelse, samt vanskeligere tilgang på finansiering, kan bidra til dette. Statistisk sentralbyrås investeringstelling for 4. kvartal 2008 tilsier et fall i industriinvesteringene på nesten 20 pst. i 2009. Etter tellingstidspunktet har utsiktene for eksportrettet industri forverret seg ytterligere. Samlet sett legges det til grunn en nedgang i investeringene i fastlandsbedriftene på 12½ pst. i år, mot en anslått nedgang på 2½ pst. i Nasjonalbudsjettet.

Petroleumsinvesteringene har gitt betydelige vekstimpulser til fastlandsøkonomien de siste årene. Siden starten av den siste oppgangskonjunkturen sommeren 2003 har petroleumsinvesteringene økt med nesten 50 pst. i volum, og det ligger an til fortsatt vekst i 2009. Statistisk sentralbyrås investeringstelling for petroleumsvirksomheten for 4. kvartal 2008 anslår investeringene til 127 mrd. kroner i 2008 og 145 mrd. kroner i 2009. Korrigert for historisk treffsikkerhet kan dette indikere en volumvekst på rundt 5 pst. i 2008 og om lag 15 pst. i 2009. Det er imidlertid grunn til å tro at selskapenes innrapporterte anslag er basert på en forventet oljepris som ligger høyere enn det som nå observeres i markedene. Usikkerheten knyttet til anslagene er derfor stor. Lavere oljepris kan medføre at noen prosjekter skyves ut i tid eller kanselleres. På den annen side begrenses trolig risikoen for betydelige kutt i årets investeringsplaner av at mange kontrakter allerede er inngått. Det legges i denne proposisjonen til grunn en volumvekst i petroleumsinvesteringene på 7¾ pst. i 2009, mot en anslått oppgang på 5 pst. i Nasjonalbudsjettet.

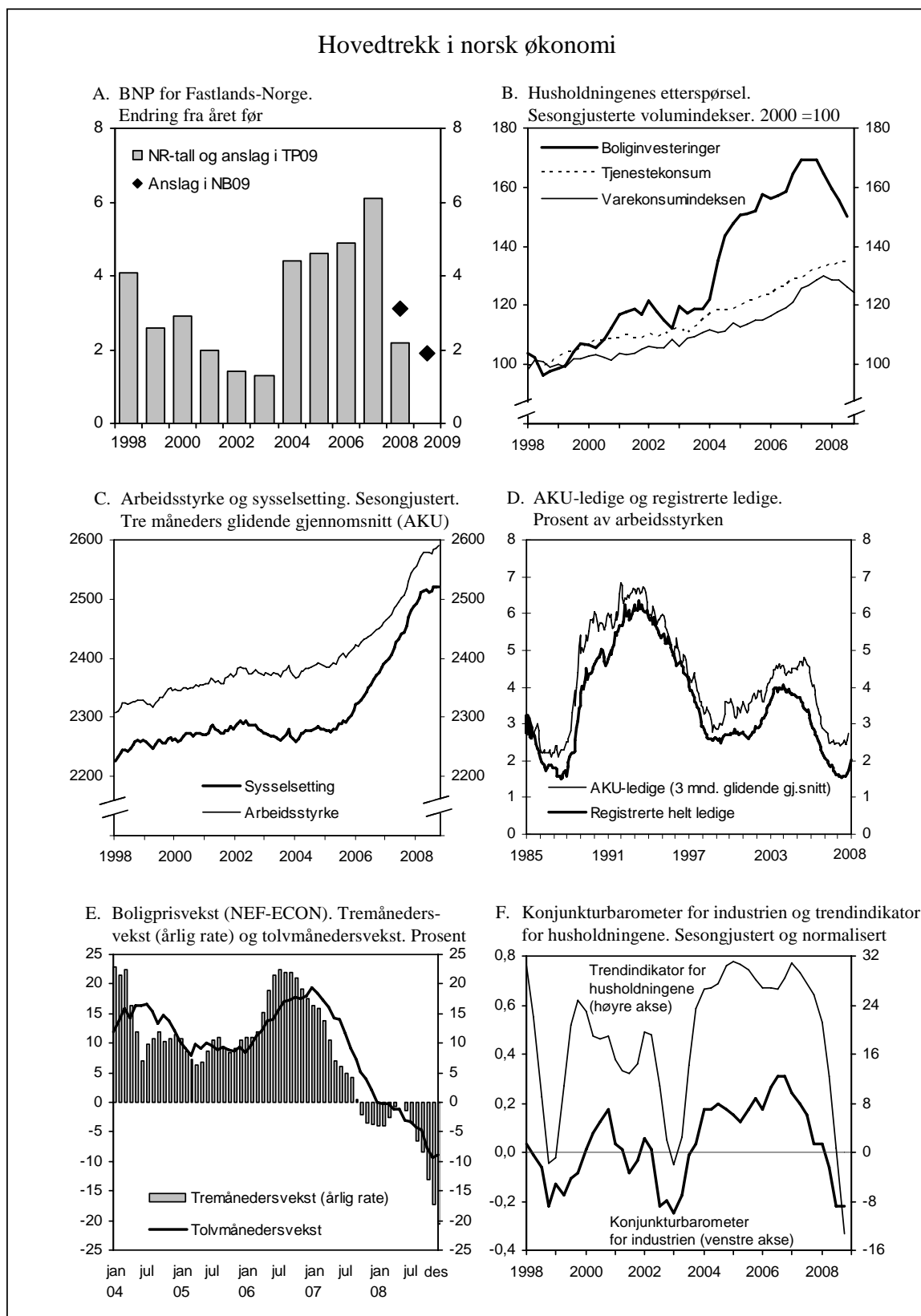
Det markerte tilbakeslaget i internasjonal økonomi tilsier en svak utvikling i *eksporten av tradisjonelle varer* i 2009. I samme retning trekker den kraftige nedgangen i prisene på viktige norske eksportvarer, som bl.a. aluminium og nikkel. En svekkelse av kronen på anslagsvis 5 pst. fra 2008 til 2009 målt ved konkurransekursindeksen, kan trekke i motsatt retning. I denne proposisjonen legges det til grunn en nedgang i eksporten av tradisjonelle varer på om lag 3 pst. i år, mens det i Nasjonalbudsjettet var anslått en oppgang på knapt 2 pst.

Offentlig etterspørsel vil gi betydelige vekstbidrag til norsk økonomi i 2009. Basert på det finanspolitiske opplegget i denne proposisjonen kan veksten i offentlig konsum anslås til 5¼ pst. og veksten i offentlige investeringer til 12 pst. Anslaget for offentlig konsum er oppjustert med om lag 1¾ prosentpoeng, mens anslaget for offentlige investeringer er oppjustert med nær 10 prosentpoeng siden Nasjonalbudsjettet 2009.

Samlet sett innebærer dette at *BNP for Fastlands-Norge* anslås å bli om lag uendret fra 2008 til 2009, mens det i Nasjonalbudsjettet var anslått en vekst på nesten 2 pst.

Usikkerheten knyttet til anslagene for den økonomiske utviklingen er stor. Problemerkene i finansmarkedet kan bidra til at bl.a. investeringene i fastlandsbedriftene faller mer enn anslått, og vekstimpulsene fra internasjonal økonomi kan bli enda svakere enn lagt til grunn. Det ville i så fall kunne tilsi at vekstutsiktene for 2009 overvurderes i denne proposisjonen, og at også 2010 kan bli et svakt år for norsk økonomi. På den annen side kan betydelige stimulanser fra både penge- og finanspolitikken bidra til at veksten tar seg opp mer enn anslått. I

så fall vil veksten i 2009 bli noe høyere enn lagt til grunn, og veksttakten inn i 2010 kan blir relativt høy.

Figur 2.3 Hovedtrekk i norsk økonomi

Kilder: Statistisk sentralbyrå, NAV, Reuters EcoWin og Finansdepartementet.

Tabell 2.3 Hovedtall for norsk økonomi. Anslag i Nasjonalbudsjettet 2009 (NB09) og anslag til Tilleggsproposisjonen 2009 (TP09). Prosentvis endring fra året før¹⁾

	Regnskap 2007	2008		2009	
		NB09	TP09	NB09	TP09
Privat konsum	6,0	2,3	1¼	2,5	0
Offentlig konsum.....	3,4	3,8	3,8	3,4	5¼
Bruttoinvesteringer i fast kapital	8,4	4,6	3½	-0,3	-3½
Oljeutvinning og rørtransport.....	5,5	11,0	5	5,0	7¾
Bedrifter i Fastlands-Norge.....	12,2	7,9	8½	-2,4	-12½
Boliginvesteringer	5,3	-8,5	-9	-2,0	-12
Offentlig forvaltning.....	7,9	6,2	4,4	2,7	12
Etterspørsel fra Fastlands-Norge	6,0	2,7	2	2,0	0
Eksport.....	2,5	2,2	1¾	2,5	-2½
Herav: Råolje og naturgass.....	-2,6	-1,5	-¾	2,6	-2¾
Tradisjonelle varer.....	8,7	5,9	5¼	1,8	-3
Import	7,5	5,3	3¾	1,8	-½
Herav: Tradisjonelle varer.....	6,7	5,5	3½	1,9	-1¾
Bruttonasjonalprodukt.....	3,1	2,0	1¾	2,3	-½
Fastlands-Norge.....	6,1	3,1	2¼	1,9	0
Andre nøkkeltall:					
Sysselsatte personer	4,1	2,8	3	0,4	-1
Arbeidsledighetsrate, AKU (nivå) ..	2,5	2½	2½	2¾	3½
Årslønn	5,4	6	5¾	5	4¼
Konsumprisindeksen (KPI).....	0,8	3¾	3,8	3	2
KPI-JAE.....	1,4	2½	2,6	2¾	2½
Råoljepris, kroner pr. fat ²⁾	423	585	527	500	350
Driftsbalansen (pst. av BNP).....	15,9	20,5	19½	16,6	11

1) Anslagstallene er beregnet i faste 2005-priser.

2) Løpende priser.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Avdempingen i norsk økonomi gjenspeiler seg i *arbeidsmarkedet*. Færre ledige stillinger og flere arbeidsledige tyder på lavere etterspørsel etter arbeidskraft. Etter en rekordstor økning i antall sysselsatte på om lag 300 000 personer gjennom de siste fem årene tyder Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) på at *sysselsettingsveksten* stoppet opp i løpet av høsten 2008. Det anslås nå at antall sysselsatte vil avta med om lag 1 pst. fra 2008 til 2009, tilsvarende om lag 25 000 personer. I Nasjonalbudsjettet var det til sammenlikning anslått en oppgang på 0,4 pst. i sysselsettingen i år.

Ifølge tall fra AKU fortsatte veksten i *arbeidsstyrken* i fjor høst selv om sysselsettingsveksten stoppet opp. Etter hvert vil imidlertid trolig også veksten i arbeidsstyrken avta. I en situasjon med redusert etterspørsel etter arbeidskraft og økende ledighet vil enkelte grupper, særlig ungdom, i mindre grad delta i arbeidsmarkedet. I tillegg kan arbeidsinnvandringen, som har stått for en betydelig del av sysselsettingsveksten de siste årene, avta. Arbeidsinnvandrere som står uten dagpengerettigheter dersom de mister jobben vil ha større grunn til å returnere til hjemlandet enn arbeidsinnvandrere som har rett til dagpenger. Om lag 900 personer, eller 40 pst. av de registrerte helt ledige fra de nye EØS-landene, mottok dagpenger i desember 2008. Utviklingen i arbeidsinnvandringen er en viktig usikkerhetsfaktor når en skal vurdere utviklingen i arbeidsstyrken framover. I

denne proposisjonen er det lagt til grunn at arbeidsstyrken som årsgjennomsnitt er om lag uendret fra 2008 til 2009.

Både AKU-ledigheten og den registrerte *arbeidsledigheten* er nå på vei opp. I tremånedersperioden september-november utgjorde AKU-ledigheten 2,7 pst. av arbeidsstyrken, etter å ha ligget stabilt på 2½ pst. i halvannet år. Den registrerte ledigheten har vist oppgang siden sommeren 2008. Fra juni til desember økte antall registrerte helt ledige med nesten 12 000 personer justert for normale sesongvariasjoner. Økningen i ledigheten synes å ha tiltatt mot slutten av fjoråret. I perioden september til desember økte antall helt ledige i gjennomsnitt med vel 3 000 personer per måned sesongjustert. Ved utgangen av desember var vel 50 000 personer registrert helt ledige, over 11 000 flere enn ett år tidligere.

Ledigheten øker for de fleste yrkesgrupper. Økningen er størst blant personer som har bakgrunn i konjunkturfølsomme næringer som bygg og anlegg og industri. Innenfor disse yrkesgruppene var det i desember i fjor registrert 5 500 flere helt ledige enn i desember 2007. Det har også vært en markert økning i ledigheten blant personer som ikke står registrert med yrkesbakgrunn. Dette kan tyde på at arbeidsmarkedet er blitt vanskeligere for nykommere. Den svakere utviklingen i arbeidsmarkedet gjenspeiles også i at det er blitt flere permitterte. I desember var det registrert 2 800 helt permitterte, 2 000 flere enn i desember 2007. Nivået er imidlertid fortsatt lavt.

Tilgangen av ledige stillinger avtok markert gjennom 2008, og var i desember om lag 35 pst. lavere enn i desember 2007. Sammen med økningen i den registrerte ledigheten de siste månedene tyder denne utviklingen på en markert avdemping av bedriftenes etterspørsel etter arbeidskraft. NAVs bedriftsundersøkelse fra september/oktober 2008 viser at bedriftene forventet en vesentlig svakere sysselsettingsutvikling framover enn de gjorde ett år tidligere. Det var særlig bedrifter innen bygg og anlegg, hotell og restaurant, transport, varehandel og deler av industrien som trakk ned. Undersøkelsen viste videre at behovet for arbeidskraft avtok klart i løpet av 2008, og da særlig behovet for utenlandsk arbeidskraft. I deler av offentlig sektor er imidlertid mangelen på arbeidskraft fremdeles stor. For personer med yrkesbakgrunn fra undervisning, helse, pleie og omsorg var ledigheten lavere i desember 2008 enn i desember 2007.

Arbeidsledigheten er ventet å øke gjennom 2009, for så å flate ut. Flere grunner kan tilsi at oppgangen i ledigheten blir sterkere i januar enn gjennom de siste månedene av fjoråret. En del kortvarige arbeidsforhold utløper normalt ved årsskifte. I en tid med svak økonomisk utvikling må en regne med at færre slike arbeidsforhold fornyes, enn det som er vanlig. Trolig vil også antall permitteringer øke mer enn normalt. Samtidig må en vente at flere studenter enn vanlig melder seg ledig etter avsluttet eksamen. På årsbasis et det anslått at AKU-ledigheten vil øke fra vel 2½ pst. av arbeidsstyrken i 2008 til om lag 3½ pst. i 2009. I Nasjonalbudsjettet ble det til sammenlikning anslått en økning i ledigheten fra 2½ til 2¾ pst. Økningen gjennom 2009 tilsier at AKU-ledigheten vil kunne ligge opp mot 4 pst. av arbeidsstyrken ved utgangen av året. Dette er under de ledighetsnivåene vi har hatt i tidligere lavkonjunkturer. I årene 2003-2004 var ledigheten i gjennomsnitt på 4,5 pst., og i årene 1990-1993 i gjennomsnitt på vel 6 pst. Selv om ledigheten nå øker, vil den ligge svært lavt i en internasjonal

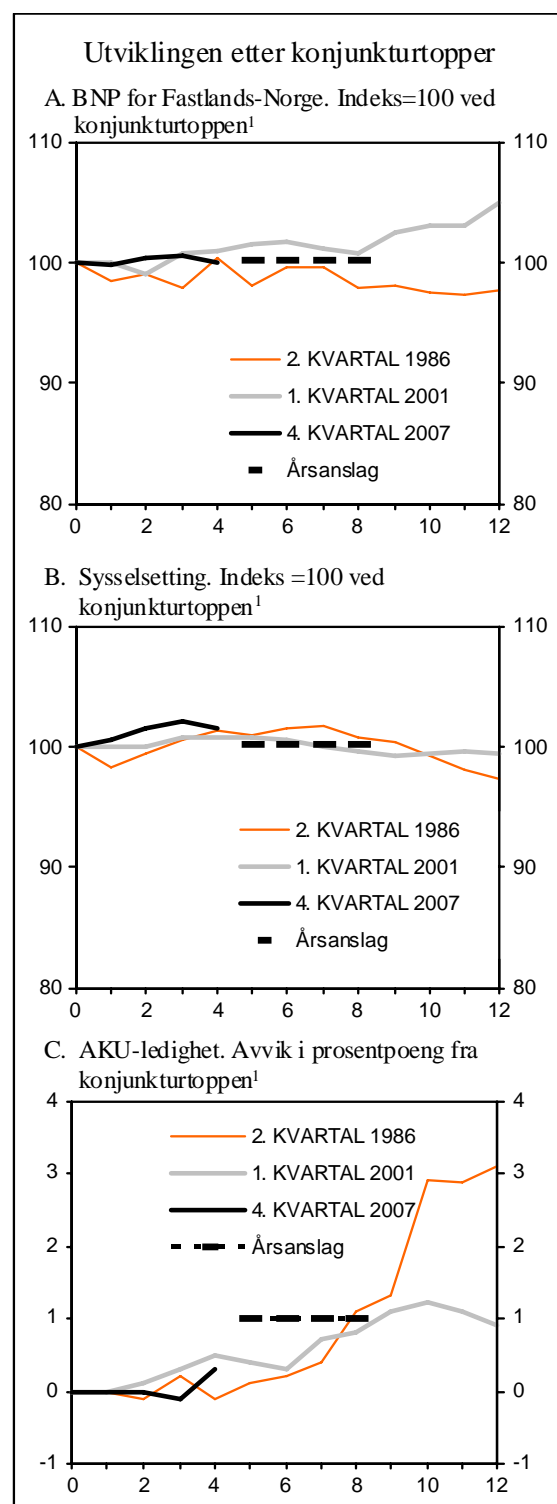
Boks 2.3 Utviklingen nå sammenliknet med tidligere tilbakeslag

Norsk økonomi passerte en konjunkturtopp rundt årsskiftet 2007/2008. Selv om ingen konjunktursyklus er identiske, er det noen trekk som er felles. Denne boksen sammenlikner anslagene i denne proposisjonen med utviklingen etter konjunkturtoppen i annen halvdel av 1980-tallet og konjunkturtoppen tidlig i dette tiåret.

Forut for en konjunkturtopp øker aktiviteten i økonomien raskere enn det som det underliggende potensialet for sysselsettings- og produktivitetsvekst skulle tilsi. Knappheten på arbeidskraft og andre innsatsfaktorer øker, og kostnadsveksten tiltar. Kostnadsnivået kan etter hvert bli høyere enn det som i en del virksomheter og næringer er forenlig med lønnsom produksjon. Optimisme i både husholdninger og bedrifter kan lede til kraftig gjeldsoppbygging som det kan bli vanskelig å betjene når husholdningenes inntektsvekst og/eller bedriftenes lønnsomhet avtar. Det kan være vanskelig å rette opp slike ubalanser uten at økonomien føres inn i en periode med lavere vekst.

Jo større ubalanser som har bygget seg opp gjennom oppgangsperioden, desto sterkere og mer langvarig kan den etterfølgende nedgangsperioden bli. Dersom en sammenlikner utviklingen i BNP for Fastlands-Norge i de tolv første kvartalene etter konjunkturtoppene på 1980-tallet og på begynnelsen av dette tiåret, ser en at veksten var langt svakere i den første av disse periodene, jf. figur 2.4A. Dette gjenspeiler at det på 1980-tallet hadde bygd seg opp særlig store ubalanser i forkant, bl.a. i form av en markert forverring av husholdningenes finansielle stilling i kjølvannet av avviklingen av pris- og mengdereguleringene i kredittmarkedet. Lavere vekst i BNP for Fastlands-Norge slår vanligvis ut i lavere sysselsettingsvekst og høyere ledighet, jf. figur 2.4B og 2.4C. Utslaget i arbeidsmarkedet skjer imidlertid gjerne med et visst tidsetterslep. Utviklingen gjennom 2008, med sterk vekst i sysselsettingen til tross for en klar avdemping i produksjonen, er dermed ikke uvanlig etter en konjunkturtopp. Videre ser vi at ledigheten også ved tidligere omslag først har begynt å stige flere kvartaler etter at konjunkturtoppen er passert.

Uroen i finansmarkedene gjør at usikkerheten knyttet til de makroøkonomiske anslagene er uvanlig stor. Anslagene i denne proposisjonen bygger på at forholdene i finansmarkedene gradvis blir mer normale gjennom 2009. En slik utvikling vil, sammen med lave renter og ekspansiv finanspolitikk, bidra til å trekke aktiviteten opp i andre halvår i år. Etter hvert vil dette dempe nedgangen i sysselsettingen og økningen i ledigheten, og en kan dermed kunne unngå en utvikling som etter konjunkturtoppen midt på 1980-tallet da økningen i ledigheten tiltok lenge etter at toppen var passert. Anslagene er dermed ikke så forskjellig fra den utviklingen vi så etter konjunkturtoppen i 2001, men gir et vesentlig mildere tilbakeslag enn etter konjunkturtoppen midt på 1980-tallet. Den finansielle stillingen til både husholdningene, foretakssektoren og offentlig sektor er klart bedre nå enn på midten av 1980-tallet. I tillegg kan Norges Bank nå, i motsetning til den gangen, aktivt bruke pengepolitikken til å stabilisere utviklingen i produksjon og sysselsetting.

Figur 2.4 Utviklingen etter ulike konjunkturtopper

1) Utviklingen fra konjunkturtopp til 12 kvartaler etter.

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

sammenheng. I USA og euroområdet anslås ledigheten å øke til mellom 8 og 9 pst. av arbeidsstyrken i 2009.

Et stramt arbeidsmarked bidro til at *lønnsveksten* i 2007 og 2008 ble omtrent like høy som under høykonjunkturen mot slutten av 1990-årene. Både svakere utsikter for arbeidsmarkedet og løpende lønnsstatistikk tyder på at lønnsveksten i privat sektor nå er på vei ned. Et betydelig overheng inn i 2009 og allerede avtalte tillegg i kommunesektoren kan på den annen side bidra til å holde lønnsveksten oppe. Den gjennomsnittlige årslønnsveksten anslås i denne proposisjonen å avta fra 5¾ pst. i 2008 til 4¼ pst. i 2009. Dette er henholdsvis ¼ og ¾ prosentpoeng lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2009. Til sammenlikning anslås lønnskostnadene hos våre handelspartnere i gjennomsnitt å øke med henholdsvis 3¼ og 2¼ pst. i 2008 og 2009.

Prisveksten i 2008 var den høyeste siden 1990. På årsbasis økte konsumprisindeksen med 3,8 pst. fra 2007 til 2008, noe som bl.a. må ses i sammenheng med sterk oppgang i energiprisene og høy lønnsvekst. Den underliggende prisveksten, målt ved KPI-JAE, var 2,6 pst. fra 2007 til 2008, mot en vekst på 1,4 pst. året før. Den underliggende prisveksten avtok imidlertid klart mot slutten av året, noe som gjenspeiler lavere energipriser, lavere kapasitetsutnyttelse i norsk økonomi og at prisveksten internasjonalt går ned. De samme forholdene trekker i retning av lavere vekst i konsumprisene også sett bidrar til høyere priser på importerte konsumvarer. Det legges i denne proposisjonen til grunn en gjennomsnittlig KPI-vekst på 2 pst. i 2009, og at veksten i KPI-JAE blir 2½ pst

2.4 Budsjettpolitikken

Retningslinjene for budsjettpolitikken

Regjeringen legger handlingsregelen til grunn for budsjettpolitikken. Handlingsregelen er en plan for en jevn og gradvis økning i bruken av petroleumsinntekter til et nivå som kan opprettholdes på lang sikt. Samtidig skal bruken av petroleumsinntekter det enkelte år tilpasses konjunktursituasjonen, jf. boks 2.4. Handlingsregelen legger således opp til at budsjettpolitikken skal brukes til å stabilisere den økonomiske utviklingen, og på den måten støtte opp under pengepolitikken.

Siden handlingsregelen ble vedtatt i 2001 har budsjettpolitikken fulgt retningslinjene. Målt ved det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet var bruken av petroleumsinntekter de første årene høyere enn forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland. Dette må ses i sammenheng med at fondet vokste langsommere enn forventet, samtidig som både internasjonal og norsk økonomi gikk inn i en lavkonjunktur i 2001. Fra 2003 til 2007 tok aktiviteten i norsk økonomi seg markert opp, mens fondet vokste sterkt. Bruken av petroleumsinntekter økte i denne perioden klart mindre enn forventet fondsavkastning, og var i perioden 2006-2008 lavere enn 4 pst. av fondskapitalen. Siden sommeren 2007 har redusert avkastning i de internasjonale finansmarkedene bidratt til at fondskapitalen har utviklet seg forholdsvis svakt, selv med betydelige avsetninger fra statsbudsjettet. I det vedtatte budsjettet for 2009 er det lagt opp til å bruke om lag 4 pst. av fondskapitalen ved inngangen til året. Den ventede avdempingen i norsk økonomi synes nå å bli langt sterkere enn tidligere lagt til grunn. Medregnet

Regjeringens forslag til ny finanspolitisk tiltakspakke vil bruken av oljeinntekter i 2009 ligge klart over 4-prosentbanen.

Boks 2.4 Retningslinjer for budsjettpolitikken

Regjeringen Stoltenberg I la i St.meld. nr. 29 (2000 – 2001) fram følgende retningslinjer for budsjettpolitikken, som et stort flertall i Stortinget sluttet seg til:

- Petroleumsinntektene fases gradvis inn i økonomien, om lag i takt med utviklingen i forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland.¹
- Det legges vekt på å jevne ut svingninger i økonomien for å sikre god kapasitetsutnyttelse og lav arbeidsledighet.

Handlingsregelen legger til rette for en stabil utvikling i norsk økonomi både på kort og lang sikt:

- *Statsbudsjettet skjermes fra virkningene av svingninger i petroleumspriser.* Innbetalingene fra petroleumsvirksomheten til staten plasseres i Statens pensjonsfond – Utland, mens det over tid er den forventede realavkastningen (anslått til 4 pst.) av fondet ved inngangen til budsjettåret som skal brukes. Dermed får kortsiktige endringer i olje- og gasspriser lite å si for budsjettpolitikken, samtidig som petroleumsformuen også kommer framtidige generasjoner til gode.
- *Retningslinjene legger til rette for en jevn innfasing av petroleumsinntekter over tid.* Bruken av petroleumsinntekter måles ved det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet, dvs. det oljekorrigerede underskuddet korrigeret for bl.a. virkninger av konjunkturutviklingen. På den måten reduseres faren for at budsjettpolitikken skal bidra til å forsterke konjunktursvingningene i norsk økonomi. Ved store endringer i fondskapitalen, eller i forhold som påvirker det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet, skal konsekvensene for bruken av petroleumsinntekter jevnes ut over flere år. En jevn innfasing av petroleumsinntektene bidrar til å redusere faren for brå og store omstillinger mellom konkurranseutsatte og skjermede næringer.
- *Handlingsregelen åpner for at budsjettpolitikken kan brukes til å stabilisere produksjon og sysselsetting.* I perioder med høy ledighet og lav aktivitet kan en bruke mer enn forventet realavkastning av fondskapitalen for å stimulere produksjon og sysselsetting. Motsatt vil det være behov for å holde igjen i finanspolitikken i perioder med høy aktivitet i økonomien.
- *Handlingsregelen bidrar til forutsigbarhet om bruken av petroleumsinntekter i norsk økonomi.* På den måten støtter rammeverket for finanspolitikken opp under pengepolitikken og legger et grunnlag for stabile forventninger om innfasingen av oljepenger, bl.a. i valutamarkedet.

¹ Statens petroleumsfond skiftet 1. januar 2006 navn til Statens pensjonsfond – Utland.

Hensynet til bærekraften i velferdsordningene tilsier at bruken av oljeinntekter bringes tilbake til 4-prosentbanen etter hvert som veksten i økonomien tar seg opp

igjen. Mens befolkningsutviklingen i Norge de siste årene har vært forholdsvis gunstig for offentlige finanser, vil en stigende andel eldre i befolkningen etter hvert bidra til en markert oppgang i offentlige utgifter, jf. Perspektivmeldingen 2009. Den sparingen som nå skjer i Statens pensjonsfond, vil derfor komme godt med etter hvert som veksten i utgiftene knyttet til en aldrende befolkning tiltar.

Statsbudsjettet og Statens pensjonsfond i 2009

Det vedtatte budsjettet for 2009 er basert på et strukturelt, oljekorrigert underskudd på 92 mrd. kroner. Dette var på linje med den anslåtte realavkastningen av Statens pensjonsfond – Utland i Nasjonalbudsjettet 2009. Målt i forhold til 2008 økte bruken av oljepenger med 14 mrd. 2009-kroner. Regnet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge tilsvarte denne økningen 0,7 prosentpoeng. Det vedtatte budsjettet innebærer således en ekspansiv impuls til innenlandsk etterspørsel.

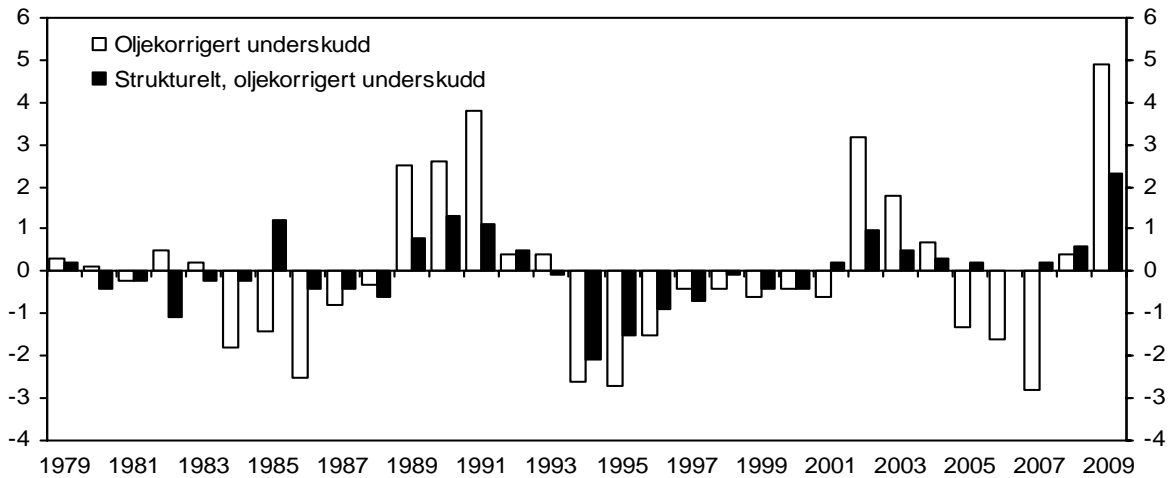
Markedsverdien av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland ved utgangen av 2008 anslås foreløpig til 2 280 mrd. kroner. Dette er 20 mrd. kroner lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2009. Nedgangen i internasjonale aksjemarkeder og mindre avsetninger i fondet som følge av lavere oljepris utover høsten i fjor bidro isolert sett til en svak utvikling i fondskapitalen målt i utenlandsk valuta. En svakere kronekurs bidro på den annen side til å øke fondskapitalen målt i norske kroner.

Til tross for omfattende penge- og kredittpolitiske tiltak og et ekspansivt budsjett for 2009, rammes et bredt spekter av norske virksomheter nå av stadig svakere etterspørsel fra norske og utenlandske markeder. I lys av dette ligger det an til en meget svak utvikling i norsk økonomi i 2009, med nedgang i sysselsettingen gjennom første halvår og en økning i arbeidsledigheten. En slik utvikling øker faren for en tiltakende negativ spiral, der rask nedgang i samlet etterspørsel forsterker problemene i finansmarkedene. Etter Regjeringens vurdering er det riktig å bruke finanspolitikken for ytterligere å stimulere økonomien. En mer ekspansiv finanspolitikk kan ikke forhindre den avdempingen som ventes, men målrettede tiltak kan dempe tilbakeslaget og stimulere sysselsettingen.

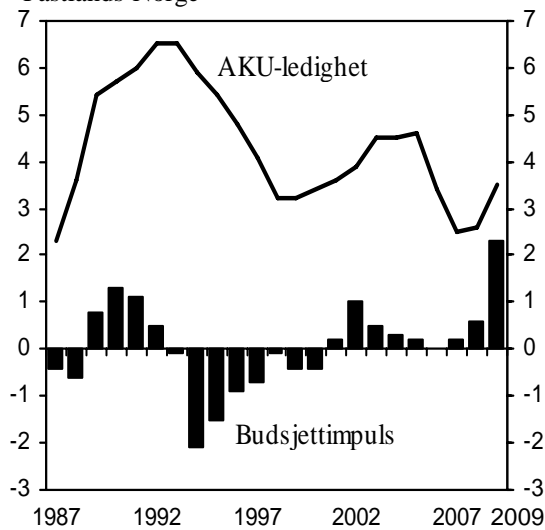
Det er lagt vekt på at de finanspolitiske tiltakene skal være målrettede, riktig skalert, midlertidige og gi god uttelling for økt ressursbruk, samtidig som de legger til rette for nødvendige omstillinger i privat sektor. Dette trekker i retning av at tiltakspakken i hovedsak rettes inn mot vedlikehold og investeringer i offentlig infrastruktur. Bygg- og anleggsnæringen er en konjunkturutsatt næring, som også denne gangen ser ut til å bli særlig rammet av svakere etterspørsel, selv om dette skjer fra et uvanlig høyt aktivitetsnivå. Offentlige vedlikeholds- og investeringsprosjekter vil således være målrettede tiltak. Vedlikehold, og noen investeringer, kan også igangsettes forholdsvis raskt og vil kunne gi god uttelling for ressursinnsatsen. Videre vil vedlikeholdsprosjekter i liten grad medføre økte framtidige utgifter. Regjeringen foreslår også målrettede tilskudd i forhold til kompetanse og arbeidsliv og miljø, samt målrettede skatteendringer rettet inn mot lønnsomme virksomheter som kan ha midlertidige problemer som følge av konjunkturedgangen.

Perspektiver på budsjettpolitikken

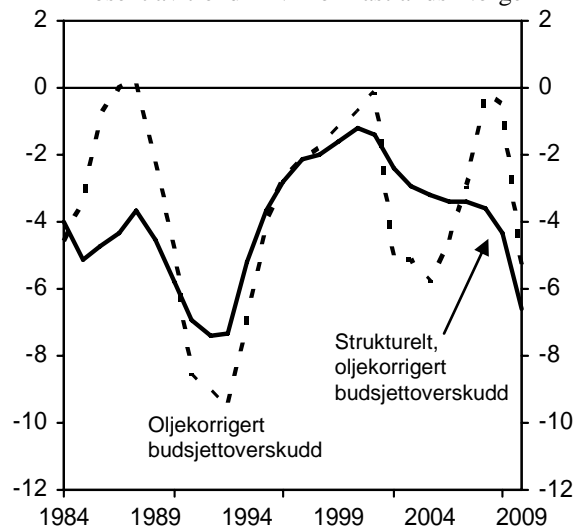
A. Oljekorrigert underskudd og strukturelt, oljekorrigert underskudd i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. Endring fra foregående år¹

B. Arbeidsledighet (AKU) i prosent og budsjettimpuls i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge

C. Oljekorrigert budsjettoverskudd og strukturelt, oljekorrigert budsjettoverskudd. Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge

Figur 2.5 Perspektiver på budsjettpolitikken

1. Det oljekorrigerte underskuddet i 2002 er justert for virkningen av sykehusreformen. Endringen i det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge brukes som en summarisk indikator på budsjettets virkning på økonomien. Positive tall indikerer at budsjettet virker ekspansivt.

Kilder: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Regjeringen foreslår nye finanspolitiske tiltak på 20 mrd. kroner i 2009. Utgiftene på statsbudsjettet økes med 16¾ mrd. kroner, i all hovedsak rettet inn mot kjøp av varer og tjenester fra privat sektor, mens skatter for næringslivet reduseres med 3¼ mrd. kroner. Innenfor denne rammen tilføres kommunene 6,4 mrd. kroner. I tillegg svekkes det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet med 6,8 mrd. kroner

som følge av endrede utgifts- og inntektsanslag. Av dette er om lag 2/3 knyttet til reduserte inntekter fra utbytter og skatter, og om lag 1/3 knyttet til økte utgifter. Samlet sett øker bruken av oljeinntekter i 2009 med om lag 27 mrd. kroner ut over vedtatt budsjett, målt ved endringen i det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet. Tiltakene på skattesiden og på budsjettets utgiftsside er nærmere beskrevet i henholdsvis kapittel 3 og 4.

Regjeringen foreslår dessuten utvidelse av låne-, garanti- og investeringsrammer på i alt 8 mrd. kroner. Lånerammen i Husbanken økes med 2 mrd. kroner for å bedre tilgangen til lån til boligformål i et vanskelig kredittmarked. Rammene for ordningen med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg og kirkebygg utvides med til sammen 1,4 mrd. kroner, mens tilsagnsrammen for sykehjems plasser og omsorgsboliger økes med vel 600 mill. kroner. Garanti-rammen under utenlandsordningen i GIEK økes med vel 1 mrd. kroner. Egenkapitalen i Argentum økes med 2 mrd. kroner, mens garanti- og lånerammen i Innovasjon Norge økes med i underkant av 0,9 mrd. kroner.

Medregnet Regjeringens forslag til finanspolitiske tiltak kan det strukturelle, oljekorrigerede budsjettunderskuddet anslås til 118,8 mrd. kroner, som er 27,6 mrd. kroner over forventet fondsavkastning i 2009. Det strukturelle, oljekorrigerede underskuddet anslås å øke med 43,4 mrd. kroner fra 2008 til 2009, målt i 2009-priser. Det er da tatt hensyn til at anslaget for det strukturelle underskuddet i 2008 ble redusert med 2 mrd. kroner ved nysalderingen av statsbudsjettet. Regnet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge øker det strukturelle underskuddet med 2,3 prosentpoeng, hvorav rundt halvparten skriver seg fra de nye tiltakene.

Inkludert Regjeringens forslag i denne proposisjonen framstår budsjettet for 2009 nå som meget ekspansivt, også sammenliknet med tidligere nedgangskonjunkturer. Målt ved endringen i det strukturelle budsjettunderskuddet som andel av trend-BNP for Fastlands-Norge vil budsjettet for 2009 være det mest ekspansive på over 30 år, jf. figur 2.5A. Budsjettimpulsen i det foreslåtte opplegget for 2009 er også større enn det som er vedtatt eller planlagt iverksatt i flere av de landene som er rammet hardere av finanskrisen enn Norge. Samtidig viser figur 2.5B at tiltakene kommer mye tidligere i nedgangen enn det som var tilfellet på slutten av 1980-tallet, da ledigheten steg fra om lag 2¼ pst. av arbeidsstyrken i 1987 til nærmere 5½ pst. i 1989.

Boks 2.5 Automatiske stabilisatorer i budsjettpolitikken

Myndighetene kan påvirke aktiviteten i økonomien bl.a. gjennom endringer i skatte- og avgiftssatser eller endringer i utgiftsnivået. De offentlige budsjettene påvirker imidlertid også økonomien gjennom såkalte automatiske stabilisatorer, som bidrar til å redusere effekten av etterspørselssjokk på aktivitetsnivået i økonomien.

Slike stabiliserende mekanismer i offentlige budsjetter er knyttet til inntekts- og utgiftsposter som varierer i takt med konjunktursvingninger i økonomien. I en høykonjunktur vil for eksempel overskuddet på statsbudsjettet øke som andel av BNP som følge av høyere skatte- og avgiftsinntekter knyttet til sterk vekst i produksjon og sysselsetting. Økningen i overskuddet innebærer at det trekkes inn kjøpekraft, og dette bidrar til å motvirke de forholdene som trekker aktivitetsnivået i økonomien opp.

På tilsvarende måte vil en lavkonjunktur isolert sett gi lavere skatteinntekter og høyere utgifter til arbeidsledighetstrygd. Så lenge nivået på øvrige utgiftsposter ikke endres gjennom aktive tiltak, innebærer dette at budsjettet svekkes. Budsjettet virker dermed ekspansivt på økonomien.

De automatiske stabilisatorene har mindre betydning i USA og Japan enn i EU-landene og Norge. Forskjeller mellom landene skyldes bl.a. at offentlig sektor utgjør en mye større del av økonomien i Norge og mange av EU-landene enn i USA og Japan. En stor offentlig sektor bidrar til at de automatiske stabilisatorene har stor effekt, mens en liten offentlig sektor ikke i samme grad vil bidra til å dempe utslagene av konjunkturedringer.

Et grovt anslag på betydningen av de automatiske stabilisatorene i Norge kan en få ved å se på forskjellen mellom det oljekorrigerte og det strukturelle, oljekorrigerte overskuddet i figur 2.5C. Som det framgår av figuren falt det oljekorrigerte overskuddet mer enn det strukturelle overskuddet under konjunkturedgangene på slutten av 1980-tallet og på begynnelsen av dette tiåret. Motsatt økte det oljekorrigerte overskuddet raskere enn det strukturelle overskuddet under oppgangskonjunkturer på midten av 1980-tallet, midten av 1990-tallet og fra 2004-2008. Fra 2008 til 2009 anslås igjen det oljekorrigerte underskuddet å øke mye raskere enn det strukturelle, oljekorrigerte underskuddet.

Selv uten at det gjøres aktive tiltak i statsbudsjettet fra år til år, innebærer de såkalte automatiske stabilisatorene at budsjettet bidrar til å dempe svingninger i økonomien, jf. boks 2.5. Handlungsregelen for finanspolitikken legger til rette for at de automatiske stabilisatorene skal få virke ved at forventet realavkastning av Statens pensjonsfond – Utland knyttes opp mot det strukturelle, oljekorrigerte budsjettunderskuddet. Dette underskuddet er et mål på den underliggende bruken av petroleumsinntekter over statsbudsjettet, der en har korrigert for bl.a. virkninger av konjunkturutviklingen.

Automatiske stabilisatorer er anslått å svekke offentlige budsjetter med drøyt 20 mrd. kroner i 2009 sammenliknet med anslagene i Nasjonalbudsjettet. Samlet sett anslås det oljekorrigerte underskuddet i 2009 til 96,7 mrd. kroner, om lag 88 mrd.

kroner mer enn i 2008, jf. tabell 2.4. Også økningen i det oljekorrigerte budsjettunderskuddet er det største på over 30 år.

Realveksten i statsbudsjettets underliggende utgifter anslås til 6¼ pst. fra 2008 til 2009, tilsvarende 48 mrd. kroner. I tillegg til økte utgifter knyttet til nye finanspolitiske tiltak og anslagsendringer, bidrar lavere kostnadsvekst til å øke kjøpekraften av det vedtatte budsjettet. Den nominelle veksten i statsbudsjettets underliggende utgifter er anslått til vel 10 pst., mens prisveksten er beregnet til 3,7 pst. Ved beregning av den underliggende utgiftsveksten holdes statsbudsjettets utgifter til statlig petroleumsvirksomhet, dagpenger til arbeidsledige og renter utenfor. For å gjøre utgiftene sammenliknbare over tid er det i tillegg korrigert for ekstraordinære endringer og enkelte regnskapsmessige forhold.

Tabell 2.4 Hovedtall i statsbudsjettet og Statens pensjonsfond. Mrd. kroner

	Regnskap		Anslag	
	2006	2007	2008	2009
Totale inntekter	994,9	1030,1	1 182,1	1 049,4
Inntekter fra petroleumsvirksomhet	376,6	337,4	437,3	303,9
Skatter og avgifter	217,3	191,2	246,0	176,8
Andre petroleumsinntekter	159,3	146,3	191,3	127,1
Inntekter utenom petroleumsinntekter	618,3	692,7	744,8	745,5
Skatter og avgifter fra Fastlands-Norge	562,5	632,9	683,4	677,4
Andre inntekter	55,9	59,8	61,4	68,1
Totale utgifter	683,5	715,1	777,6	870,2
Utgifter til petroleumsvirksomhet	21,2	21,2	24,4	28,0
Utgifter utenom petroleumsvirksomhet	662,3	694,0	753,2	842,2
Overskudd på statsbudsjettet før overføring til				
Statens pensjonsfond – Utland	311,4	315,0	404,5	179,2
- Netto kontantstrøm fra petroleumsvirksomheten ..	355,4	316,4	412,9	275,9
= Oljekorrigert overskudd	-44,0	-1,3	-8,4	-96,7
+ Overført fra Statens pensjonsfond – Utland	57,4	2,8	8,4	96,7
= Overskudd på statsbudsjettet	13,4	1,5	0,0	0,0
+ Netto avsett i Statens pensjonsfond – Utland	298,0	313,6	404,5	179,2
+ Rente- og utbytteinntekter mv. i Statens pensjonsfond	64,1	78,4	96,1	91,3
= Samlet overskudd i statsbudsjettet og Statens pensjonsfond	375,5	393,5	500,6	270,5

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

Det samlede overskuddet i statsbudsjettet og Statens pensjonsfond, der også renter og utbytte på kapitalen i fondet er medregnet, anslås til 270,5 mrd. kroner. Til sammenlikning ble det samlede overskuddet anslått til 445,7 mrd. kroner i Nasjonalbudsjettet 2009.

Det er betydelig usikkerhet knyttet til utviklingen i markedsverdien av Statens pensjonsfond – utland i 2009. Netto avsetningene i fondet i 2009 anslås nå til i underkant av 180 mrd. kroner, som er en halvering av anslaget i Nasjonalbudsjettet 2009. Nedjusteringen skyldes bl.a. lavere anslag for oljeprisen og et høyere oljekorrigert underskudd. Samtidig har kronekursen styrket seg hittil i år, noe som isolert sett reduserer fondskapitalen målt i norske kroner. Med 4 pst.

realavkastning ut året, målt i utenlandsk valuta, kan den samlede kapitalen i Statens pensjonsfond ved utgangen av 2009 på usikkert grunnlag anslås til om lag 2 350 mrd. kroner.

Ifølge retningslinjene for budsjettpolitikken skal bruken av petroleumsinntekter over tid følge utviklingen i forventet realavkastning av kapitalen i Statens pensjonsfond – Utland. De foreslåtte endringene i 2009-budsjettet innebærer at bruken av oljeinntekter vil ligge 27,6 mrd. kroner over forventet fondsavkastning i 2009, jf. tabell 2.5. Målt i forhold til verdiskapingen i fastlandsøkonomien er denne forskjellen større enn det som nå anslås for nedgangskonjunkturårene 2002 og 2003.

Tabell 2.5 Statens pensjonsfond – Utland, forventet realavkastning og strukturelt, oljekorrigert budsjettunderskudd. Mrd. kroner og prosent

	Løpende priser			Faste 2009-priser			Strukturelt underskudd	
	Statens pensjonsfond – Utland ved inngangen til året	Forventet avkastning (4 pst. av fonds-kapitalen)	Strukturelt, olje-korrigert budsjett-underskudd	Forventet avkastning (4 pst. av fonds-kapitalen)	Strukturelt, olje-korrigert budsjett-underskudd	Avvik fra 4 pst. banen	Pst. av trend-BNP for Fastlands-Norge	Pst. av fonds-kapitalen
2001	386,6	-	16,2	-	22,1	-	1,4	-
2002	619,3	24,8	29,4	32,3	38,3	6,0	2,4	4,7
2003	604,6	24,2	36,9	30,3	46,3	16,0	2,9	6,1
2004	847,1	33,9	43,6	41,2	53,0	11,8	3,2	5,1
2005	1 011,5	40,5	48,9	47,8	57,8	10,0	3,4	4,8
2006	1 390,1	55,6	52,4	63,4	59,8	-3,7	3,4	3,8
2007	1 782,8	71,3	58,9	78,1	64,5	-13,6	3,6	3,3
2008	2 018,5	80,7	72,7	83,7	75,4	-8,3	4,3	3,6
2009	2 280,0	91,2	118,8	91,2	118,8	27,6	6,6	5,2

Kilder: Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

2.5 Nærmere om kommuneøkonomien

Den økonomiske situasjonen i kommunesektoren

Kommunesektoren er tilført betydelige midler de siste årene. I Nasjonalbudsjettet 2009 ble den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i treårs-perioden 2006-2008 anslått til 20,4 mrd. kroner målt i 2008 priser, mens den reelle veksten i kommunesektorens frie inntekter i samme periode ble anslått til 9,6 mrd. kroner. Ny informasjon tilsier ikke vesentlige endringer i disse anslagene.

Den sterke inntektsveksten gjenspeiles i kraftig økt aktivitet. De siste tre årene har sysselsettingen i kommunesektoren økt med vel 45 000 personer, til om lag 493 000 personer i 3. kvartal 2008, jf. figur 2.6A. Innen helse- og omsorgstjenester, som bl.a. omfatter barnehageansatte, har sysselsettingen økt med hele 34 000 personer. Foreløpige nasjonalregnskapstall tyder på at sysselsettingen i fjor vil øke noe sterkere enn lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet 2009. Kommunesektorens investeringer i bygg og anlegg har også kommet opp på et høyt nivå, etter sterk vekst de siste årene.

Netto driftsresultatet i kommunesektoren økte fra 0,6 pst. av driftsinntektene i 2003 til 5,5 pst. i 2006. De siste to årene har imidlertid aktiviteten i kommunesektoren økt sterkere enn inntektene, og driftsresultatet er redusert. Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) anslo i sin novemberrapport at driftsresultatet i kommunesektoren sett under ett kunne komme ned mot 1 pst. i 2008, mot 2,5 pst. i 2007.

Kommuner og fylkeskommuner som ikke oppfyller kommunelovens krav til regnskapsmessig balanse registreres i Register for betinget godkjenning og kontroll (ROBEK) og underlegges statlig kontroll og godkjenning av økonomiske forpliktelser. Den sterke inntektsveksten i kommunesektoren gjenspeiles i antall kommuner som er registrert i ROBEK. Fra en topp på 118 registrerte kommuner i andre halvår 2004, falt antallet til 41 i september 2008. I desember 2008 var det 44 kommuner i registeret.

Tiltak overfor kommunesektoren

Regjeringens forslag til finanspolitiske tiltak innebærer betydelig økte overføringer til kommunesektoren. De foreslåtte tiltakene retter seg særlig mot vedlikehold, rehabilitering og investeringer. Tilgjengelig informasjon tyder på at det er et betydelig vedlikeholdsetterslep i sektoren, og at det foreligger mange prosjekter som har stor sysselsettingseffekt og som kan iverksettes raskt.

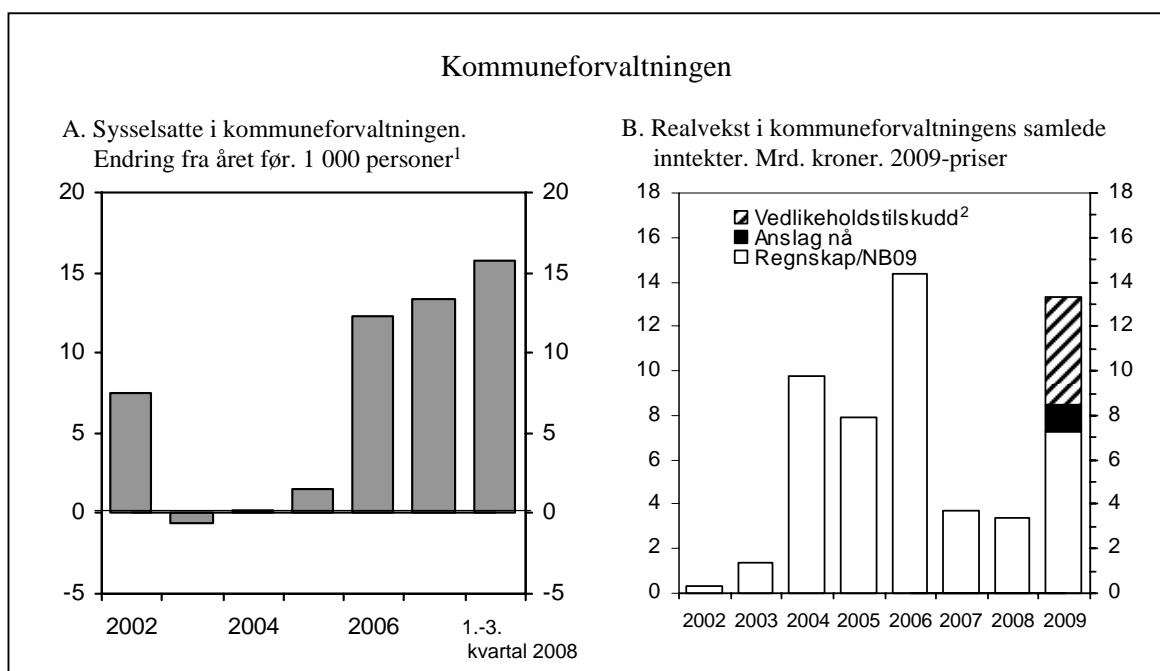
Regjeringens foreslår følgende tiltak:

- Et midlertidig tilskudd til vedlikehold og rehabilitering av infrastruktur i kommuner og fylkeskommuner på 4 mrd. kroner, med full statlig finansiering. Tilskuddet fordeles med samme beløp per innbygger til alle kommuner og fylkeskommuner uten forutgående søknadsbehandling. Tiltakene som finansieres under ordningen skal komme i tillegg til vedtatte prosjekter i kommunenes budsjetter for 2009.
- Kommunesektorens frie inntekter økes med 1,2 mrd. kroner. I tillegg kommer økte frie inntekter fra merverdikompensasjon på 0,8 mrd. kroner knyttet til kjøp av varer og tjenester som følge av tiltakspakken. Økte overføringer til kommunesektoren som kompensasjon for det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere anslåtte skatteinntekter i 2009 er da ikke medregnet.
- Investeringsrammen for rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg økes med 1 mrd. kroner i 2009, mens investeringsrammen for rentekompensasjonsordningen for kirkebygg økes med 400 mill. kroner. Det innebærer økte tilskudd over statsbudsjettet på 42 mill. kroner i 2009.
- Økt bevilgning til bygging av sykehjemsplasser og omsorgsboliger på 156,6 mill. kroner, tilsvarende tilskudd til ytterligere 1 500 plasser.
- Midlertidig økning av fylkeskommunenes lærlingtilskudd til bedrifter i 2009 på 185 mill. kroner.
- En midlertidig, søknadsbasert tilskuddsordning på 60 mill. kroner for digital fornying i kommunene med sikte på effektivisering av de kommunale tjenestene. Tilskudd gis til prosjekter som starter opp innen utgangen av 2009.

Samlet sett beløper tiltakene overfor kommunesektoren seg til 6,4 mrd. kroner i 2009. Kompensasjon for det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere anslåtte skatteinntekter i 2009, samt økte framtidige overføringer som følge av økt ramme i rentekompensasjonsordningene, kommer da i tillegg.

Det reelle inntektsbortfallet knyttet til lavere anslåtte skatteinntekter er på usikkert grunnlag anslått til rundt 1,2 mrd. kroner i 2009, når det også tas hensyn til endrede anslag for lønns- og kostnadsveksten i kommunesektoren. Anslått kostnadsvekst for kommunal tjenesteyting i 2009 er redusert med 0,4 prosentpoeng til 4,1 pst. Kommunesektoren skal etter vanlig praksis selv håndtere eventuelle avvik mellom faktiske skatteinntekter og de skatteanslagene som er lagt til grunn i det vedtatte kommuneopplegget. I nåværende situasjon er det imidlertid viktig å redusere usikkerheten knyttet til kommunesektorens inntektsutvikling.

De foreslåtte tiltakene innebærer et betydelig løft i de midlene som stilles til rådighet for kommunesektoren, jf. figur 2.6B. I tråd med tidligere praksis holdes det midlertidige vedlikeholdstilskuddet og økte inntektene fra moms-kompensasjonsordningen utenom ved beregning av inntektsveksten i kommunesektoren. I tillegg ble kommunesektorens skatteinntekter i 2008 om lag 1 mrd. kroner høyere enn tidligere lagt til grunn, noe som isolert sett trekker ned inntektsveksten fra 2008 til 2009. De samlede inntektene i kommunesektoren anslås nå å øke reelt med 8,5 mrd. 2009-kroner eller 3,0 pst. fra 2008 til 2009, mot 7,3 mrd. 2009-kroner eller 2,6 pst. i Nasjonalbudsjettet 2009. I tillegg kommer vedlikeholdstilskudd og momskompensasjon på til sammen 4¾ mrd. kroner. Realveksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 3,6 mrd. kroner, som er om lag som i Nasjonalbudsjettet 2009.

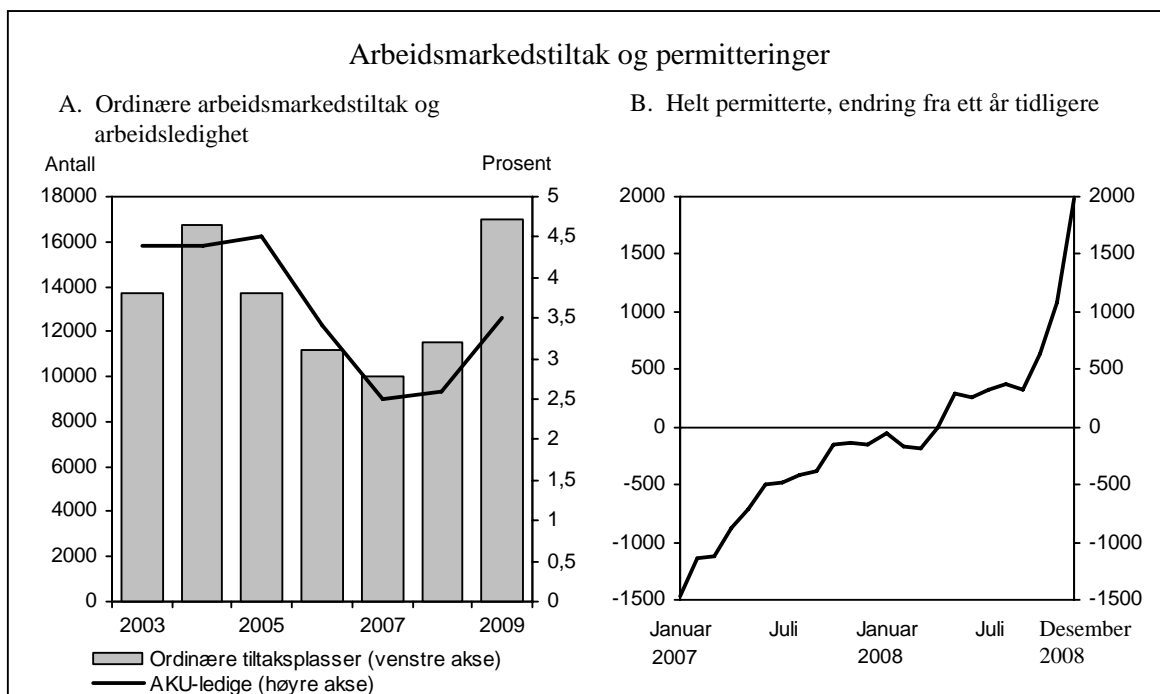

Figur 2.6 Kommuneforvaltningen

1. Tallene for 2002 og 2004 er korrigert for overføring av henholdsvis spesialisthelsetjenesten og barnevern, familievern og rusomsorg fra fylkeskommunen til staten.

2. Midlertidig vedlikeholdstilskudd på 4 mrd. kroner og inntekter fra momskompensasjonsordningen på 0,8 mrd. kroner. I tråd med vanlig praksis er disse inntektene holdt utenom ved beregning av realinntektsveksten i kommunesektoren.

Kilder: Finansdepartementet og Statistisk sentralbyrå.

Figur 2.7 Ordinære arbeidsmarkedstiltak og permitteringer

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet, Statistisk sentralbyrå og Finansdepartementet.

2.6 Sysselsettingspolitikken

Arbeidskraften er vår viktigste ressurs. Verdiskaping og velferd er avhengig at av vi greier å bruke arbeidsevnen på en god måte. Sett i et internasjonalt perspektiv er det norske arbeidsmarkedet kjennetegnet ved høy sysselsetting, lav arbeidsledighet og jevn inntektsfordeling. Regjeringen legger stor vekt på å videreføre disse trekkene.

Arbeidsledigheten steg i løpet av høsten 2008. Siden juni i fjor har den registrerte ledigheten økt med nesten 12 000 personer når det justeres for normale sesongvariasjoner. Også målt ved Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU), har antall arbeidsledige økt. I tremånedersperioden september-november i fjor utgjorde AKU-ledigheten 2,7 pst. av arbeidsstyrken, etter å ha ligget stabilt på 2½ pst. siden 2. kvartal 2007. I 2009 ventes etterspørselen etter arbeidskraft å avta, samtidig som arbeidsledigheten anslås å øke gjennom året, for så å flate ut. På årsbasis anslås AKU-ledigheten å utgjøre om lag 3½ pst. av arbeidsstyrken i 2009. Arbeidsledigheten vil imidlertid fortsatt være lav historisk og i internasjonal sammenheng. For en nærmere beskrivelse av utviklingen i arbeidsmarkedet vises det til avsnitt 2.3.

Regjeringens arbeidsmarkedspolitik skal legge til rette for høy yrkesdeltakelse, lav ledighet og redusert fattigdom. Egenaktivitet, individuell oppfølging og bruk av arbeidsmarkedstiltak er viktige elementer i dette arbeidet. Det er viktig at arbeidsmarkedspolitikken innrettes slik at arbeidsledige får nødvendig bistand for å skaffe seg arbeid igjen. Selv om etterspørselen etter arbeidskraft vil avta i 2009, vil det fortsatt være mange ubesatte stillinger, og deler av arbeidsmarkedet vil fortsatt være stramt. I lys av dette må politikken innrettes slik at arbeidsledige kanaliseres til ledige stillinger. Jobbsøking og tett oppfølging av den enkelte arbeidssøker, også der det trengs hevet eller endret kompetanse, har vist seg effektivt for å få arbeidsledige over i arbeid. Regjeringen vil videreføre denne strategien i 2009. I lys av den økte tilstrømmingen av arbeidsledige i år foreslår Regjeringen å styrke bemanningen i NAV midlertidig med 320 stillinger i 2009. Dette vil sikre god formidlingsbistand til arbeidssøkere og tilstrekkelige ressurser til å administrere et høyere nivå på arbeidsmarkedstiltakene.

Regjeringen har de siste årene opprettholdt nivået på arbeidsmarkedstiltakene selv om antall arbeidssøkere har blitt redusert. Innsatsen har særlig vært rettet inn mot å mobilisere personer i randsonen av arbeidsmarkedet. For 2009 er det i det vedtatte budsjettet lagt til grunn en budsjetttramme for gjennomføring av arbeidsmarkedstiltak som samlet gir rom for om lag 68 000 tiltaksplasser i gjennomsnitt for 2009. Det er viktig at nivået og innretningen av arbeidsmarkedstiltakene er tilpasset konjunktursituasjonen. I lys av den økte arbeidsledigheten foreslår Regjeringen å øke arbeidsmarkedstiltakene for registrerte ledige med i gjennomsnitt 6 000 plasser i 2009 i forhold til vedtatt budsjett, jf. figur 2.7A. Tiltakene skal være målrettede og tilpasset den enkelte, samtidig som de støtter opp under den enkelte arbeidssøkers egenaktivitet for å komme i arbeid. Regjeringen vil komme tilbake med en ny vurdering av nivået på arbeidsmarkedstiltakene i Revidert nasjonalbudsjett, som legges fram i midten av mai.

Som et ledd i Regjeringens innsats for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, foreslår Regjeringen å utvide forsøksordningen ”Ny sjanse”, som er et lønnet kvalifiseringsprogram for innvandrere som etter flere år i Norge ikke har fast tilknytning til arbeidsmarkedet og som er sosialhjelpsmottakere.

Ved permitteringer har arbeidsgiver i dag lønnsplikt de 10 første dagene ved hel permittering og ved minst 40 pst. reduksjon av arbeidstiden. Deretter påløper det 3 ventedager der arbeidstaker verken mottar lønn eller dagpenger. Etter dette betaler folketrygden dagpenger i inntil 30 uker. Deretter vil arbeidsgivers lønnsplikt gjeninntre. Permitteringer benyttes i første rekke i bygge- og anleggsbransjen og i industrien. I løpet av de siste månedene har antall permitterte økt, jf. figur 2.7B. Ved utgangen av desember var det totalt registrert 2 800 helt permitterte, som var 2 000 flere enn i desember 2007. Utviklingen i arbeidsmarkedet i 2009 kan trekke i retning av at behovet for å benytte seg av permitteringer vil øke. For å holde på kompetansen i en periode med lav etterspørsel etter arbeidskraft foreslår Regjeringen å øke dagpengeperioden ved permittering til 42 uker med virkning fra 1. april 2009. For å bedre bedriftenes økonomiske situasjon foreslås det fra samme dato å redusere bedriftenes lønnsplikt fra 10 til 5 dager for permitterte med minst 40 pst. reduksjon i arbeidstiden.

Usikkerheten om den økonomiske utviklingen framover er uvanlig stor, og arbeidsmarkedet kan utvikle seg svakere enn anslått. Regjeringen følger utviklingen i arbeidsmarkedet svært nøye, og vil komme tilbake med en ny vurdering av situasjonen i Revidert nasjonalbudsjett 2009.

3 Endringer i skatter

3.1 Innledning

Regjeringen fremmer forslag om målrettede skatteendringer som svar på noen av de problemene næringslivet kan få som følge av det sterke konjunkturomslaget.

Det vil være svært uheldig for norsk økonomi om lønnsomme bedrifter blir lagt ned på grunn av midlertidige problemer for eksempel knyttet til mangel på likviditet. Samtidig bør en ikke hindre nødvendig omstilling og opprettholde bedrifter som ikke er levedyktige. Et treffsikkert tiltak i dagens situasjon vil etter Regjeringens syn være en konjunkturavhengig skattelette gjennom en midlertidig adgang til å *tilbakeføre selskapsunderskudd* i 2008 og 2009 mot beskattet overskudd de to foregående årene. Skatteverdien av underskudd i 2008 og 2009 vil bli utbetalt til bedriftene ved skatteoppgjørene høsten 2009 og 2010. I dag må slike underskudd framføres og trekkes fra mot eventuelle framtidige overskudd. Tiltaket vil dermed tilføre likviditet til bedrifter som har fått svekket lønnsomheten.

Kun selskaper som har gått fra en overskuddsposisjon til en underskuddsposisjon, vil omfattes. Det betyr at en unngår å inkludere virksomhet som ikke er egnet til å gå med overskudd, samtidig som en når fram til mange av dem som får redusert lønnsomhet som følge av den vanskelige situasjonen i finansmarkedene. Tiltaket likebehandler alle næringer, men vil i sin natur særlig komme de mest konjunkturutsatte bedriftene til gode.

Regjeringen foreslår at det settes en beløpsgrense på 5 mill. kroner årlig for hvor store underskudd som skal kunne tilbakeføres mot tidligere overskudd. Med en slik grense anslås tiltaket å redusere bokførte skatteinntekter i 2009 med om lag 3¼ mrd. kroner. For de to årene til sammen antas det at næringslivet vil kunne bli tilført minst 7 mrd. kroner. Provenyanslaget er særlig usikkert, ettersom det er vanskelig å si hvordan underskuddene vil utvikle seg framover. Tiltaket virker automatisk i den forstand at samlet likviditetstilførsel vil avhenge av hvor store midlertidige problemer næringslivet vil møte. Hvis nedgangen blir dypere, vil likviditetstilførselen bli større. Med svakere og mer kortvarig nedgang, blir provenytapet også mindre. Størsteparten av provenytapet vil være en ren periodiseringsendring, fordi utbetaling av skatteverdien av underskudd for 2008 og 2009 vil gjenspeiles i lavere framførbare underskudd og dermed høyere skatteinntekter senere år når bedriftene igjen går med overskudd. Over tid vil den reelle skatteletten for selskapene i hovedsak bestå av rentefordelen ved en endret periodisering i forhold til gjeldende regler for framføring av underskudd. På kort sikt er den viktigste gevinsten for selskapene at de får tilført likviditet og styrket egenkapitalen. Tiltaket er dermed et godt supplement til de gjennomførte tiltakene rettet mot kredittmarkedet.

Norsk Industri har foreslått en skatteordning i tråd med Regjeringens forslag. Venstre, Kristelig Folkeparti og Høyre har kommet med innspill om å innføre et "konjunkturfond" for bedriftene, som har likhetstrekk med Regjeringens forslag om tilbakeføring av underskudd. Begge forslagene vil tilføre selskapssektoren likviditet, være midlertidige med tanke på å møte bedriftenes utfordringer under

nedgangskonjunkturen og innebære et provenyrtap i dag som motsvares av høyere skatteinntekter i framtiden. Forslagene treffer imidlertid ulike bedrifter. Med et konjunkturfond øker fordelene proporsjonalt med overskuddet, og selskaper med underskudd i 2008 vil ikke omfattes. Ideen om en konjunkturavhengig skattelette er imidlertid den samme i de to ordningene.

Regjeringen foreslår å styrke *Skattefunn-ordningen* gjennom å heve beløpsgrensen for fradragsgrunnlaget for egenutført FoU fra 4 til 5,5 mill. kroner og for innkjøpt FoU fra 8 til 11 mill. kroner. Høyere beløpsgrenser kan bidra til at noen flere prosjekter blir gjennomført og at noen FoU-prosjekter blir gjennomført raskere enn ellers planlagt. Alle opposisjonspartiene har lignende forslag i sine forslag til tiltak.

Regjeringen har lagt vekt på at næringsrettede skattetilbud ikke skal bryte med de grunnleggende prinsippene for utforming av skattesystemet. Reglene for beskatning av selskapsoverskudd bør være forutsigbare og stabile over tid. Dette er viktig for å sikre gode rammebetingelser for å drive næringsvirksomhet i Norge, og er én av flere faktorer selskaper legger vekt på i sine lokaliserings- og investeringsbeslutninger. Strukturen i et selskapsskattesystem som er godt utformet, bør derfor ikke endres med konjunktorene. Det norske selskapsskattesystemet har siden 1992-reformen vært basert på brede grunnlag som i størst mulig grad samsvarer med faktiske økonomiske størrelser, noe som gjør det mulig å ha en moderat selskapsskattesats. Dette sentrale trekket i skattesystemet har vist seg å være robust i ulike konjunktursituasjoner, og bidrar til å dempe utslagene av konjunktursvingningene ved at skattetrykket for selskapene endres automatisk i takt med konjunktorene.

Regjeringen fremmer ikke forslag om store personlettelser med sikte på å stimulere etterspørselen etter varer og tjenester, jf. omtale i kapittel 1. Økte disponible inntekter vil normalt både slå ut i økt sparing og høyere etterspørsel. I en situasjon med stor usikkerhet er det grunn til å tro at sparelekkasjen vil være større enn vanlig, og at økte offentlige utgifter vil slå klart sterkere ut på etterspørselen på kort sikt enn skatte- og avgiftslettelser. For Norges del må en også ta hensyn til at rentenedgangen gir et betydelig bidrag til disponibel inntekt for husholdninger med gjeld. Regjeringen har derfor først og fremst prioritert tiltak på utgiftssiden av statsbudsjettet.

Andre næringsrettede tiltak som har vært vurdert, men som ikke fremmes, er omtalt under avsnitt 3.3.

3.2 Konjunkturavhengig skattelette

Regjeringen er opptatt av at skattetilbud for næringslivet skal være målrettede og godt tilpasset omfanget av den konjunkturedgangen vi nå står overfor. Med målrettethet menes at skattetilbud må være innrettet for å hjelpe levedyktige bedrifter som nå får vanskeligheter. Dette innebærer at eventuelle tiltak ideelt sett må treffe nettopp de bedriftene som rammes av virkningene av finanskrisen og den etterfølgende lavkonjunkturen, men som i en normal situasjon i kredittmarkedene og en normal konjunktursituasjon er lønnsomme. Generelle lettelser i bedriftsbeskatningen vil også komme bedrifter til gode som ikke rammes spesielt av konjunkturedgangen, jf. avsnitt x.3. Derimot kan et mer målrettet skattetilbud

være rettet mot å bedre likviditeten for utsatte bedrifter i en periode hvor behovet for likvide midler er stort og tilgangen på finansiering er vanskelig.

Regjeringen foreslår å innføre adgang til å *tilbakeføre underskudd* i 2008 og 2009 mot skattlagt overskudd to foregående år for aksjeselskaper mv. Dette gjelder etterskuddspliktige selskaper og innretninger definert i sktl. § 2.2, jf. Ot.prp nr. 30 (2008-2009). En slik ordning gjelder i dag ved opphør av virksomhet og ved oppløsning av selskap eller annen skattepliktig innretning. En midlertidig utvidelse av denne tilbakeføringsadgangen er både målrettet og godt tilpasset konjunktursituasjonen. Forslaget gir bedret likviditet til mange av bedriftene det er ønskelig å nå, og omfanget av tiltaket avhenger direkte av hvor alvorlig situasjonen blir, og dermed hvor store underskuddene blir de nærmeste årene. Lignende tiltak er iverksatt i andre land, blant annet i Storbritannia. Tiltaket har likhetstrekk med forslaget fra Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti om et konjunkturfond. Både dette forslaget, og forslag om endrede avskrivningsregler, har en periodiseringseffekt som gir lavere skatt nå mot høyere skatt i framtiden.

Utforming og vurderinger av tiltaket

Dagens skatteregler gir muligheter til å framføre underskudd mot senere års overskudd i samme selskap. Det er imidlertid begrensninger i adgangen til fradrag for underskudd, noe som svekker symmetrien i skattesystemet. Underskudd blir ikke framført med renter, noe som svekker realverdien av tapsfradraget. Videre har ikke bedriftene full sikkerhet for å kunne realisere skatteverdien av underskuddene ved konkurs. Denne mangelen på symmetri er isolert sett uheldig fordi den øker risikoen ved å investere og svekker skattesystemets konjunkturutjevne funksjon.

I petroleumsbeskatningen og i grunnrenteskatten i kraftverksbeskatningen er hensynet til symmetri tillagt særlig stor vekt ved at selskapene er sikret at skatteverdien av fradrag for underskudd bevares og utbetales dersom virksomheten opphører. Renteframføring av underskudd, ev. utbetaling av skatteverdien av fradraget det året underskuddet oppstår, vil innebære gjennomgripende endringer i den generelle selskapsbeskatningen, og anses ikke som aktuelle tiltak på permanent basis.

En ordning med tilbakeføring av underskudd mot tidligere års overskudd er, som et midlertidig tiltak, langt mindre gjennomgripende. Samtidig er det prinsipielt godt forankret fordi en større del av underskuddene vil kunne realiseres med full verdi. Den viktigste virkningen av tiltaket er at det tilfører likviditet i en periode med vanskelig tilgang på lån.

Tilbakeføring av underskudd gir et kontanttilskudd tilsvarende skatteverdien av det underskuddet som kan føres mot overskudd de to foregående årene. Generelt er det en fare med skattetiltak at det også kommer bedrifter til gode som ikke er egnet til å gå med overskudd, eller som i utgangspunktet ikke driver næring. Dette kan være selskaper som er opprettet for å plassere investeringsobjekter til privat konsum (hytter, båter mv.), eller der aktiviteten i selskapet i større eller mindre grad bærer preg av å være hobbyvirksomhet. En ordning med tilbakeføring av underskudd sikrer at selskapene som nyter godt av tiltaket, også er egnet til å gå med overskudd.

Ordningen vil kunne styrke egenkapitalen for en del bedrifter. En sikker, snarlig utbetaling av skatteverdien av underskudd kan regnskapsføres som egenkapital i balansen. Framførbare underskudd kan derimot kun føres som egenkapital i balansen dersom det er sannsynlig at bedriften vil få et framtidig overskudd å føre dette mot. Mange småbedrifter vil ikke kunne sannsynliggjøre en slik framtidig inntekt. For disse bedriftene vil tiltaket kunne gi en umiddelbar styrking av egenkapitalen.

Det er stor usikkerhet knyttet til hvor mange selskaper som vil gå med underskudd, og hvor store underskuddene vil bli i 2008 og 2009. En fordel med tiltaket er at omfanget av utbetalinger til selskapene avhenger direkte av hvor alvorlig situasjonen er. Forslaget bidrar således til å forsterke skattesystemets rolle som stabiliserende element for å dempe nedgangen. Regjeringen anser det likevel som nødvendig med en viss kontroll med hvor stort provenyutap ordningen kan medføre, og foreslår derfor at det innføres et tak på 5 mill. kroner per år for hvor stort underskudd det enkelte selskapet skal kunne tilbakeføre. Taket er forholdsvis romslig og vesentlig høyere enn for eksempel taket på £50 000 som er innført i den britiske ordningen. Basert på inntektsstatistikk for selskaper fra 2006 hadde godt over 95 pst. av selskapene med underskudd et underskudd som var lavere enn 5 mill. kroner. Det relativt høye taket sikrer at de fleste små og mellomstore bedrifter med underskudd og tilstrekkelig tidligere overskudd kan benytte ordningen fullt ut.

Departementet har vurdert mulighetene for tilpasninger i tilknytning til ordningen. For å fjerne motivet til fisjon av selskaper slik at samlet beløpsgrense for tilbakeførbart overskudd øker, foreslås det å fordele beløpsgrensen på 5 mill. kroner forholdsmessig på de fisjonerte selskapene etter fordelingen av selskapskapital ved fisjonen, jf. nærmere omtale i Ot.prp nr. 30 (2008-2009). Resterende tilpasningsmuligheter er først og fremst knyttet til en økt skattemotivasjon til å framskynde tidfesting av kostnader og realisere latente tap, for eksempel på aksjer der fritaksmetoden ikke får anvendelse, og på fast eiendom. Videre vil det blant annet kunne oppstå incentiver til å kjøpe opp og innfusjonere underskuddselskaper. Lønnsomheten av slike tilpasninger vil imidlertid begrenses av beløpsgrensen og transaksjonskostnader knyttet til omorganisering mv. Skatteetaten vil også etter forholdene kunne sette skattyters påstander til side, blant annet etter ulovfestede regler om skattemessig gjennomskjæring. Omfanget og virkningene av eventuelle tilpasninger må derfor anses som begrenset.

Personlig næringsdrivende

Prinsippet om likebehandling av ulike organisasjonsformer taler for at en eventuell tilbakeføringsadgang også bør gjelde personlig næringsdrivende, dvs. enkeltpersonforetak og deltakerlignede selskaper. Regjeringen foreslår likevel at det midlertidige tiltaket kun skal gjelde etterskuddspliktige selskaper. Behovet for et slikt tiltak antas å være vesentlig mindre for personlig næringsdrivende, ettersom disse allerede i dag i stor grad kan samordne underskudd i næring mot annen alminnelig inntekt på personens hånd. Effekten av en tilbakeføringsadgang ville dermed være beskjedne. Tall for 2007 viser at det samlede næringsunderskuddet er lavt (2 mrd. kroner mot nærmere 90 mrd. kroner for etterskuddspliktige skattytere). Store deler av dette fradragsføres det året det oppstår gjennom samordningsadgangen med annen alminnelig inntekt. I tillegg er

en tilbakeføringsadgang vesentlig mer komplisert å innføre for personlig næringsdrivende enn for selskaper, blant annet som følge av vanskelige avgrensninger mellom den næringsdrivendes virksomhet og personlige økonomi. En tilbakeføringsadgang for personlig næringsdrivende ville derfor være svært ressurskrevende og legge beslag på uforholdsmessig store ressurser i skatteetaten, samtidig som både behovet for tiltaket og effekten av det må anses som beskjedent.

Provenyvirkninger

Det bokførte provenytapet i 2009 av tilbakeføring av underskudd opptil 5 mill. kroner fra inntektsåret 2008 mot overskudd i 2006 og 2007 kan på svært usikkert grunnlag anslås til om lag 3 ¼ mrd. kroner. Anslaget er svært følsomt for hva en antar om størrelsen på underskuddene i 2008. Dersom nedgangskonjunkturen rammer hardere enn antatt og gir seg utslag i økte underskudd, vil det bokførte provenytapet i 2009, og dermed størrelsen på tiltaket, øke.

Effekten av ordningen er midlertidig, fordi det blir mindre underskudd til framføring, og dermed økt skatt når selskapet igjen går med overskudd. Den direkte besparelsen for selskapet tilsvarer renteeffekten av å få framskyndet skattefradraget for underskuddet. Kostnaden for staten av et slikt tiltak er derfor langt lavere enn likviditetstilskuddet til bedriftene.

Det foreslås at ordningen gjelder for inntektsårene 2008 og 2009. Dette innebærer at ordningen også har bokført virkning i 2010-budsjettet. Det er svært vanskelig å anslå utviklingene i underskuddene framover, men det er grunn til å anta at samlede underskudd vil bli minst i samme størrelsesorden i 2009 som i 2008. En kan imidlertid forvente at provenytapet som knytter seg til inntektsåret 2009, blir noe dempet av at selskapene allerede har redusert overskuddene i 2006 og 2007 med underskudd som er oppstått i 2008. Samlet omfang av ordningen for næringslivet antas å beløpe seg til minst 7 mrd. kroner over de to årene.

Administrative forhold

Det er av tekniske og administrative grunner ikke mulig å etablere en generell adgang for tilbakeføring av underskudd i 2008 og 2009 basert på en ordning med endring av ligning. Det ville føre til en kraftig økning i antall endringssaker, noe som ville være svært ressurs- og tidkrevende. Det foreslås derfor en enklere modell hvor selskapene får et *skattefradrag* ved ligningen for 2008 og 2009 på grunnlag av årets underskudd, begrenset til inntekten for de to foregående årene. Verdien av fradraget utbetales som et kontanttilskudd. Tiltaket vil kreve ressurser, særlig i forbindelse med kontroll. Det vises til nærmere omtale av administrative sider og teknisk gjennomføring i Ot.prp nr. 30 (2008-2009).

3.3 Andre næringsrettede tiltak som har vært vurdert

Regjeringen har vurdert ordningen med tilbakeføring av underskudd opp mot alternative skattetiltak direkte rettet mot næringslivet, herunder redusert arbeidsgiveravgift, økte avskrivningssatser, redusert skattesats på alminnelig inntekt slik bl.a. Næringslivets Hovedorganisasjon har tatt til orde for, og innspillet fra Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre om et "konjunkturfond".

Redusert arbeidsgiveravgift

Lavere arbeidsgiveravgift reduserer bedriftenes arbeidskraftskostnader og vil dermed kunne øke etterspørselen etter arbeidskraft. Sysselsettingseffektene antas å være sterkere enn ved andre skattelettelser ettersom lavere arbeidsgiveravgift bidrar til både lavere lønnskostnader og lavere priser, som øker reallønnen og etterspørselen. Makroøkonomiske beregninger peker imidlertid generelt i retning av at effektene av endringer i arbeidsgiveravgiften er svakere enn ved endringer i offentlig etterspørsel og virker inn på produksjon og sysselsetting med et klart større tidsetterslep.

Det forventes at en økning i arbeidsledigheten på kort sikt særlig vil ramme enkelte bransjer. I dagens situasjon er dermed redusert arbeidsgiveravgift neppe det mest treffsikre tiltaket sett i forhold til den store provenyvirkingen (om lag 8 mrd. kroner med ett prosentpoengs reduksjon i alle soner unntatt nullsonen).

I den grad det fortsatt er stramhet i deler av arbeidsmarkedet, vil en reduksjon i arbeidsgiveravgiften dessuten kunne forsterke et eksisterende lønnspress i sektorer som fortsatt har problemer med å få tak i kvalifisert arbeidskraft. Dette kan spre seg til de delene av næringslivet som blir særlig berørt av nedgangskonjunkturen. Det er derfor særlig viktig å gjennomføre en eventuell reduksjon i arbeidsgiveravgiften på riktig tidspunkt i forhold til utviklingen i ledigheten. Regjeringen har kommet til at dette ikke er et riktig tiltak nå.

Økte avskrivningssatser

Avskrivninger på driftsmidler skal sikre en korrekt periodisering av investeringskostnadene. For å oppnå dette må avskrivningene følge verdifallet på kapitalen. Avskrivningssatsene for ulike grupper av driftsmidler er dermed bestemt ut fra anslag for et sannsynlig gjennomsnittlig verdifall for driftsmidlene. Høyere avskrivningssatser enn verdifallet innebærer en fordel for selskapene som da vil få periodisert kostnadene tidligere enn de faktisk påløper.

Regjeringen ønsker å holde fast ved prinsippet om at avskrivningssatsene skal gjenspeile faktisk økonomisk verdifall. Et midlertidig unntak for å redusere den effektive selskapsskatten i en lavkonjunktur vil gjøre det vanskeligere å gå tilbake til, og fastholde, dette prinsippet i framtiden. Over tid er det en fare for at skattegrunnlaget uthules ytterligere. Så vel Norge som andre land har erfart de samfunnsøkonomiske kostnadene og de dårlige fordelingsvirkningene som følger av et smalt og tilfeldig utformet skattegrunnlag for bedriftene.

I tillegg til de generelt uheldige virkningene ved å ha smalere skattegrunnlag enn de reelle økonomiske forholdene tilsier, jf. ovenfor, er det enkelte særlige problemer knyttet til for høye avskrivningssatser. Skattelem্পninger gjennom økte avskrivninger vil favorisere kapitalintensive bedrifter framfor arbeids- og kunnskapsintensive bedrifter. Videre vil den skattepliktige gevinsten ved salg av driftsmidler øke, noe som kan bidra til enten skattemotiverte salg eller innlåsning av kapital. Dersom avskrivningene sett i forhold til verdifallet er gunstigere for enkelte typer driftsmidler enn for andre, vil investeringene vrís, og kapitalen ikke kanaliseres dit den kaster mest av seg for samfunnet.

Økte avskrivningssatser vil treffe bedrifter i ulike bransjer og ulike situasjoner ulikt, uten sammenheng med i hvilken grad bedriftene er berørt av

konjunkturedgangen. For eksempel vil økte avskrivninger på kort sikt bare være en fordel for bedrifter med overskudd. Selskaper som de nærmeste årene får skattemessig underskudd, vil først kunne dra nytte av høyere avskrivningssatser dersom de senere får overskudd. I bransjer hvor det i den siste høykonjunkturen er blitt bygd opp en overkapasitet, kan ikke tiltaket ventes å ha stor effekt på etterspørselen eller investeringene.

Endringer i avskrivningsreglene er derfor ikke et egnet konjunkturpolitisk virkemiddel, men et strukturspørsmål som ev. må vurderes i den ordinære budsjettprosessen.

Redusert selskapsskattesats

Selskapsoverskudd skattlegges som alminnelig inntekt med 28 pst. Den effektive skattesatsen bestemmes imidlertid av kombinasjonen av den formelle satsen og grunnlaget for beskatningen. Eventuelle reduksjoner i den effektive selskapsskatten bør skje i form av lavere formell skattesats og ikke ved uthuling av skattegrunnlaget.

Redusert selskapsskattesats er imidlertid et lite treffsikkert tiltak i dagens situasjon. Problemene en del bedrifter møter, er knyttet dels til redusert etterspørsel og lavere priser, dels til tilstramming i tilgangen til kreditt. Disse forholdene håndteres mer målrettet gjennom øvrige tiltak i denne pakken og tiltak rettet mot finansmarkedet enn gjennom en generell skattelette på bedriftenes overskudd. Videre er det grunn til å tro at virkningen av konjunkturedgangen vil være ulik for ulike bransjer, mens redusert selskapsskatt i utgangspunktet vil treffe alle bransjer likt og dermed være et svært kostbart tiltak. Samtidig vil det ikke ha noen virkning på kort sikt for selskaper som går med underskudd, i motsetning til Regjeringens forslag.

I en slik vurdering bør en også ta i betraktning at en satsreduksjon kan være vanskelig å reversere. Selskapsskattesatsen har ligget uendret på 28 pst. siden skattereformen i 1992, har bidratt til stabilitet og forutsigbarhet i selskapsbeskatningen og anses fortsatt å være godt tilpasset selskapsskattesatsene internasjonalt. Det kreves derfor svært sterke grunner for å redusere denne satsen, særlig som et midlertidig tiltak som kan skape usikkerhet om framtidige rammebetingelser.

En eventuell reduksjon i selskapsskattesatsen reiser enkelte særlige problemstillinger i forholdet til personbeskatningen. I det norske skattesystemet blir alle typer nettoinntekter (fra arbeid, virksomhet og kapital) for alle skattytere (personer, næringsdrivende og selskaper) først skattlagt flatt som alminnelig inntekt med 28 pst. Deretter ilegges brutto personinntekt (lønn, pensjon og beregnet personinntekt fra næring) trygdeavgift og eventuell toppskatt. Den flate skattleggingen av alminnelig inntekt sikrer viktige hensyn til nøytralitet og symmetri gjennom lik skatteverdi av fradrag og tap for alle skattytere, bidrar til likebehandling av personlig næringsdrivende og aksjeselskaper og hindrer tilpasninger mellom person og selskap. En lavere sats for selskapsoverskudd enn for annen alminnelig inntekt ville bryte denne sentrale koblingen mellom de ulike elementene i det norske skattesystemet, og åpne for forskjellsbehandling og skattemotiverte tilpasninger. For eksempel ville det oppstå motiver til å få ulike

fradrag (renter mv.) trukket fra mot en høy sats i personbeskatningen, mens ulike inntekter ble skattlagt under selskapsbeskatningen med en lavere sats.

Med en generell reduksjon i skattesatsen på alminnelig inntekt ville ikke disse problemene oppstå. Et slikt omfattende tiltak anses imidlertid som uaktuelt som ledd i en tiltakspakke, jf. også at Regjeringen ikke har funnet grunn til å foreslå brede tiltak rettet mot husholdningene nå. Det ville dessuten være et svært lite treffsikkert tiltak i forhold til den store provenyvirkingen. En reduksjon i skattesatsen på alminnelig inntekt med ett prosentpoeng, slik NHO har foreslått, anslås å redusere skatteinntektene med 10 mrd. kroner. Tiltaket ville også ha uønskede fordelingsvirkninger: En person med en inntekt på 300 000 kroner ville få en lettelse på inntil om lag 1 900 kroner (avhengig av fradrag mv.), mens en person med en inntekt på 1 mill. kroner ville få en lettelse på inntil om lag 8 900 kroner. En slik innretning på skatteletten ville trolig også gi en høy sparelekkasje, i den grad personer med høye inntekter sparer mer enn personer med lave inntekter.

Konjunkturfond for bedriftene

Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre har i sitt innspill til budsjettpolitisk stimulansepakke for norsk økonomi foreslått at selskapene skal kunne sette av deler av overskuddet for 2008 på et "konjunkturfond", slik at det ikke kommer til beskatning våren 2009, men at skatten kan skyves ett til tre år framover. Det betyr at selskaper som hadde overskudd i 2008, vil få tilført likviditet i 2009 gjennom det som kan likestilles med et kortsiktig, rentefritt lån fra staten. Selskapene får dermed en skattekreditt, som gir en generell reduksjon i den effektive skattesatsen på selskapsoverskudd i 2008.

Forslaget har likhetstrekk med Regjeringens forslag om tilbakeføring av underskudd. For det første vil begge forslagene tilføre selskapssektoren likviditet, og for det andre vil begge ordningene være midlertidige med tanke på å møte bedriftenes utfordringer under nedgangskonjunkturen. Det er også noen forskjeller. Konjunkturfondet gir størst skattelette og likviditet til de selskapene som hadde størst overskudd i 2008, siden fordelene øker proporsjonalt med overskuddet, og selskaper med underskudd i 2008 ikke vil omfattes. Regjeringens forslag treffer selskaper som har underskudd i 2008 eller 2009 som følge av midlertidige problemer.

Regjeringens forslag har den innebygde egenskapen at utbetalingen av skatteverdien av underskuddet vil motsvares av økt skatt når bedriften igjen begynner å gå med overskudd (siden mindre underskudd vil framføres enn med dagens regler). Det må antas at forslaget om konjunkturfond er tenkt å virke på lignende måte, selv om en med denne modellen aktivt må beslutte når skatten for 2008 skal innbetales. Det er vanskelig i dagens situasjon å forutsi når konjunktursituasjonen vil ha bedret seg tilstrekkelig. Dersom en skal holde tidsrammen for ordningen åpen og avhengig av konjunkturutviklingen framover, kan det skape usikkerhet om framtidige rammebetingelser, og en må forvente stort press for at ordningen skal trekke ut i tid, eventuelt også for særordninger og lempninger i innbetalingen. Selv om konjunktorene generelt er bedret, vil dessuten enkelte selskaper kunne være i en vanskelig situasjon i innbetalingsåret.

Den bokførte provenyvirkningen i 2009 er avhengig av hvor stor andel av overskuddet i 2008 som skal kunne avsettes. Dersom tiltaket skal ha en tilsvarende ramme som Regjeringens forslag (3¼ mrd. kroner), gir det rom for en avsetning på anslagsvis 4 pst. av overskuddet i 2008 (basert på 2007-tall for samlet skattepliktig overskudd på 280 mrd. kroner). Den relativt lave andelen skyldes at man sprer tiltaket ut over mange flere bedrifter enn Regjeringens forslag. På samme måte som i Regjeringens forslag er størsteparten av provenyvirkningen knyttet til en endret periodisering av skatteinntektene.

3.4 Skattefunn

I forbindelse med tiltakspakken ønsker Regjeringen å stimulere næringslivets innsats på forskning og utvikling. Alle opposisjonspartiene har foreslått lignende tiltak i sine innspill til tiltakspakken. Regjering foreslår å øke fradragsgrunnlaget i ordningen med særskilt skattefradrag for næringslivets kostnader til forskning og utvikling (Skattefunn). Skattefunn er en regelstyrt ordning hvor foretakene selv velger ut støtteberettigede prosjekter. Formålet med ordningen er å stimulere næringslivets egen FoU-innsats. Alle foretak som tilfredsstiller kriteriene, gis rett til skattefradrag. Norges Forskningsråd må ha godkjent at innholdet i prosjektet faller inn under den definisjonen av FoU som er fastsatt for ordningen. Kostnadene som medtas i fradragsgrunnlaget, skal være attestert av revisor, og likningsmyndighetene kontrollerer oppgitte kostnader og beregner fradraget.

Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjennomført en bred evaluering av Skattefunn for perioden 2002-2006, jf. omtale i St.prp. nr.1 (2008-2009) Skatte-, avgifts- og tollvedtak. De fant at ordningen i hovedsak virket etter hensikten. Ordningen utløser mer FoU i foretakene, og avkastningen av denne er positiv og ikke klart mindre enn for annen FoU. Skattefunn bidrar trolig til å utvikle nye produksjonsprosesser og i noen grad til produkter som er nye for foretaket selv, men ser ikke ut til å bidra til innovasjon i form av nye produkter for markedet og foretakenes patentering.

Fradragsgrunnlaget er etter gjeldende regler maksimalt 4 mill. kroner for egenutført FoU, og opp til 8 mill. kroner dersom foretaket kjøper tjenester fra godkjent FoU-institusjon. Foretakene gis et fradrag på 18 og 20 pst. av godkjent fradragsgrunnlag for henholdsvis store foretak og små og mellomstore foretak. Dersom beregnet skattefradrag er høyere enn utliknet skatt, blir det overskytende beløpet utbetalt til selskapet ifm. skatteoppgjøret. Det har vist seg at utbetalingene utover utliknet skatt utgjør omtrent tre firedeler av samlet støtte. Det betyr at Skattefunn i stor grad benyttes av foretak som ikke er i skatteposisjon.

For å bedre økonomistyringen av ordningen ble det fra og med inntektsåret 2007 innført en øvre timesats (500 kroner) og et maksimalt antall timer per person per år (1 850 timer) som kan medregnes i fradragsgrunnlaget. Samlet gir dette et maksimalt fradragsgrunnlag per person på 925 000 kroner årlig. Takene gjelder bare for FoU utført av foretakets egne ansatte. For innkjøpte FoU-tjenester og innleid personell er det ingen særskilt grense for timekostnadene. Takene har ingen betydning for fradrag for lønnskostnader i den ordinære selskapsskatten, men kun for kostnadene som kan medregnes i grunnlaget for støtte gjennom Skattefunn.

Etter 2004 har bruken av Skattefunn gått noe tilbake. Næringslivet mottok om lag 950 mill. kroner i støtte for inntektsåret 2007. Vel 80 pst. av foretakene som mottok støtte, falt innenfor ordningens definisjon av små og mellomstore bedrifter. Omtrent hvert femte foretak som fikk støtte fra ordningen, utnyttet beløpsgrensen for egenutført FoU fullt ut. Videre var det svært få av foretakene som utnyttet beløpsgrensen for innkjøpte FoU-tjenester.

Det er usikkert hvilken virkning konjunktursituasjonen vil ha for bruken av Skattefunn i 2009. Det er vanlig å legge til grunn av FoU-utgifter er prosykliske, dvs. at FoU-utgiftene faller med lavere økonomisk vekst. Bruken av Skattefunn gikk imidlertid noe ned også under konjunkturoppgangen. Dette skjedde til tross for at brukerne er godt fornøyd med ordningen og at den er godt kjent, jf. SSBs evaluering av ordningen for perioden 2002-2006. SSB har ikke funnet noen god forklaring på hvorfor bruken av Skattefunn har gått tilbake. SSB antyder at man kan ha nådd en grense for hvor mye en ordning av denne typen kan utløse av nye prosjekter på årlig basis. En annen mulig forklaring SSB peker på, er at de små selskapene med små ressurser kan ha skåret ned FoU-aktiviteten for å kunne prioritere den normale virksomheten i gode tider. I så fall kan lavere aktivitet i næringslivet ha som effekt at FoU-aktiviteten øker.

Regjeringen foreslår at beløpsgrensen for fradragsgrunnlaget for egenutført FoU heves fra 4 til 5,5 mill. kroner og for innkjøpt FoU fra 8 til 11 mill. kroner. Høyere beløpsgrenser kan bidra til at noen flere prosjekter blir gjennomført, og at noen FoU-prosjekter blir gjennomført raskere (over færre kalenderår) enn ellers planlagt. Økte beløpsgrenser for støtte gjennom Skattefunn styrker behovet for klarere målagrensing av ordningen, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009). Av hensyn til stabilitet og tillit til Skattefunn er det videre nødvendig at økonomistyringen er god, slik at misbruk unngås. Regjeringen vil derfor følge opp arbeidet som er gjort med å bedre økonomistyringen.

Provenyvirkningen av forslaget om å øke takene anslås på usikkert grunnlag til om lag 180 mill. kroner påløpt i 2009 og bokført i 2010.

4. Forslag under det enkelte departement

Nedenfor omtales de enkelte forslagene til bevilgningsendringer.

4.1 Kunnskapsdepartementet

Kap. 225 Tiltak i grunnopplæringen

Post 70 Tilskudd til opplæring av lærlinger og lære kandidater med spesielle behov

Målet med tilskuddet er å stimulere lærebedrifter til å gi lærlinger og lære kandidater med spesielle behov anledning til å oppnå en fagutdanning eller deler av en fagutdanning. Saldert budsjett 2009 er på 8,7 mill. kroner. Regjeringen foreslår en midlertidig økning i tilskuddet på 10 mill. kroner i 2009. Formålet er å bidra til at flere lærlinger og lære kandidater kan få tilskudd.

Kap. 257 Program for basiskompetanse i arbeidslivet

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Program for basiskompetanse i arbeidslivet er en ordning hvor bedrifter og offentlige virksomheter kan søke om tilskudd til opplæring i lesing, skriving, regning og IKT, samt motivasjonsarbeid. Opplæringstilbydere og organisasjoner i arbeidslivet kan søke sammen med en bedrift eller offentlig virksomhet. Tilskuddet skal bidra til å styrke grunnleggende ferdigheter blant voksne arbeidstakere og arbeidssøkere, slik at færre faller ut av arbeidslivet og flere kan ta del i opplæring og utdanning. Saldert budsjett 2009 er på 38,6 mill. kroner.

For å kunne nå flere i målgruppen vil det bli foretatt noen justeringer i programmets innretning. Målet er at disse justeringene skal bidra til at programmet kan nå:

- arbeidstakere i utsatte bransjer som blir særlig berørt av konjunkturedgangen, som for eksempel byggenæringen, varehandelen etc.
- arbeidsledige gjennom et tettere samarbeid med NAV
- deltakere på andre arenaer enn i arbeidslivet gjennom et utvidet samarbeid med studieforbund.

I foregående år har det vært søkt om mer midler enn programmet har hatt til disposisjon. Det foreslås en midlertidig økning av bevilgningen med 20 mill. kroner i 2009.

Kap. 270 Studier i utlandet og sosiale formål for studenter

Post 75 Tilskudd til bygging av studentboliger, kan overføres

For 2009 er det vedtatt å øke bevilgningen til bygging av studentboliger til om lag 220,8 mill. kroner. Dette legger til rette for å bygge om lag 1 000 hybelenheter, avhengig av hvor i landet de blir bygd. Samtidig ble det vedtatt å øke kostnadsrammen med inntil 100 000 kroner per enhet når behovet for økt ramme er knyttet til miljø- og energifremmende tiltak og universell utforming. Økningen av kostnadsrammen kan også gjelde for tidligere gitte tilsagn.

Regjeringen foreslår å bevilge ytterligere 75 mill. kroner som et engangstilskudd til studentboligbygging i 2009. Dette vil bidra ytterligere til at alle får lik rett til utdanning uavhengig av økonomisk og sosial situasjon. Forslaget vil gi om lag 300 flere hybelenheter enn det som er lagt til grunn i saldert budsjett 2009.

Kap. 271 Universiteter

Post 50 Basisfinansiering statlige universiteter

Tilskudd til vedlikehold av bygg utenfor husleieordningen

De selvforvaltende institusjonene i universitets- og høyskolesektoren eier egne bygg i tillegg til at de har enkelte leieforhold. Eierskapet innebærer at de er ansvarlig for forvaltning, drift, vedlikehold og rehabilitering av byggene. Det er mulig å gjennomføre flere rehabiliterings- og vedlikeholdstiltak i sektoren utover det som er planlagt gjennomført i 2009. Regjeringen foreslår å bevilge engangstilskudd for 2009 til følgende konkrete tiltak:

- ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructure) har et veikart for europeisk forskningsinfrastruktur. ECCSEL-prosjektet (European Carbon Dioxide Capture and Storage Laboratory Infrastructure), som er et forslag initiert av NTNU og SINTEF knyttet til karbonfangst og –lagring, ble tatt inn på ESFRIs veikart i 2008. På dette området har NTNU og SINTEF internasjonalt anerkjent spisskompetanse, og prosjektet er i tråd med Regjeringens strategi for forskning og miljøratsinger. Gjennomføring av prosjektet forutsetter oppgradering og rehabilitering av kjemibygger og laboratorier. Regjeringen foreslår et engangstilskudd på 120 mill. kroner til NTNU i 2009 knyttet til prosjektet.
- Universitetet i Oslo har behov for renovering og ombygging av høyblokkene på Blindern (SV- og HF-fakultetet) og Domus Medica for at de skal være tilstrekkelig oppgradert til dagens forsknings- og undervisningsformål. Regjeringen foreslår et engangstilskudd på 50 mill. kroner i 2009 til Universitetet i Oslo knyttet til dette.
- Universitetet i Bergen har behov for renovering, ombygging og oppgradering av arealer i tilknytning til Bergen Museum. Regjeringen foreslår et engangstilskudd på 30 mill. kroner til Universitetet i Bergen knyttet til dette.

Når det gjelder øvrige vedlikeholds- og byggeprosjekter innenfor universitets- og høyskolesektoren vises det til nærmere omtale av disse under kap. 1580 og kap. 2445 under Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Samlet sett foreslås det at bevilgningen på kap. 271, post 50 økes med 200 mill. kroner i 2009.

Kap. 281 Fellesutgifter universiteter og høyskoler

Post 01 Driftsutgifter

Stipendiatstillinger

Saldert budsjett 2009 legger til rette for å opprette 202 nye rekrutteringsstillinger over Kunnskapsdepartementets budsjett.

Tilstrekkelig tilgang på personale med doktorgrad er en forutsetning for å øke forskningsevnen og for å utvikle et mer kunnskapsbasert næringsliv. Regjeringen vil derfor øke antallet stipendiat- og nærings-Ph.D.-stillinger. Stipendiatstillingene vil i stor grad bli fordelt til institusjoner som har omfattende samarbeid med kompetansebedrifter som er særlig utsatt for nedbemanning.

Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å bevilge 23 mill. kroner til opprettelse av om lag 60 nye stipendiatstillinger øremerket matematisk-, naturvitenskapelige og teknologiske fag i 2009. For Regjeringens forslag angående nærings-Ph.D. vises det til omtale av dette under kap. 285, post 52 og kap. 920, post 50 under Nærings- og handelsdepartementets budsjett.

Studieplasser

Erfaringsmessig blir høyere utdanning mer ettertraktet når arbeidsmarkedet blir strammere, bl.a. økte antall studenter med 22 pst. fra 1988 til 1990. Flere unge søker seg direkte til høyere utdanning fra videregående opplæring, og sektoren får flere søknader fra arbeidstakere som enten har mistet arbeidet, eller ser for seg en vanskelig arbeidssituasjon fremover. Samtidig står Norge nå foran en økning i de aldersgruppene som normalt søker seg til høyere utdanning. Det har imidlertid skjedd betydelige endringer i sektoren siden nedgangskonjunktoren på slutten av 80-tallet, blant annet er utdanningskapasiteten økt betydelig. Behovet for flere studieplasser vil også avhenge av utviklingen i arbeidsmarkedet fremover og institusjonenes mulighet til å ta inn flere studenter.

Situasjonen er usikker. Kunnskapsdepartementet vil imidlertid følge situasjonen nøye. Regjeringen vil i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009 vurdere å øke antall studieplasser fra høsten 2009.

Kap. 283 Meteorologiformål

Post 50 Meteorologisk institutt

Regjeringen foreslår å bevilge 40 mill. kroner til et nytt bygg på Blindern som skal huse et oppdatert datarom for Meteorologisk institutt. Nåværende datarom gir ikke lenger den nødvendige driftssikkerhet for IT-systemene til Meteorologisk institutt. Det nye tilbygget vil også bidra til å sikre nødvendig kontor- og laboratorieplasser mv., slik at instituttet kan levere enda bedre meteorologitjenester i fremtiden.

Kap. 285 Norges forskningsråd

Post 52 Forskningsformål

Nærings-Ph.D.

Ordningen med nærings-Ph.D. er et formalisert samarbeid mellom bedrifter og høyere utdanningsinstitusjoner om å utdanne doktorander. Bedrifter får et

økonomisk tilskudd tilsvarende 50 pst. av stipendsatsen i en treårsperiode for at ansatte kan ta en doktorgrad.

Økt satsing på forskerrekruttering vil bidra til å utvikle et nyskapende og bærekraftig næringsliv. Siktemålet for ordningen med nærings-Ph.D. er å bygge opp den langsiktige forskningsevnen i næringslivet gjennom å øke egenkompetansen og styrke samarbeidet mellom næringsliv og academia. En styrking av ordningen gir bedrifter som midlertidig reduserer egen forskningsaktivitet bedre mulighet til å beholde og øke egen forskerkompetanse. Det vil også bli lettere for bedriftene å knytte til seg nyutdannede.

Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å bevilge 12,5 mill. kroner til nærings-Ph.D.-ordningen over Kunnskapsdepartementets budsjett. Regjeringen foreslår også å bevilge 12,5 mill. kroner til nærings-Ph.D. over Nærings- og handelsdepartementets budsjett. jf. nærmere omtale av dette under kap. 920, post 50.

Klimaforskning

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til klimaforskning gjennom Norges forskningsråd med 75 mill. kroner som en midlertidig bevilgning i 2009. Styrkingen av klimaforskning vil blant annet være rettet mot fornybar energi, særlig offshore vindkraft/havvindmøller. Bevilgningen skal benyttes til infrastrukturtiltak, forskning og utvikling innenfor dette området.

Samlet foreslås det at bevilgningen på posten økes med 87,5 mill. kroner.

Andre saker under Kunnskapsdepartementet

Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg

Regjeringen foreslår å øke investeringsrammen for rentekompensasjonordningen for skole- og svømmeanlegg med 1 mrd. kroner, jf. omtale under Kommunal- og regionaldepartementet kap. 582, post 60.

4.2 Kultur- og kirke departementet

Kap. 315 Frivillighetsformål

Post 81 (Ny) Idrettsanlegg

Et ekstraordinært tilskudd i 2009 kan uten nye administrative ressurser rettes direkte mot idrettsanlegg som kan igangsettes våren 2009. Regjeringen foreslår et ekstraordinært tilskudd til idrettsanlegg i 2009 på 250 mill. kroner. Midlene skal gå til nybygg og rehabilitering av ordinære idrettsanlegg.

Alle idrettsanlegg som tildeles midler må ha en idrettsfunksjonell godkjenning og ha en godkjent finansieringsplan. Idrettsanleggene må videre ha en lokal forankring i kommunale planer for idrett og fysisk aktivitet. Midlene vil bli fordelt gjennom Kultur- og kirke departementets tilskuddsordning til idrettsanlegg. En slik fordeling vil ikke gå utover tildelingen for ordinære spillemidler via fylkeskommunene. Imidlertid vil formål som finansieres gjennom det foreslåtte

ekstratilskuddet over statsbudsjettet ikke kvalifisere til å motta tilskudd gjennom den ordinære tilskuddsordningen for idrettsanlegg fra spillemidlene.

Følgende kriterier legges til grunn:

- Midlene fordeles til godkjente idrettsanlegg som kan påbegynnes og ferdigstilles i 2009.
- Midlene fordeles til idrettsanlegg som har stor betydning for barn og ungdom.
- Midlene fordeles til idrettsanlegg over hele landet.
- Midlene er en engangsbevilgning i 2009.

Kap. 320 Allmenne kulturformål

Post 72 (Ny) Lokale og regionale kulturbygg

Regjeringen foreslår en bevilgning på 70 mill. kroner til vedlikeholds- og investeringstiltak ved lokale og regionale kulturbygg. Midlene er en éngangsbevilgning i 2009.

Bevilgningsforslaget under denne posten må ses i sammenheng med den typen prosjekter som vurderes i forhold til den spillemiddelfinansierte støtteordningen for regionale møteplasser og formidlingsarenaer for kultur. Til denne ordningen foreligger det hvert år et større antall søknader om støtte til viktige prosjekter som det ikke har vært mulig å etterkomme innenfor rammen av tilgjengelige midler.

Det foreligger et betydelig behov for små og store vedlikeholds- og investeringstiltak ved en rekke kulturinstitusjoner over hele landet, ikke minst innenfor museumssektoren. Mange av disse tiltakene har et begrenset omfang, vil kunne igangsettes raskt og fullføres i løpet av inneværende år.

Kap. 320 Allmenne kulturformål

Post 73 Nasjonale kulturbygg

Norsk Bergverksmuseum har ansvaret for bevaring, forvaltning og formidling av det fredete kulturminnet Kongsberg Sølvverk. Muséet har i tillegg musealt ansvar for norske mineraler og bergverk, og for den Kongelige Mynts museum, Kongsberg Våpenfabrikks museum og Kongsberg skimuseum. Samlingene viser ulike sider av tidligere statlig virksomhet på Kongsberg og har stor nasjonal verdi. Med unntak av Våpenfabrikkmuseet, er samlingene lokalisert i smeltehytta fra 1844 og andre verksbygninger fra 1800-tallet. Disse bygningene er ikke egnet for bevaring og utstilling av deler av gjenstandssamlingen, foto og arkiv eller for kontorlokaler. Muséet mangler også egnede rom for undervisning, møter og seminarer. Det er derfor behov for et nytt bygg for å ivareta arbeidsmiljøkrav, sikkerhet og gi riktige lys- og klimaforhold i bevaring og formidling av gjenstander, foto og arkiver.

Det er med bakgrunn i en behovsanalyse utarbeidet et romprogram på 3 300 kvadratmeter for et nybygg i tilknytning til de tidligere sølvverksbygningene i Kongsberg. I romprogrammet inngår nødvendige arealer til formidling og oppbevaring av Norges Banks samling av mynter mv. Kostnadene er foreløpig anslått til 100 mill. kroner.

På grunnlag av gjennomført forprosjekt, som kan foreligge våren 2010, vil en kunne fastsette kostnadsramme og framdriftsplan. I 2009 kan prosjektering og

arbeidet med reguleringsplan igangsettes. Byggingen vil kunne komme i gang andre halvår 2010. Det foreslås 8,35 mill. kroner til prosjektering og andre planprosesser i 2009.

Regjeringen vil komme tilbake med forslag om investeringstilskudd for 2010 og senere år.

Andre saker under Kultur- og kirkedepartementet

Rentekompensasjon for kirkebygg

Regjeringen foreslår å øke investeringsrammen i rentekompensasjonsordningen for kirkebygg med 400 mill. kroner, fra 0,8 mrd. kroner til 1,2 mrd. kroner, jf. omtale under Kommunal- og regionaldepartements kap. 582, post 61.

4.3 Justisdepartementet

Kap. 410 Tingrettene og lagmannsrettene

Post 01 Driftsutgifter

Regjeringen ønsker økt bruk av videokonferanseutstyr i domstolene og fengslene. Pilotprosjektet *Videokonferanser i justissektoren* har vist at bruken av videokonferanseutstyr bidrar til å effektivisere straffesaksbehandlingen, blant annet ved at det kan frigjøres ressurser som politiet bruker på transport og vakt hold i forbindelse med fengslingsforlengelser og vitneavhør. Resultatet fra pilotprosjektet viser at også rettsikkerheten ivaretas. Mindre statlig reisevirksomhet som følge av bruk av videokonferanseutstyr sparer også miljøet og er således i tråd med prinsippene i prosjektet Grønn stat. Bruk av videokonferanse vil også øke domstolenes tilgjengelighet for brukerne. Det vises også til omtale under kap. 430, post 45.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det at bevilgningen på post 01 økes med 10 mill. kroner til engangsanskaffelse av videokonferanseutstyr i domstolene, til 1 385,8 mill. kroner.

Kap. 430 Kriminalomsorgens sentrale forvaltning

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold

Det foreslås en bevilgning på 20 mill. kroner til IKT-tiltak i kriminalomsorgen og til engangsanskaffelse av videokonferanseutstyr i fengslene. Det foreslås å utvide ordningen med internett for innsatte i fengselsundervisningen til flere fengsler, samt å igangsette et pilotprosjekt ved Halden fengsel for innføring av IKT-basert kartleggingsverktøy og styringsinformasjonssystem. Tiltaket vil gi bedre grunnlag for å foreta sikkerhetsmessige vurderinger under straffegjennomføringen og i rehabiliteringsarbeidet, i tråd med målsettingen i St.meld. nr. 37 (2007-2008) *Straff som virker - mindre kriminalitet - tryggere samfunn*.

Installering av videokonferanseutstyr vil være et alternativ til fysisk fremmøte blant annet ved fremstillinger ved forlenget fengsling og ved vitneavhør av innsatte. Videokonferanseutstyret vil også kunne benyttes for å bedre mulighetene

for kontakt mellom den innsatte og familie og barn og til kontakt mellom forsvarer og innsatte. Det vises også til omtale under kap. 410, post 01.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det at bevilgningen på post 45 økes med 20 mill. kroner, til 39,9 mill. kroner.

Kap. 440 Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten

Post 01 Driftsutgifter

I St.prp. nr. 1 (2008-2009) *Justisdepartementet* er det redegjort for at en av de største utfordringene i politiet er mangel på polititjenestemenn, og det ble her foreslått at opptaket til Politihøgskolen (PHS) skulle økes til 552 studenter. Regjeringen foreslår nå at det opprettes 460 sivile stillinger i politiet for å frigjøre polititjenestemenn til operativt arbeid og for å styrke etaten innen enkelte områder. Ved å tilsette sivile kan polititjenestemenn raskt frigjøres fra oppgaver som ikke krever politifaglig utdanning og overføres til operativ polititjeneste. Dette gjelder blant annet polititjenestemenn i stillinger som arrestforvarer, transportør, grensekontrollør og revisor, men også oppgaver som krever kompetanse i realfag, samfunnsfag og økonomi. Det er også behov for å øke antallet sivile stillinger til arbeid med utleggsforretninger, gjeldsordningssaker, utstedelse av politiattester, utlendingsforvaltningen mv.

Forslaget innebærer at alle politidistriktene, Kripas, Økokrim, Politiets utlendingsenhet og Namsfogden i Oslo kan opprette flere stillinger. Stillingene foreslås fordelt med 100 til Oslo politidistrikt og 360 til øvrige politidistrikt og særorgan. Opprettelse av 460 sivile stillinger vil frigjøre om lag 280 polititjenestemenn til operativt arbeid.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det at bevilgningen på post 01 økes med 189 mill. kroner til opprettelse av 360 nye sivile stillinger i politiet, til 8 167,3 mill. kroner. Helårsvirkningen er anslått til 252 mill. kroner fra og med 2010. Det vises også til forslag om opprettelse av 100 sivile stillinger i Oslo politidistrikt under kap. 441, post 01 nedenfor.

Kap. 441 Oslo politidistrikt

Post 01 Driftsutgifter

Det vises til omtalen under kap. 440, post 01. En styrking av Oslo politidistrikt med 100 sivile stillinger vil bl.a. kunne frigjøre om lag 60 årsverk som i dag brukes til transport og vakthold ved Oslo tinghus til operativ tjeneste. I tillegg vil styrkingen kunne brukes til arbeidet med datakriminalitet og økonomisk kriminalitet.

Det foreslås at bevilgningen under kap. 441, post 01 økes med 53 mill. kroner til opprettelse av 100 nye sivile stillinger i Oslo politidistrikt, til 1 667,6 mill. kroner. Helårsvirkningen er anslått til 70 mill. kroner fra og med 2010.

Kap. 462 Tinglysing

Post 01 Driftsutgifter

Det er behov for å skanne pantebokarkivet slik at dokumentene blir enklere tilgjengelig ved bestilling av tinglyste dokumenter. Tiltaket vil bidra til å effektivisere saksbehandlingen ved kartverket, samt sikre rasjonell bruk av det

personell og lokaler tinglysningsvirksomheten har til disposisjon. Tiltaket er av midlertidig karakter og vil kreve økt bemanning ved Statens kartverk på Hønefoss.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det å øke bevilgningen under kap. 462, post 01 med 10 mill. kroner, til 190,8 mill. kroner.

Andre saker under Justisdepartementet

Inntrøndelag tingrett

Som en del av strukturendringene i førsteinstansdomstolene har Stortinget vedtatt at Inderøy tingrett og Stjør- og Verdal tingrett skal slås sammen til nye Inntrøndelag tingrett lokalisert til Steinkjer. Sammenslåingen forutsetter en utvidelse av dagens tinghus i Steinkjer. Det foreslås at ombyggingsarbeidet startes i 2009. Sammenslåingen kan ferdigstilles til 1. oktober 2010. I de utvidede lokalene vil også Nord-Trøndelag jordskifterett få plass og bli samlokalisert med den nye domstolen. Det vises til omtale under Fornyings- og administrasjonsdepartementet, hvor det foreslås at bevilgningen under kap. 2445, post 31 Igangsetting av ordinære byggeprosjekt økes med 25 mill. kroner til bygging av lokaler til Inntrøndelag tingrett.

Vedlikehold av fengelseiendommene

Fengelseiendommene ble innlemmet i husleieordningen til Statsbygg fra 1. januar 2009. Tilstand, alder og den bygningsmessige utformingen av denne eiendomsmassen er varierende, og det har over flere år bygget seg opp et betydelig vedlikeholdsetterslep. Flere, mindre vedlikeholdstiltak kan iverksettes umiddelbart etter at anbudsrunde er gjennomført.

Det vises til omtale under Fornyings- og administrasjonsdepartementet, hvor det foreslås at bevilgningen under kap. 2445, post 24 økes med 80 mill. kroner til vedlikehold i fengslene.

Oppgradering av fengslene

Det er behov for mer hensiktsmessige lokaler for forvaltningssamarbeidspartnere i fengslene og for lokaler hvor innsatte kan ha kontakt med disse, herunder lokaler til utdanningsmyndigheter, fengselshelsetjeneste, fengselsbibliotekene, prestetjenesten og til arbeids- og velferdsforvaltningen. Det er også behov for å bedre besøksfasilitetene i fengslene, oppgradering av lokaler til aktivisering av varetektsinnsatte og ombygging av flermannsceller til enmannsceller med vask og toalett.

Det vises til omtale under Fornyings- og administrasjonsdepartementet, hvor det foreslås at bevilgningen under kap. 2445, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold økes med 30 mill. kroner til oppgradering av fengslene.

Aktivitetsbygg Oslo fengsel

Det foreslås å starte byggingen av et aktivitetsbygg ved Oslo fengsel i 2009. Aktivitetsbygget vil kunne være klart til bruk i 2010. Det foreslåtte aktivitetsbygget vil inneholde en flerbrukshall, treningsrom og garderobes, samt andre lokaler for aktivisering av de innsatte.

Det vises til omtale under Fornyings- og administrasjonsdepartementet, hvor det foreslås at bevilgningen under kap. 2445, post 31 Igangsetting av ordinære byggeprosjekter økes med 20 mill. kroner til tiltaket.

4.4 Kommunal- og regionaldepartementet

Programkategori 13.70 Overføringer gjennom inntektssystemet til kommuner og fylkeskommuner

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

Post 60 Innbyggertilskudd

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til innbyggertilskudd til kommunene med 1 970 mill. kroner.

Kommunesektorens frie inntekter foreslås økt med 1,2 mrd. kroner. I tillegg kommer 0,8 mrd. kroner i økt merverdiavgiftskompensasjon knyttet til kjøp av varer og tjenester som følge av tiltakene som foreslås i denne proposisjonen, jf. kap. 1632 Kompensasjon for merverdiavgift, post 61 Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner.

Økningen i frie inntekter på 1,2 mrd. kroner (utenom økt merverdiavgiftskompensasjon) gis som økt rammeoverføring, med 960 mill. kroner til kommunene og 240 mill. kroner til fylkeskommunene (80/20 pst. fordeling). Midlene vil bedre kommunesektorens finansielle stilling, men vil også kunne dekke økte utgifter som følge av forslagene om å øke investeringsrammene for rentekompensasjonsordningene for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, og for tilskuddsordningen for bygging av omsorgsboliger og sykehjemsplasser i 2009. Den økte rammeoverføringen fordeles etter kostnadsnøkkelen i inntektssystemet.

På bakgrunn av ny informasjon om skatteinntekten, er anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2009 nedjustert. På den annen side bidrar lavere lønns- og prisvekst til at kostnadsveksten blir lavere enn anslått i Nasjonalbudsjettet 2009. Netto anslås dette å redusere kommunesektorens inntekter med 1,2 mrd. kroner. Regjeringen foreslår at innbyggertilskuddet for 2009 økes tilsvarende, for å kompensere kommunesektoren for den samlede effekten av lavere skatteinntekter og lavere kostnadsvekst. Kompensasjonen foreslås fordelt med 1 010 mill. kroner på kommunene og 190 mill. kroner på fylkeskommunene. Kompensasjonen fordeles etter kostnadsnøkkelen i inntektssystemet.

Økningen i innbyggertilskuddet er for kommunene fordelt etter innbyggertall per 1. juli 2008 og for fylkeskommunene per 1. januar 2008, i tråd med omtalen i St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Kommunene er pålagt å ha et apparat for å håndtere gjeldsrådgivning, jf. gjeldsordningsloven § 1-5. Kommunenes gjeldsrådgivning finansieres innenfor kommunenes frie inntekter og organiseres vanligvis gjennom de lokale NAV-kontorene. Det stor usikkerhet knyttet til utviklingen i omfanget av gjeldsproblemer i tiden fremover, men økende arbeidsledighet kan isolert sett medføre større problemer og økt behov for rådgivning og veiledning. Regjeringen

vil derfor understreke betydningen av at kommunene følger situasjonen med hensyn til behov for gjeldsrådgivning i tiden fremover, og at kommunene sørger for tilstrekkelig kapasitet til å følge opp bestemmelsene i gjeldsordningsloven.

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

Post 60 Innbyggertilskudd

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til innbyggertilskuddet til fylkeskommunene med 615 mill. kroner.

Fylkeskommunenes frie inntekter foreslås økt med 240 mill. kroner for å bedre fylkeskommunenes finansielle stilling. Midlene vil også kunne dekke økte utgifter som følge av forslaget om å øke investeringsrammen for rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg. I tillegg kommer 190 mill. kroner for å kompensere for den samlede effekten av lavere skatteinntekter og lavere kostnadsvekst. Det vises til nærmere omtale av økningen i kommunesektorens frie inntekter under kap. 571, post 60 ovenfor.

Regjeringen foreslår en midlertidig økning i lærlingtilskuddet med 185 mill. kroner, for å øke tilskuddet som utbetales i 2009 til bedrifter som har lærlinger og lære kandidater. Midlene bevilges over fylkeskommunenes rammetilskudd. Formålet med tiltaket er å bidra til å opprettholde antall lære plasser. Tallet på løpende kontrakter er om lag 38 000. Økningen i rammen innebærer at utbetalingen i 2009 økes med i overkant av 4 800 kroner per kontrakt. Tilskuddet fordeles etter kostnadsnøkkelen i inntektssystemet.

Kap. 576 Vedlikehold og rehabilitering

Post 60 (Ny) Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner og fylkeskommuner

Regjeringen foreslår en engangsbevilgning på 4 mrd. kroner til et øremerket tilskudd til kommunesektoren til vedlikehold, rehabilitering og oppgradering av kommunal infrastruktur. Tilskuddet fordeles med 3 200 mill. kroner på kommunene og 800 mill. kroner på fylkeskommunene (80/20 pst. fordeling) med et likt beløp per innbygger.

Tilskuddet vil relativt raskt kunne stimulere sysselsettingen innen bygg- og anleggssektoren, og bidra til å redusere vedlikeholdsetterslepet i kommunesektoren. KS (Kommunenes sentralforbund) har rapportert om at det er mange konkrete prosjekter som kan iverksettes i løpet av relativt kort tid.

Tilskuddet skal nyttes til tiltak innen vedlikehold, rehabilitering og oppgradering av kommunal infrastruktur, herunder bygg. Utover alminnelige vedlikeholdstiltak og innhenting av vedlikeholdsetterslep, kan tilskuddet eksempelvis nyttes til inneklimate-, miljø- og energitiltak og til universell utforming av kommunale bygg. Tilskuddet skal ikke gå til investeringer i nybygg/nyanlegg, med unntak av mindre investeringer som kan ferdigstilles i 2009.

Tilskuddet er et engangstilskudd for 2009. Midlene skal brukes på prosjekter som settes i gang i 2009, og som kommer i tillegg til allerede vedtatte prosjekter i kommunens eller fylkeskommunens budsjett for 2009. Kommunene og fylkeskommunene må utforme og dimensjonere sine tiltak i tråd med denne forutsetningen. I de tilfeller der tiltak blir iverksatt, men ikke fullført i 2009, settes

ubrukte midler knyttet til tiltaket av til et bundet driftsfond eller et bundet investeringsfond, avhengig av hvilken type tiltak det er snakk om.

Tilskuddet skal i utgangspunktet fullfinansiere vedlikeholdsprosjekter i kommunens eller fylkeskommunens egen regi eller ved kjøp av tjenester. Ved tiltak som har høyere kostnadsramme enn tilskuddet, kan kommunen eller fylkeskommunen supplere med egne midler.

Tilskuddet gis til alle kommuner og fylkeskommuner uten forutgående søknadsbehandling. Det fordeles på den enkelte kommune og fylkeskommune med et likt beløp per innbygger, beregnet per 1. juli 2008.

Ubrukte midler som følge av at tiltak ikke har blitt satt i gang i 2009 må tilbakebetales. Kommunene skal i etterkant gi en samlet rapportering til fylkesmannen om bruken av tilskuddet. Revisor må attestere at midlene har blitt brukt i tråd med forutsetningene. Fylkesmannen rapporterer videre til Kommunal- og regionaldepartementet. Fylkeskommunene rapporterer direkte til Kommunal- og regionaldepartementet.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Det er et mål for Regjeringen å redusere energibruken i nye og eksisterende bygg. Nye krav til energibruk i bygg, fastsatt i teknisk forskrift til plan- og bygningsloven blir obligatoriske 1. august 2009. De nye energikravene gjelder ikke ved vedlikehold og mindre rehabiliteringsarbeider i eksisterende bygningsmasse. Kravene gjelder imidlertid dersom det skal gjennomføres hovedombygninger, det vil si endring eller reparasjon av byggverk som er så omfattende at hele byggverket i det vesentlige blir fornyet. Alle offentlige byggeprosjekter, herunder kommunale og fylkeskommunale prosjekter, som iverksettes som følge av de foreslåtte tiltakene i denne proposisjonen, skal fortrinnsvis bygges i samsvar med de nye kravene til energibruk. Bygg som blir fremskyndet til før 1. august skal følge forskriftene som om de hadde fulgt opprinnelige tidsplan. Alle nye prosjekteringer skal følge ny forskrift.

Regjeringen har også som mål å bidra til nedbygging av samfunnsskape, funksjonshemmende barrierer og hindre at nye skapes. I ny plan- og bygningslov er det derfor foreslått krav om universell utforming i nye bygg rettet mot allmennheten. Regjeringen arbeider med forskrifter til ny plan- og bygningslov med vurdering av krav til universell utforming. Regjeringen legger til grunn at alle nye bygg som iverksettes som følge av de foreslåtte tiltakene i denne proposisjonen, herunder kommunale og fylkeskommunale bygg, skal legge vekt på universell utforming.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

Post 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, kan overføres

Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger skal bidra til å skaffe og sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Boligtilskudd til utleieboliger tildeles av Husbanken til kommuner, stiftelser og lignende som etablerer utleieboliger for vanskeligstilte. Tilskuddene til etablering og tilpasning tildeles av kommunene til enkeltpersoner for etablering i egen eid bolig og tilpasning av boliger for eldre og funksjonshemmede. I saldert budsjett 2009 er det lagt til grunn at det skal gis tilsagn til etablering av 1 500 nye utleieboliger, med

en gjennomsnittlig tilskuddsats per bolig på 20 pst. I boligprosjekter for bostedsløse og andre personer med utfordringer som krever et helhetlig hjelpeapparat kan tilskuddet utmåles med inntil 40 pst. dersom det foreligger plan for oppfølgingstjenester.

Riksrevisjonen (Dokument nr. 3:8 (2007-2008)) har pekt på at kommunene disponerer for få utleieboliger i forhold til behovet for slike boliger til bostedsløse, rusmiddelmissbrukere, personer med psykiske lidelser og andre vanskeligstilte. Riksrevisjonen har også påpekt at mange kommunale utleieboliger er i dårlig fysisk stand.

Regjeringen foreslår derfor å bevilge ytterligere 250 mill. kroner til etablering av nye kommunalt disponerte utleieboliger og opprustning av eksisterende utleieboliger i 2009. Det legges til grunn samme prinsipper for utmåling av tilskudd som i saldert budsjett for 2009. Sterkere satsing på bygging av utleieboliger og vedlikehold av eksisterende boliger vil stimulere sysselsettingen innen bygg- og anleggssektoren.

Dette vil gi rom for at det kan gis tilsagn til om lag 1 500 utleieboliger, i tillegg til det som allerede er vedtatt i budsjettet for 2009. Som følge av forslaget øker tilsagnsrammen med 555,6 mill. kroner, fra 703,3 mill. kroner til 1 258,9 mill. kroner. Bevilgningen økes med 250 mill. kroner, fra 658,6 mill. kroner til 908,6 mill. kroner. Tilsagnsfullmakten økes med 305,6 mill. kroner, fra 204,3 mill. kroner til 509,9 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

Post 60 Rentekompensasjon skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg og rehabiliterer og ruste opp eksisterende skoleanlegg. Målet er å sikre at alle elever i grunnskolen og i videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen omfatter også offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i undervisningen.

Ordningen er opprettet i statsbudsjettet for 2009. For 2009 er det vedtatt en investeringsramme på 2 mrd. kroner. Det tas sikte på at det over 8 år gis en samlet investeringsramme på 15 mrd. kroner. Kommunene har vist stor interesse for ordningen, og allerede planlagt mange prosjekter. Det er et stort oppgraderingsbehov både i grunnskolen og i videregående skole. Regjeringen foreslår derfor å øke investeringsrammen for 2009 med 1 mrd. kroner, slik at samlet investeringsramme blir 3 mrd. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Som følge av dette foreslås det en økning i bevilgningen til rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg på 30 mill. kroner, fra 930 mill. kroner til 960 mill. kroner.

Post 61 Rentekompensasjon kirkebygg, kan overføres

Ordningen skal stimulere til sikring og bevaring av kirkebygg, kirkenes utsmykking og inventar. Fredede og verneverdige kirker har høy prioritet.

For 2009 er det vedtatt en investeringsramme på 800 mill. kroner. Regjeringen foreslår å øke investeringsrammen for 2009 med ytterligere 400 mill. kroner, slik at samlet investeringsramme blir 1,2 mrd. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Samlet investeringsramme siden oppstart av ordningen vil etter dette utgjøre 2,5 mrd. kroner. Det foreslås en økning av bevilgningen på 12 mill. kroner, fra 105,4 mill. kroner til 117,4 mill. kroner.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

Post 64 Investeringstilskudd, kan overføres

I 2008 opprettet Regjeringen et nytt investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Investeringstilskuddet skal stimulere kommunene til å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for personer med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, uavhengig av alder, diagnose og funksjonshemming. Den statlige støtten dekker 20 pst. av kostnadene ved bygging av omsorgsboliger, og 30 pst. av kostnadene ved bygging av sykehjemsplasser. Investeringstilskuddet er et sentralt virkemiddel for å oppnå Regjeringens målsetting om 12 000 nye omsorgsplasser innen år 2015, og er et viktig element i Omsorgsplan 2015. For 2009 er det besluttet å gi tilskudd til bygging av 1 000 nye enheter med en samlet tilsagnsramme på 522 mill. kroner. I tråd med tidligere praksis er det lagt til grunn at 20 pst. av tilsagnsrammen utbetales i 2009, 35 pst. i 2010, 35 pst. i 2011 og 10 pst. i 2012. Bevilgningen i saldert budsjett 2009 er 279,4 mill. kroner.

Regjeringen foreslår å øke tilsagnsrammen i 2009 slik at det legges til rette for å gi tilskudd til bygging av 1 500 flere enheter enn lagt til grunn i saldert budsjett 2009. Husbanken rapporterer om at det er god søknadsinngang til ordningen, og kommunene er kommet langt i planleggingen av prosjekter. Mange av disse kan derfor settes raskt i gang.

Som følge av forslaget øker tilsagnsrammen i 2009 med 783 mill. kroner, fra 522 mill. kroner til 1 305 mill. kroner. Bevilgningen for 2009 foreslås økt med 156,6 mill. kroner, fra 279,4 mill. kroner til 436 mill. kroner. Tilsagnsfullmakten for 2009 øker som følge av dette med 626,4 mill. kroner, fra 642,6 mill. kroner til 1 269 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Kap. 2412 Den norske stats Husbank

Post 90 Lån til Husbanken, overslagsbevilgning

Husbanken skal supplere det private kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomiske og fordelingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til vanskeligstilte husstander gjennom startlån, og til boliger med universell utforming eller miljøkvaliteter gjennom grunnlån. I tillegg gir Husbanken lån til utbedring eller oppføring av boliger i distriktene og til barnehager.

Bevilgningen på kap. 2412, post 90 er knyttet til Husbankens brutto finansieringsbehov i forbindelse med utlånsvirksomheten, det vil si utbetalinger av nye lån og rentestøtte. Utbetalinger av lån er i statsbudsjettet for 2009 budsjettet til 10 298 mill. kroner. Det er vedtatt en låneramme i Husbanken på 12 mrd. kroner i 2009.

Både byggenæringen og kommuner viser nå en langt større interesse for lånemidlene i Husbanken enn tidligere. Den økte etterspørselen gjelder både startlån til unge og vanskeligstilte og grunnlån.

Startlånet er et godt virkemiddel for unge og vanskeligstilte på boligmarkedet. Startlånet vil kunne få større betydning i arbeidet med boligetablering for disse gruppene når de private kredittinstitusjonene er mer restriktive. Startlånet skal derfor fortsatt ha høyeste prioritet innenfor lånerammen i 2009.

Regjeringen foreslår at lånerammen i Husbanken økes med 2 mrd. kroner i 2009, fra 12 mrd. kroner til 14 mrd. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

På bakgrunn av dette foreslår Regjeringen å øke bevilgningen på posten med 900 mill. kroner, slik at samlet bevilgning på posten blir 11 198 mill. kroner.

Kap. 5312 Den norske stats Husbank

Post 90 Avdrag

Posten omfatter mottatte avdrag, tap og rentestøtte. Dette følger av prinsippet om bruttobudsjettering. Saldert budsjett for 2009 er 9 186 mill. kroner. Som følge av forslaget om å øke Husbankens låneramme med 2 mrd. kroner i 2009, jf. kap. 2412, post 90, foreslår Regjeringen å øke bevilgningen med 5,3 mill. kroner, til 9 191,3 mill. kroner.

Kap. 5615 Renter fra Den norske stats Husbank

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder og beregnet rentestøtte. Saldert budsjett for 2009 er 5 133 mill. kroner. Som følge av forslaget om å øke Husbankens låneramme med 2 mrd. kroner, jf. kap. 2412, post 90, foreslår Regjeringen å øke bevilgningen med 17,3 mill. kroner, til 5 150,3 mill. kroner.

4.5 Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten

Post 01 Driftsutgifter

For å møte et svekket arbeidsmarked med økt tilstrømning av arbeidsledige til NAV-kontorene foreslår Regjeringen å øke bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten med i alt 156 mill. kroner, tilsvarende om lag 320 midlertidige stillinger. Det legges til grunn at denne bemanningsøkningen kan trappes ned igjen når situasjonen på arbeidsmarkedet blir bedre.

De som blir ledige skal stimuleres til aktiv jobbsøking. På denne måten vil ledige jobber kunne besettes raskere og mer effektivt, og ledighetsperioden for den enkelte arbeidssøker vil kunne reduseres. For arbeidsledige som trenger noe mer bistand, vil det bli tilbudt formidlingsrettet oppfølging. Det vil videre bli lagt vekt på å begrense saksbehandlingstiden for dagpengesøknader mest mulig. Bevilgningen til Arbeids- og velferdsetaten foreslås økt med 101 mill. kroner, tilsvarende om lag 200 stillinger, til økt innsats for å møte høyere tilstrømning av ledige.

Flere av de arbeidsledige vil ha behov for arbeidsmarkedstiltak. Det vises til egen omtale av opptrapping av arbeidsmarkedstiltakene, jf. kap. 634, post 76. For å kunne håndtere flere arbeidsmarkedstiltak foreslår Regjeringen å øke bevilgningen

til Arbeids- og velferdsetaten med 55 mill. kroner, tilsvarende om lag 120 stillinger. Denne bevilgningsøkningen gir grunnlag for bedre å legge til rette for individuelt tilpassede tiltak og for en tilfredsstillende oppfølging av deltakerne i perioden på tiltak. Samlet sett vil dette kunne bedre mulighetene for å redusere ledighetsperioden.

Arbeids- og velferdsdirektoratet ble i brev fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet av 22.12.2008 bedt om å gjøre de nødvendige forberedelser med sikte på en rask, midlertidig bemanningsøkning som skal støtte opp under aktiv oppfølging og formidling av ledige.

Bevilgningen på kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter foreslås samlet sett økt med 156 mill. kroner.

Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

Post 76 Tiltak for arbeidssøkere, kan overføres

Forslaget til bevilgning under post 76 må sees i sammenheng med omtalen av situasjonen på arbeidsmarkedet, jf. omtale i kapittel 2.

For å møte utfordringene knyttet til utviklingen på arbeidsmarkedet og spesielt motvirke at økt ledighet kan føre til lengre ledighetsperioder, er det nødvendig å føre en aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Sammen med en økning i tiltaksnivået, vil det bli lagt vekt på å sikre formidlingsaktiviteten slik at det blir mulig å utnytte etterspørselen i arbeidsmarkedet med sikte på rask overgang til nytt arbeid for personer som blir ledige. Informasjon om arbeidsmarkedet og veiledning i jobbsøking vil bli tatt i bruk for å tilrettelegge for overgang til nytt arbeid.

Vedtatt bevilgning for 2009 gir, med de forutsetninger om tiltakssammensetning og prisen på ulike tiltak som legges til grunn, grunnlag for gjennomføring av gjennomsnittlig om lag 68 000 tiltaksplasser. De fleste av disse plassene skal bidra til å forhindre utstøting og legge til rette for økt inkludering i arbeidslivet for vanskeligstilte grupper. Mobilisering av en størst mulig del av arbeidsstyrken er både god samfunnsøkonomi og viktig for den enkelte. Samtidig har arbeidsmarkedstilknytning for utsatte grupper også en viktig fordelingspolitisk begrunnelse. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å opprette flere tiltaksplasser for å møte økt konjunkturrell ledighet.

Regjeringen foreslår en styrking av arbeidsmarkedstiltakene med 6 000 nye tiltaksplasser i gjennomsnitt for 2009. Økningen i antall tiltaksplasser skal rettes inn mot registrerte ledige. Dette innebærer en økning i det samlede tiltaksnivået fra om lag 68 000 til om lag 74 000 plasser i gjennomsnitt for hele året. Økningen i arbeidsmarkedstiltak skal i hovedsak benyttes til opplæringstiltak (herunder arbeidsmarkedsoplæring, AMO), arbeidspraksis, lønnstilskudd og oppfølgings- og avklaringstiltak. Det legges også opp til økt bruk av bedriftsintern opplæring (BIO). BIO innrettes mot virksomheter som har omstillingsproblemer av midlertidig karakter. Arbeidsmarkedstiltakene vil på denne måten bidra til økt kompetanse og nye ferdigheter for personer på vei til nytt arbeid, lette omstillinger og føre til aktivitet for den enkelte. I lys av utsiktene på arbeidsmarkedet antas det at en økende del av arbeidsmarkedstiltakene vil bli innrettet mot personer som blir ledige i lengre tid. Regjeringen vil vurdere sammensetning og bruk av

arbeidsmarkedstiltakene med sikte på å tilpasse tiltaksbruken løpende til situasjonen på arbeidsmarkedet.

Samlet foreslås det at bevilgningen under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere økes med 650 mill. kroner. I tillegg foreslås tilsagnsfullmakten under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak økt med 532 mill. kroner. Tilsagnsfullmakten økes med det fra 2 606,15 mill. kroner til 3 138,15 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak.

Regjeringen følger utviklingen på arbeidsmarkedet nøye fremover, og vil komme tilbake med en vurdering av nivået på arbeidsmarkedstiltakene i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009. Regjeringen viser i denne sammenheng også til at Stortinget har bedt Regjeringen om å disponere tiltaksbevilgningen under kap. 634, post 76 slik at arbeidsmarkedstiltak kan settes inn når situasjonen på arbeidsmarkedet tilsier det, jf. Budsjett-innst. S. nr. 15 (2008-2009).

Kap. 640 Arbeidstilsynet

Post 01 Driftsutgifter

Regjeringen er opptatt av at alle arbeidstakere i Norge skal ha gode og trygge arbeidsplasser og skikkelige lønns- og arbeidsvilkår. Arbeidstilsynets tilsynsarbeid viser at tiltakene som allerede er iverksatt for å forhindre sosial dumping har effekt.

I tillegg til den allerede prioriterte innsatsen mot sosial dumping er det behov for raskt å kunne motvirke eventuelle negative arbeidsmiljø- og sikkerhetsmessige effekter som følge av lavkonjunktur og et svekket arbeidsmarked. Regjeringen vektlegger god og tilstrekkelig informasjon, slik at utsatte arbeidstakere har nødvendig kjennskap til rettigheter og plikter og dermed selv kan bidra til at arbeidsmiljø- og sikkerhetsnivået ikke svekkes. Aktuelle tiltak er opprettelse av servicekontor i Stavanger, utvidelse av tolketjenester og andre informasjonstiltak.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det at bevilgningen på kap. 640 Arbeidstilsynet, post 01 Driftsutgifter økes med 5 mill. kroner i 2009.

Kap. 651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere

Post 62 Kommunale innvandrertiltak

”Ny sjanse” er et lønnet kvalifiseringsprogram rettet mot innvandrere mellom 18 og 55 år med mer enn to års botid i Norge, som er uten fast tilknytning til arbeidslivet og som har vært avhengige av sosialhjelp over lengre tid. Tiltaket er en del av Regjeringens innsats for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. I 2009 legges det opp til en dreining av forsøket til særlig å rettes inn mot utvalgte landgrupper blant innvandrere med særlig høy arbeidsledighet og lav sysselsetting. Kvinner fra disse landgruppene vil være hovedmålgruppe. Det er i 2009 bevilget 23,5 mill. kroner til Ny Sjanse. Det foreslås en utvidelse av Ny Sjanse med iverksetting i løpet av våren 2009. Programmet vil kunne supplere tilbudet om kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønad.

Bevilgningen under kapittel 651, post 62 foreslås økt med 15 mill. kroner i 2009.

Kap. 690 Utlendingsdirektoratet

Post 21 Spesielle driftsutgifter, statlige mottak

Kvinner i en fluktsituasjon er ofte svært sårbare for overgrep og trusler, og enslige kvinner i mottak kan være i en særlig utsatt situasjon med hensyn til trakassering og vold fra mannlige beboere. Undersøkelser viser at enslige kvinner i norske mottak i stor grad føler seg utrygge. Det fremmes forslag om en bevilgning på 30 mill. kroner i 2009 til ombygging av asylmottak for å tilrettelegge for bedre skjerming av enslige kvinner i asylmottak, samt bedre tilrettelegging for funksjonshemmede.

Bevilgningen på kap. 690, post 21 foreslås økt med 30 mill. kroner.

Kap. 2541 Dagpenger

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

Adgang til å permittere ansatte er ikke lovregulert, men regulert i tariffavtale mellom partene. Staten har ved folketrygdlovens kap. 4 om dagpenger under arbeidsløshet og lønnspliktsloven tatt ansvar for en del av de økonomiske konsekvensene av permittering.

Kostnadene fordeles mellom arbeidsgiver (arbeidsgiverperioden), arbeidstaker (ventedager) og staten (trygdeperioden) på følgende måte: Arbeidsgivers lønnsplikt gjelder fortsatt i de første 10 dagene av permitteringen (15 dager når arbeidstiden er redusert med mindre enn 40 pst.). Deretter påløper tre ventedager der arbeidstakeren verken mottar lønn eller dagpenger. Etter dette betaler folketrygden dagpenger i inntil 30 uker. Deretter vil arbeidsgivers lønnsplikt gjeninntre. Rettigheter til dagpenger utløses først ved 50 pst. reduksjon i arbeidstiden.

Regjeringen foreslår følgende endringer i regelverket for dagpenger under permittering:

1. Antall dager med lønnsplikt under permittering reduseres fra 10 til 5 dager.

For å bedre konkurransevilkårene til norske konjunkturutsatte bedrifter foreslås det nå å redusere arbeidsgiverperioden slik at antall dager med lønnsplikt under permittering settes til 5 dager for permitterte med minst 40 pst. reduksjon i arbeidstiden. Tiltaket foreslås med virkning fra 1. april 2009. For permitterte med mindre enn 40 pst. arbeidstidsreduksjon foreslås ingen endring i arbeidsgiverperioden.

Forslaget vil gi merutgifter under kap. 2541 Dagpenger anslått til om lag 23 mill. kroner i 2009.

2. Maksimal periode med dagpenger under permitteringer økes fra 30 til 42 uker.

For å skape større forutsigbarhet, samt bidra til at bedriftene i større grad kan holde på kompetansen i en periode med lav aktivitet i økonomien, foreslås det å øke maksimal periode med dagpenger under permitteringer fra 30 til 42 uker. Økt maksimal permitteringsperiode vil først og fremst bidra til at permitterte om nødvendig kan få en lengre periode med inntektssikring gjennom dagpenger. Tiltaket foreslås med virkning fra 1. april 2009.

En økning i maksimal periode med dagpenger under permitteringer fra 30 til 42 uker med virkning fra 1. april 2009 vil gi merutgifter under kap. 2541 Dagpenger anslått til om lag 3,4 mill. kroner i 2009.

Bevilgningen kap. 2541, post 70 Dagpenger foreslås samlet sett økt med 26,4 mill. kroner.

Anslagsendringer, folketrygdens stønadsutgifter

Anslagene over utgifter til folketrygdens regelstyrte ordninger, ekskl. dagpenger, er oppjustert med om lag 1,2 mrd. kroner i forhold til saldert budsjett 2009. De største anslagsendringene gjelder utgifter i forbindelse med uførhet, attføring og sykepenger. Samlet er utgifter til disse ytelsene oppjustert med om lag 1,1 mrd. kroner, herav om lag 600 mill. kroner til uførestønader (uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad). Også anslaget over utgifter til alderspensjon er noe oppjustert.

I tillegg til endringene i folketrygdytelsene nevnt foran, kommer oppjustering av utgiftene til dagpenger for arbeidsledige. På grunnlag av de siste ledighetsanslagene anslås nå dagpengeutbetalingene i 2009 til om lag 2,2 mrd. kroner høyere enn i saldert budsjett. Utgiftene til dagpenger i 2009 anslås nå til 7,3 mrd. kroner, mens saldert budsjett er 5,1 mrd. kroner.

4.6 Helse- og omsorgsdepartementet

Kap. 732 Regionale helseforetak

Post 72-75 Tilskudd til Helse Sør-Øst RHF, Tilskudd til Helse Vest RHF, Tilskudd til Helse Midt-Norge RHF og Tilskudd til Helse Nord RHF

Det er mulig å gjennomføre en rekke oppgraderings- og vedlikeholdstiltak ved landets sykehus utover det som er planlagt gjennomført i 2009. Regjeringen foreslår derfor at det bevilges 1 000 mill. kroner under postene 72-75, som et éngangstilskudd i 2009 til vedlikehold og oppgradering av eksisterende bygningsmasse, utover saldert budsjett 2009. Tiltakene skal prioriteres av styrene i de regionale helseforetakene og legges fram for Helse- og omsorgsdepartementet før iverksettelse. Tiltakene skal komme i tillegg til prosjekter som allerede er planlagt gjennomført i 2009. Det legges til grunn at tiltakene skal ha god geografisk spredning og kunne igangsettes raskt.

Tiltakene gjennomføres innenfor foretakenes helhetlige ansvar, slik at eventuelle driftsmessige konsekvenser må håndteres innenfor de regionale helseforetakenes ordinære budsjetter.

Midlene foreslås fordelt i tråd med Magnussenutvalgets fordelingsnøkkel, korrigert for kapital og gjestepasientoppgjør, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009) Helse- og omsorgsdepartementet:

-	732.72	Helse Sør-Øst RHF	540 mill. kroner
-	732.73	Helse Vest RHF	188 mill. kroner
-	732.74	Helse Midt-Norge RHF	144 mill. kroner
-	732.75	Helse Nord RHF	128 mill. kroner

Andre saker under Helse- og omsorgsdepartementet

Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

Regjeringen foreslår å øke tilsagnsrammen i 2009 for investeringstilskudd til bygging av sykehjemsplasser og omsorgsboliger med 1 500 enheter utover det som er lagt til grunn i saldert budsjett 2009, jf. omtale av under Kommunal- og regionaldepartementet kap. 586, post 64.

4.7 Nærings- og handelsdepartementet

Kap. 920 Norges forskningsråd

Post 50 Tilskudd

Brukerstyrt innovasjonsarena

Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA) har til hensikt å stimulere til forskningsbasert innovasjon i bredden av norsk næringsliv. BIA støtter forskningsprosjekter med høy kvalitet og potensial for innovasjon og verdiskaping. Vekst i bevilgningene vil styrke programmets muligheter til å realisere flere av de antatt beste prosjektene innenfor områder som f.eks. vareproduksjon, bygg, miljøteknologi, IKT og bioteknologi. Også innovasjonsprosjekter innenfor offentlig sektor og tjenesteytende innovasjon vil kunne støttes ytterligere gjennom en styrking av BIA. I følge Norges forskningsråd har BIA i alle søknadsrundene mottatt et stort antall støtteverdige prosjekter, og søknadsmengden har holdt seg på et stabilt høyt nivå. Dette indikerer at det er kapasitet i næringslivet til å absorbere en betydelig vekst i rammen for BIA på et fortsatt høyt kvalitetsnivå. Det foreslås derfor å øke bevilgningen til Norges forskningsråd med 75 mill. kroner i 2009 knyttet til Brukerstyrt innovasjonsarena.

Nærings-Ph.D.

Ordningen med nærings-ph.d. er et formalisert samarbeid mellom bedrifter og høyere utdanningsinstitusjoner om å utdanne doktorander. Bedrifter får et økonomisk tilskudd tilsvarende 50 pst. av stipendiatsatsen i en treårsperiode for at ansatte kan ta en doktorgrad. Det er behov for gode forskere i næringslivet for å øke bedriftenes forsknings- og utviklingsinnsats og omstillingsevne. Ordningen med nærings-Ph.D. bygger opp den langsiktige forskningsevnen i næringslivet ved økt egenkompetanse og styrket samarbeid mellom næringslivet og academia. En styrking av ordningen med nærings-ph.d. gjør det lettere for bedrifter som midlertidig reduserer egen forskningsaktivitet å beholde og øke egen forskerkompetanse. En styrking av ordningen gjør det også lettere for bedrifter å knytte til seg nyutdannede. Det foreslås å øke bevilgningen til Norges forskningsråd med 12,5 mill. kroner i 2009 knyttet til ordningen med nærings-Ph.D. Tilsvarende økning foreslås over Kunnskapsdepartementets budsjett.

På denne bakgrunn foreslås bevilgningen under kap. 920, post 50 økt med 87,5 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009, til 1 320,8 mill. kroner.

Kap. 950 Forvaltning av statlig eierskap

Post 95 (Ny) Aksjekapital Argentum AS

Små og mellomstore selskaper opplever nå en nedgang i tilgangen til kapital. Spesielt utsatt er selskaper i en vekstfase, som i høy grad er avhengige av å investere for å kunne vokse og realisere lønnsomme prosjekter. Det er utfordrende når både egenkapital og lån blir mindre tilgjengelig. Regjeringen vil gjennom eierskapet i Argentum Fondsinvesteringer AS (Argentum) bidra til at denne delen av næringslivet fortsatt har tilgang på langsiktig eierkapital på markedsmessige vilkår.

Argentum er et heleid statlig forvaltningsselskap som investerer i minoritetsandeler i aktive eierfond, som igjen investerer i selskaper i en utviklingsfase. Gjennom denne fond-i-fond-løsningen bidrar Argentum til at eierkapital tilføres i et godt samspill mellom privat og statlig kapital. Selskapet har også en sentral rolle i å videreutvikle og profesjonalisere forvaltermiljøene i bransjen. Så langt har Argentum, gjennom sine investeringer i 30 aktive eierfond, indirekte investert i over 160 bedrifter som samlet sysselsetter mer enn 15 000 personer.

En styrking av egenkapitalen i Argentum vil gjøre selskapet i stand til å fortsette å investere i eksisterende og nye eierfond. Uten en slik styrking ville Argentum hatt lite rom for å forplikte seg til å investere mer, ettersom selskapet i dag har lite fri egenkapital. Tilførsel av ny egenkapital vil gi grunnlag for økte investeringer allerede tidlig i 2009. Erfaringsmessig vil investeringer fra Argentum mobilisere kapital også fra private investorer, noe det er særskilt behov for i dag ettersom mange av disse er mer tilbakeholdne enn tidligere. Investeringer gjennom Argentum vil dermed bidra til fortsatt nyskaping og sysselsetting i en spesielt utsatt del av norsk næringsliv.

På denne bakgrunn foreslås det å tilføre Argentum 2 mrd. kroner i ny egenkapital over kap. 950, post 95. I saldert budsjett for 2009 ble det budsjettert med et utbytte på 246 mill. kroner fra Argentum. Det legges nå til grunn at Argentum ikke skal betale utbytte i 2009 for regnskapsåret 2008.

Kap. 2421 Innovasjon Norge

Post 50 Innovasjon – prosjekter, fond

Midlene på posten kan benyttes til tilskudd og avsetninger til tapsfond for landsdekkende innovasjonslån og garantier. Innovasjon Norge skal ved bruk av disse midlene kunne tilby finansiering til lønnsomme utviklingsprosjekter over hele landet.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 470 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009, til totalt 596 mill. kroner. Av økningen skal 150 mill. kroner settes av til en ny etablererstipendordning. Økningen skal også benyttes til tapsavsetninger til innovasjonslån og garantier. Dette vil kunne bidra til å utløse flere lønnsomme prosjekter over hele landet. Økningen gir også Innovasjon Norge mulighet til å støtte større prosjekter.

Ny landsdekkende etablererstipendordning

Det foreslås å opprette en ny landsdekkende etablererstipendordning. Formålet med ordningen skal være å stimulere flere til å starte egen bedrift.

Stipendordningen vil være tilsvarende den distriktsrettede ordningen med bevilgning over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett via fylkeskommunene, men ha hele landet som nedslagsfelt. Stipendene vil gis til de mest innovative og verdiskapende prosjektene. Tiltaket vil stimulere til etablering av nye arbeidsplasser og dermed bidra til omstilling i næringslivet. Administrative kostnader som påløper Innovasjon Norge som følge av ordningen, forutsettes dekket innenfor rammen av bevilgningsøkningen.

Landsdekkende innovasjonslån og garantier

Landsdekkende innovasjonslån er spesielt rettet inn mot innovasjon og internasjonalisering. Disse lånene benyttes til delfinansiering av utbyggings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter som det er vanskelig å finne tilstrekkelig risikovilje for i det private kredittmarkedet. Ordningen skal bidra til å utnytte utviklingspotensialet i innovative vekstbedrifter. Lånene benyttes primært i bedriftenes tidlig- og kommersialiseringsfase.

Landsdekkende garantier kan gis for lån til realinvesteringer ved utbyggings-, moderniserings-, omstillings-, utviklings- og nyetableringsprosjekter i norsk næringsliv. Det kan også stilles garantier for driftskreditt.

Innovasjons- og vekstprosjekter er ofte forbundet med stor risiko, og det har blitt vesentlig vanskeligere å finansiere nyetableringer og nye prosjekter. Regjeringen foreslår derfor å øke rammene for landsdekkende innovasjonslån og garantier. Rammen for landsdekkende innovasjonslån foreslås økt med 600 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009, til 900 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Rammen for landsdekkende garantier foreslås økt med 280 mill. kroner i forhold til saldert budsjett, til 320 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. For lavrisikoorordningen i Innovasjon Norge utnyttes fullmakten fra Stortinget fullt ut ved at det samtidig med denne proposisjonen fremmes en kongelig resolusjon om å øke lånerammen fra 2 mrd. kroner til 2,5 mrd. kroner.

På denne bakgrunn foreslår Regjeringen at bevilgningen på posten økes med 470 mill. kroner i forhold til saldert budsjett for 2009, til 596 mill. kroner. Tiltakene vil bli notifisert til EFTAs overvåkingsorgan i den grad det er relevant.

Nærings- og handelsdepartementet følger utviklingen nøye, og vil vurdere behovet for eventuelle nye tiltak i tiden framover.

Post 72 Forsknings- og utviklingskontrakter

For å legge til rette for innovasjon og omstilling, vil Regjeringen stimulere til økt samarbeid mellom bedrifter om forskning og utvikling. Ordningen med forsknings- og utviklingskontrakter støtter samarbeid om utvikling av nye produkter, produksjonsprosesser og tjenester som i neste omgang fremmer verdiskaping og økt konkurranseevne i norsk næringsliv. Gjennom ordningen gis det støtte i kritiske utviklingsfaser til kontraktsfestede samarbeidsprosjekter mellom leverandørbedrifter og kunder over hele landet. Innovasjonsgrad, markedspotensial og effekt i form av å utløse nye prosjekter og kapitaltilførsel til prosjektene vektlegges ved tildeling av støtte. Ordningen har fokus på

internasjonalisering og miljøprosjekter, og prosjekter som bidrar til næringsutvikling i helsesektoren, samt forsvarsanskaffelser og gjenkjøp prioriteres.

Det foreslås å øke bevilgningen på posten med 65 mill. kroner i forhold til saldert budsjett, til 330 mill. kroner. Tilsagnsfullmakten på 100 mill. kroner videreføres. Økningen vil bli notifisert til EFTAs overvåkingsorgan.

Fiskeri- og havbruksnæringen

Regjeringen har mottatt flere henvendelser fra norsk fiskeri- og havbruksnæring, som understreker utfordringene med å skaffe finansiering for eksportleveranser. Det er allerede vedtatt endringer i rammene til GIEK og lavrisikolåneordningen under Innovasjon Norge, og etablert en statlig låneordning for Ekportfinans. Det foreslås nå også å styrke innovasjonslåneordningen og garantier under Innovasjon Norge. Det vil også bli vurdert om det er grunnlag for å gjøre endringer innenfor eksisterende ordninger, med sikte på å løse disse utfordringene.

Kap. 2460 Garanti-instituttet for eksportkreditt (GIEK)

Post 51 (Ny) Tilskudd til Grunnfond for garantiordning for investeringer i og eksport til utviklingsland (U-landsordningen)

Garantiordningen for investeringer i og eksport til utviklingsland (U-landsordningen) anvendes når risikoen er for høy for GIEKs Alminnelige ordning, og hvor eksporten har en utviklingsfremmende effekt. Øvre ramme for ordningen har siden 2007 ligget på 2,1 mrd. kroner, og reguleres i tillegg av at garanterte beløp ikke kan overskride sju ganger innestående på ordningens grunnfond. Grunnfondet er i dag 300 mill. kroner. U-landsordningen skal gå i balanse når grunnfondet for ordningen medregnes.

Det har vært lite aktivitet under U-landsordningen de senere år, og pr. 19. januar 2009 var rammen utnyttet med 0,9 mrd. kroner. Det er imidlertid en økende etterspørsel etter ordningen, og det forelå på samme tidspunkt søknader for 1,8 mrd. kroner. En stram ramme kan skape usikkerhet rundt muligheten for framtidig bruk av ordningen, og kan påvirke bedriftenes arbeid med å identifisere nye prosjekter og investeringer. I tillegg er det grunn til å tro at risikobildet i finansmarkedene medfører at flere prosjekter som tidligere gikk under Alminnelig garantiordning, nå vil måtte tas under U-landsordningen. En utvidelse av rammen for ordningen er derfor viktig for å sikre tilgangen til garantier for eksport til og investeringer i utviklingsland. I tillegg vil flere prosjekter i porteføljen kunne bidra til bedre spredning av risikoen under ordningen.

På den bakgrunn foreslås det at den totale tilsagns- og ansvarsrammen for U-landsordningen økes med 1 050 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009, til 3 150 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak. Videre foreslås det en bevilgning på 150 mill. kroner under kap. 2460 post 51, for å øke grunnfondet til 450 mill. kroner, slik at garanterte beløp ikke overskrider sju ganger innestående på ordningens grunnfond.

Utbytte fra selskaper under Nærings- og handelsdepartementets forvaltning

I saldert budsjett for 2009 er utbytte fra selskaper under NHDs forvaltning bevilget med 17 184 mill. kroner. I anslaget for budsjettets stilling legges det nå til

grunn utbytteinntekter fra selskaper under NHDs forvaltning på 14 938 mill. kroner, en reduksjon på 2 246 mill. kroner. Vi viser til omtale ovenfor under kap 950 post 96 hvor det ikke legges opp til å ta utbytte fra Argentum i 2009. Dette reduserer utbytteanslaget med 246 mill. kroner. I tillegg antas det at utbyttene fra de børsnoterte selskapene under NHDs forvaltning vil bli vesentlig lavere enn budsjettert på bakgrunn av utviklingen i 2008 og situasjonen i finansmarkedene. Anslaget for de børsnoterte selskapene er som en følge av dette satt ned med 2 mrd. kroner. Regjeringen vil komme tilbake med forslag til bevilgninger i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009, etter at selskapene har lagt fram sine resultater for 2008 og presentert sine forslag til utbytte.

4.8 Fiskeri- og kystdepartementet

Kap. 1020 Havforskningsinstituttet

Post 45 (Ny) Større utstyrsanskaffelser

Akvariebygget ved Havforskningsinstituttets forsøksstasjon i Flødevigen har i dag et stort vedlikeholdsbehov. Det har i de siste årene vært gjennomført utredninger i egen regi og av Statsbygg for å finne løsninger som kan gi forsøksstasjonen oppdaterte og hensiktsmessige kontor-, laboratorie- og forsøksfasiliteter. En ombygging vil gjøre Havforskningsinstituttet i stand til å tilby hensiktsmessige arbeidslokaler som tilfredsstiller dagens krav til sikkerhet og arbeidsmiljø. Det forventes at store deler av ombyggingen vil kunne utføres i løpet av 2009.

I tillegg er det ulike vedlikeholdsbehov knyttet til Havforskningsinstituttets forskningsstasjoner på Austevoll og Matre og forskningsfasilitetene i Bergen. Denne forskningsinfrastrukturen er viktig for blant annet studier innen reproduksjon, tidlige livsstadier, fiskevelferd og fiskehelse hos marine organismer. Byggene på Austevoll ble overtatt av Statsbygg i 2001, og det er behov for vedlikehold og oppgradering av blant annet forsøkshaller og karhaller og utskifting av varmpumpe. I Matre og Bergen er det også behov for vedlikehold, oppgradering og ombygging tilpasset dagens aktivitet og driftsforhold. Dette antas å kunne gjennomføres i løpet av 2009.

Med bakgrunn i dette foreslås det å øke bevilgningen på kap. 1020 post 45 med 38 mill. kroner i 2009 til vedlikehold, oppgradering og ombygging av Havforskningsinstituttets forskningsinfrastruktur.

Kap. 1062 Kystverket

Post 01 Driftsutgifter

I saldert budsjett er det innenfor bevilgningen på kap. 1062 post 01 satt av 105 mill. kroner til innleie av ett helårs slepefartøy og ett slepefartøy i vinterhalvåret i Nord-Norge. Endelige anbudsrunder viser at de samlede kostnadene til innleie og drift av disse fartøyene vil bli om lag 125 mill. kroner, det vil si om lag 20 mill. kroner høyere enn avsatte bevilgninger. For å unngå at de økte kostnadene medfører uheldige konsekvenser for aktivitetsnivået i Kystverket, herunder drift og vedlikehold av navigasjonsinstallasjoner, fremmes det forslag om en tilleggsbevilgning på 20 mill. kroner for å dekke de økte kostnadene.

På denne bakgrunn foreslås det å øke bevilgningen til på kap. 1062 post 01 med 20 mill. kroner i 2009 for å dekke økte kostnader knyttet til innleie av slepefartøy i Nord-Norge.

Post 30 Nyanlegg og større vedlikehold, kan overføres

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på kap. 1062 post 30 med 80 mill. kroner til økte investeringer i utbygging av havner og farleder. Prosjektene som foreslås gjennomført innenfor de ekstraordinære bevilgningene er fordelt i de tre nordligste fylkene, med hovedvekt på Finnmark. Innenfor den økte bevilgningen skal følgende prosjekter prioriteres:

- Båtsfjord, Finnmark, molo
- Honningsvåg, Finnmark, mudring indre havn
- Torsvåg (Karlsøy), Troms, mudring
- Nordmela, Nordland, mudring
- Stø, Nordland, molo
- Stamsund, Nordland – øke aktiviteten på igangsatt anlegg

En økning av bevilgningene til fiskerihavner og farleder vil medføre økt aktivitet i entreprenørmarkedet, hvor arbeidsoppgavene ivaretas gjennom anleggsarbeid.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser

Det foreslås en økt bevilgning på 50 mill. kroner på kap. 1062 post 45 i 2009 knyttet til ekstraordinært vedlikehold av fyrstasjoner og utskifting av teknisk utstyr på Fedje trafikksentral.

Økt vedlikehold fyrstasjoner

Det er et stort vedlikeholdsetterslep knyttet til navigasjonsinstallasjoner, og økt vedlikehold kan igangsettes raskt. For å bidra til å øke den økonomiske aktiviteten, foreslås det derfor å øke bevilgningen til vedlikehold av navigasjonsinstallasjoner med 10 mill. kroner i 2009. Vedlikehold er arbeidsintensivt, og prosjektene vil dermed kunne gi god lokal sysselsettingsvirkning. Innenfor den økte bevilgningen foreslås følgende fyrstasjoner prioritert:

- Slettnes fyr, Finnmark
- Kjølnes fyr, Finnmark
- Makkaur fyr, Finnmark
- Vardø fyr, Finnmark
- Skomvær fyr, Nordland – totalrenovering
- Feistein fyr, Rogaland
- Jomfruland fyr, Telemark

Med bakgrunn i dette foreslås det å øke bevilgningen på kap. 1062 post 45 med 10 mill. kroner til ekstraordinært vedlikehold av fyrstasjoner.

Utskifting av teknisk utstyr på Fedje trafikksentral

Kystverket driver i dag fem trafikksentraler. Etableringen av trafikksentralene finansieres av staten, mens den løpende driften finansieres av brukerne gjennom

sikkerhetsgebyret. Unntaket fra dette er trafikksentralen for Nord-Norge i Vardø, som har som hovedformål å følge skipstrafikk til/fra Nordvest-Russland.

Utstyret på Fedje trafikksentral er gammelt og slitt, og lite tidsmessig ut i fra dagens behov. Utskifting av det tekniske utstyret er anslått til 40 mill. kroner. Arbeidet vil kunne utføres i løpet av 2009.

Med bakgrunn i dette foreslås det å øke bevilgningen på kap. 1062 post 45 med 40 mill. kroner til fornyelse av det tekniske utstyret på Fedje trafikksentral.

Samlet foreslås det dermed å øke bevilgningen på post 45 med 50 mill. kroner.

Kap. 2415 Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak

Post 75 Marint verdiskapingsprogram

Marint verdiskapingsprogram skal bidra til å forsterke norsk sjømatnærings evne til bedre å utnytte de markedsmessige konkurransefortrinnene som ligger i norsk kvalitetsråstoff og det høye kompetansenivået i Norge. En vesentlig del av Marint verdiskapingsprogram skal rettes mot bedrifter i kystkommuner med omstillingsbehov, med formål om å øke bedriftenes konkurransekraft og lønnsomhet.

Hoveddelen av den økte innsatsen vil rettes inn mot tiltak for å styrke konkurransefortrinnene til sjømatprodukter, for på den måten å oppnå en økt og mer stabil lønnsomhet.

Med bakgrunn i dette foreslås det å øke bevilgningen til Marint verdiskapingsprogram på kap. 2415 post 75 med 20 mill. kroner i 2009.

4.9 Landbruks- og matdepartementet

Kap. 1112 Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet

Post 51 Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Bioforsk

Posten foreslås økt med 33 mill. kroner til vedlikeholds- og opprustningstiltak for flere eiendommer under Bioforsk.

Holt

Samlet foreslås det en bevilgning på 25 mill. kroner til ombygging og renovering av bygningsmasse ved Bioforsk Nord Holt.

Det legges opp til oppussing og renovering av Hovedhuset fra 1905 for å tilfredsstille dagens krav til boligstandard og seksjonering til utleieenheter. Grunnet beliggenheten på tunet er det ikke ønskelig å selge. Det foreslås at det settes av 7 mill. kroner til dette formålet.

Den gamle administrasjons- og laboratoriebygningen på Holt ble oppført i 1928. I dag leier en barnehage første etasje, mens andre og tredje etasje ikke er i bruk. For å kunne ta i bruk hele bygningen foreslås det foreslås bevilget 16,8 mill. kroner til renovering og utvidelse av barnehagens lokaler og til møtelokale for Bioforsk Holt. I tillegg foreslås det å benytte 1,2 mill. kroner til en generell oppgradering av

lokaler som tidligere har huset det kjemiske analyselaboratoriet. Bioforsk vil leie ut disse lokalene.

Apelsvoll

Ved Bioforsk Øst Apelsvoll er det behov for utvidelse av mulighetene for oppbevaring av redskap og utstyr etter samlokaliseringen med virksomheten på Kise. Det foreslås bevilget 3 mill. kroner til et nytt redskapshus og rehabilitering/opprusting av taket på den gamle administrasjonsbygningen på Apelsvoll.

Svanhovd

Bioforsk Svanhovd er et nasjonalparksenter som ligger i et kjerneområde for bjørn og arbeider innenfor et bredt spekter av problemstillinger relatert til bjørn. Dette omfatter både forskning, utdanning/kursing, overvåking og formidling, samtidig som Svanhovd fungerer som et nasjonalt og internasjonalt møtested. Samlet gir denne aktiviteten grunnlag for etablering av et bjørnesenter. Det foreslås bevilget 5 mill. kroner til etablering av et bjørnesenter ved Bioforsk Svanhovd.

Kap. 1149 Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket

Post 71 Tilskudd til verdiskapningstiltak i skogbruket, kan overføres.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på post 71 for 2009 med totalt 70 mill kroner, fra 49,98 mill. til 119,8 mill. kroner. Av dette gjelder 50 mill. kroner bioenergirelaterte tiltak og 20 mill. kroner Trebasert innovasjonsprogram. Dette innebærer en vesentlig styrking av Landbruks- og matdepartementets innsats på disse områdene.

Bioenergi og skog

Regjeringens bioenergistrategi legger opp til at en skal sikre en målrettet og koordinert virkemiddelbruk for økt utbygging av bioenergi med inntil 14 TWh innen 2020. I strategien er det vist til at det er et stort uutnyttet potensial for økt uttak av skogsråstoff til bioenergi. I St prp nr 1 (2008-2009) er det satt av betydelige midler til bioenergiformål, herunder bioenergiprogrammet og en særskilt ordning for økt produksjon av skogsflis.

I saldert budsjett 2009 er det over kap 1149 post 71 satt av 19,2 mill. kroner for å stimulere til skog, klima og energitiltak. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til bioenergi med 50 mill. kroner.

Trebasert innovasjonsprogram

Regjeringen foreslår å styrke Trebasert innovasjonsprogram med 20 mill. kroner i 2009.

Gjennom Trebasert innovasjonsprogram søker Landbruks- og matdepartementet og Innovasjon Norge å gjøre norske bedrifter mer konkurransedyktige og derigjennom trygge arbeidsplasser innen norsk treindustri. Programmet har hatt som mål å øke andelen tre som byggemateriale blant norske entreprenører og kan vise til gode resultater på dette området. Programmet bidrar til utvikling av innovativt trebruk og har definert tre tiltaksområder, herunder industrielt byggeri, treprodukter og tradisjonstre, og innovasjonssystemer.

4. 10 Samferdselsdepartementet

Kap. 1301 Forskning og utvikling mv.

Post 72 Tilskudd til miljøvennlig transport, Transnova-prosjektet

For å redusere klima- og miljøbelastningene fra transportsektoren er det nødvendig med tiltak på en rekke områder. Elektrifisering av transportsektoren vil bidra til å redusere den samlede energibruken til transport. El- og hybridkjøretøy er mer energieffektive og er langt mindre miljøbelastende enn ordinære kjøretøy.

Regjeringen ønsker å bidra til at Norge skal være et foregangsland i utvikling og bruk av ny teknologi. De gode økonomiske rammebetingelsene for kjøp og bruk av denne typen kjøretøy er blitt ytterligere forbedret de siste årene. Regjeringen er opptatt av å bidra til at også bruk av denne typen kjøretøy blir enklere og ønsker å gi et ytterligere løft til utviklingen av markedet for denne typen biler.

Regjeringen foreslår derfor et program for utbygging av ladestasjoner i Norge for elbiler og plug-inn hybrider. Det foreslås å øke bevilgningen på kap. 1301 Forskning og utvikling mv., post 72 Tilskudd til miljøvennlig transport, Transnova-prosjektet, med 50 mill. kroner. Et tilskudd på 10 000 kroner per lade plass vil kunne gi 5 000 nye plasser. En slik utbygging skal bidra til en raskere elektrifisering av transportsektoren og til å styrke grunnlaget for utviklingen av miljøvennlig bilindustri. Det legges opp til at ordningen administreres av Transnova.

Kap. 1320 Statens vegvesen

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på kap. 1320 Statens vegvesen med til sammen 2 300 mill. kroner, fordelt med 810 mill. kroner på post 23 Trafikktilsyn, drift og vedlikehold av riksveger m.m., 1 430 mill. kroner på post 30 Riksveginvesteringer og 60 mill. kroner på post 31 Rassikring. Sammenliknet med saldert budsjett 2009 er økningen på kap. 1320 på totalt 13,5 pst.

Forslaget til økte bevilgninger til Statens vegvesen vil bli brukt til tiltak og prosjekter som har høy sysselsettingseffekt og som kan iverksettes raskt. Prosjektene vil i liten grad medføre bindinger for etterfølgende budsjettår. Forslaget må ses i sammenheng med saldert budsjett 2009 som også har gitt grunnlag for et bedre vegnett og høy aktivitet i anleggsbransjen. Budsjettet for 2009 for Statens vegvesen har økt med nesten 3,4 mrd. kroner, eller 21,3 pst. sammenliknet med vedtatt budsjett for 2008.

Post 23 Trafikktilsyn, drift og vedlikehold av riksveger m.m.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til vedlikehold av riksvegnettet med 810 mill. kroner. Midlene fordeles med 500 mill. kroner til dekkelegging, samt forsterking av vegfundament, 80 mill. kroner til vedlikehold av ferjekaier, 100 mill. kroner til trafikksikkerhetstiltak, 80 mill. kroner til bruvedlikehold og 50 mill. kroner til vedlikehold av tunneler.

Tiltakene kan iverksettes raskt, i all hovedsak innenfor Statens vegvesens eksisterende kontraktsforhold. I tillegg vil tiltakene være et viktig bidrag til å redusere framtidig vedlikeholdsbehov på riksvegnettet.

Post 30 Riksveginvesteringer

Regjeringen foreslår å øke investeringene i riksvegnettet med 1 430 mill. kroner. Forslaget er primært rettet mot mindre investeringstiltak.

Den foreslåtte bevilgningen vil bli fordelt med 500 mill. kroner til gang- og sykkelveger, 300 mill. kroner til mindre utbedringstiltak, 100 mill. kroner til opprusting av ferjekaier, 280 mill. kroner til trafikksikkerhetstiltak, 50 mill. kroner til opprusting av tunneler og 200 mill. kroner til framskynding av strekningsvise investeringsprosjekter.

De foreslåtte bevilgningene til vedlikehold og opprusting av ferjekaier rettes inn mot tiltak som bidrar til at ulike ferjetyper kan benytte ferjekaiene, slik at det legges til rette for sterkere konkurranse om kontrakter ved anbudsutlysning.

Nedenfor gis en oversikt over de strekningsvise investeringsprosjektene som framskyndes. Det tas forbehold om stortingsbehandling av de sakene hvor dette er aktuelt.

E18 Sky – Langangen i Vestfold og Telemark

Prosjektet omfatter bygging av om lag 9,5 km firefelts veg mellom Sky ved Larvik og Langangen i Porsgrunn kommune. Det inngår i planene for utbygging av E18 gjennom Vestfold til sammenhengende firefelts veg. Kostnaden er foreløpig anslått til om lag 1,8 mrd. kroner som forutsettes finansiert med statlige midler og bompenger. Samferdselsdepartementet tar sikte på å legge fram en proposisjon om utbygging, finansiering og endelig kostnadsramme våren 2009, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Det legges opp til anleggsstart høsten 2009. Det foreslås en bevilgning på 40 mill. kroner til dette formålet.

E16/rv 13 Vossapakka i Hordaland

Vossapakka omfatter to prosjekter på rv 13 (strekningene Øvre Granvin – Voss grense og Mønshaug – Palmafoss) og E16 Omlegging forbi Voss sentrum. Totalt vil det bli bygd om lag 13,5 km ny veg. Videre inngår noen mindre investeringstiltak på E16 i Vaksdal kommune og på eksisterende E16 i Voss sentrum. Kostnadene for Vossapakka er foreløpig anslått til vel 1,1 mrd. kroner. Arbeidet med fastsettelse av kostnadsramme etter ekstern kvalitetssikring (KS2) ferdigstilles før anleggsarbeid startes opp. Finansieringen er basert på bompenger og statlige midler. Samferdselsdepartementet tar sikte på å legge fram en proposisjon om finansiering og kostnadsramme våren 2009, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Det legges opp til anleggsstart på de to prosjektene på rv 13 høsten 2009 og på E16 forbi Voss sentrum i løpet av 2010. Den foreslåtte bevilgningen på 40 mill. kroner vil bli benyttet til anleggsstart på prosjektene på rv 13, videre planlegging og prosjektering, samt grunnverv.

E6 Majavatn i Nordland

Utbedring av E6 ved Majavatn i Grane kommune i Nordland er forutsatt startet i 2009, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009). Det er bevilget 30 mill. kroner til prosjektet i saldert budsjett 2009, og arbeidene er planlagt startet i august 2009. Den foreslåtte

tilleggsbevilgningen på 15 mill. kroner vil gjøre det mulig å framskynde anleggsstarten.

E6 Jansnes – Halselv i Finnmark

I statsbudsjettet for 2009 ble det ikke foreslått å sette av midler til videreføring av E6 vest for Alta. For å sikre anleggsstart på strekningen Jansnes – Halselv, har Alta kommune og Alta kraftlag AL sagt seg villige til å forskuttere 15 mill. kroner i 2009, mot refusjon i 2010.

Den foreslåtte bevilgningen på 50 mill. kroner vil gjøre det mulig å gjennomføre flere arbeider i 2009 enn tidligere planlagt. Det er lagt opp til anleggsstart i mai/juni 2009. Prosjektkostnaden er anslått til om lag 180 mill. kroner.

Rv 9 Tveit – Langeid i Aust-Agder

Prosjektet inngår i Setesdalspakken. Det er ikke avsatt midler til prosjektet i statsbudsjettet for 2009. Videre utbygging av gjenstående strekninger på rv 9 i Setesdal vurderes i arbeidet med Nasjonal transportplan 2010-2019, jf. St.prp. nr. 1 (2008-2009). Som følge av tilsagn om økt lokalt bidrag til utbyggingen gjennom konsesjonskraftmidler, foreslår Regjeringen likevel en bevilgning på 10 mill. kroner for å sikre anleggsstart på strekningen Tveit – Langeid høsten 2009. Prosjektkostnaden er anslått til om lag 130 mill. kroner.

E39 Skibadalen i Rogaland

Prosjektet omfatter utbedring av eksisterende E39, inkl. etablering av krabbefelt, på en om lag 2,3 km lang strekning i Eigersund kommune. I tillegg vil det bli bygd 450 m gang- og sykkelveg. Prosjektkostnaden er anslått til om lag 35 mill. kroner. Regjeringen foreslår en bevilgning på 15 mill. kroner til anleggsstart høsten 2009.

Rv 85 Kåringen – Lødingen i Nordland

Prosjektet omfatter utbedring av rv 85 på en 3 km lang strekning i Lødingen kommune, inkl. ombygging av et kryss til rundkjøring. Prosjektkostnaden er anslått til om lag 40 mill. kroner. Det ble bevilget 5 mill. kroner til prosjektet i 2006, men arbeidene ble ikke startet som følge av at Nordland fylkeskommune i stedet ønsket å prioritere ny ferjekai på Røst, jf. St.prp. nr. 1 (2006-2007). Regjeringen foreslår en bevilgning på 20 mill. kroner til anleggsstart høsten 2009.

Rv 60 Innvik – Olden i Sogn og Fjordane

Regjeringen foreslår en bevilgning på 10 mill. kroner til utbedring av rv 60 mellom Innvik og Olden i Stryn kommune. Midlene forutsettes benyttet til mindre utbedringstiltak på eksisterende veg.

Post 31 Rassikring

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til rassikring med 60 mill. kroner. Forslaget innebærer at det gjennomføres flere mindre utbedringer av konkrete raspunkter, og i mindre grad start av nye større rassikringsprosjekter.

Kap. 1350 Jernbaneverket

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen på kap. 1350 Jernbaneverket med til sammen 1 301 mill. kroner, fordelt med 818 mill. kroner på post 23 Drift og

vedlikehold og 483 mill. kroner på post 30 Investeringer i linjen. Sammenliknet med saldert budsjett 2009 er dette en økning på totalt 18,4 pst. på kap. 1350 Jernbaneverket. Budsjettet for Jernbaneverket for 2009 vil med dette øke med over 2,3 mrd. kroner, eller 38,4 pst. sammenliknet med vedtatt budsjett for 2008.

Bevilgningen vil bli brukt til tiltak og prosjekter som har mest mulig direkte og indirekte sysselsettingseffekt og som ikke medfører bindinger for etterfølgende budsjettår. Tiltakene vil kunne settes i verk fra månedsskiftet februar/ mars og utover våren/sommeren 2009.

Post 23 Drift og vedlikehold

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til drift og vedlikehold av jernbanenettet med 818 mill. kroner. Av dette legges det opp til å bruke 758 mill. kroner til økt vedlikehold av jernbanenettet. Vedlikeholdstiltakene har stor geografisk spredning og er antatt å gi høy sysselsettingseffekt.

Vedlikeholdstiltakene vil gi bedre regularitet og punktlighet i togtrafikken. Videre vil tiltakene bedre sikkerheten, øke tilgjengeligheten og gi bedre publikumsinformasjon. Regjeringen foreslår å sette av 120 mill. kroner til forebyggende vedlikehold. Dette omfatter sporjustering, skinnerliping, skogrydding og utbedring av kjente feil og mangler. Til fornyelse av jernbanenettet settes det av 638 mill. kroner til følgende tiltak:

- Dovrebanen: ballastrensing, sville- og skinnebytte.
- Bergensbanen: drenering, skinne- og svillebytte.
- Nordlandsbanen: ballastrensing og diverse fornyingstiltak.
- Bergens- og Sørlandsbanen: fornying av kontaktledningsanlegg og diverse fornyingstiltak.
- Drammen-, Kongsvinger-, Vestfold- og Østfoldbanen: opprusting av parkeringsarealer og bygninger, gjerding og diverse fornyingstiltak.
- Rørosbanen: svillebytte.
- Ofotbanen: diverse fornyingstiltak.
- Kongsberg stasjon: fornying av sikringsanlegg.
- Opprusting av publikumsområder, stasjoner og plattformer.
- Fornyning av bruer.
- Fornyning av strømforsyningsanlegg og strømomformere.

Videre legges det opp til å bruke 60 mill. kroner til å øke Jernbaneverkets inntak av lærlinger i jernbanetekniske fag, økt planlegging av store investeringsprosjekter og mindre tiltak på Jernbaneskolen og Jernbanemuseet.

Post 30 Investeringer i linjen

Regjeringen foreslår å øke investeringene i jernbanenettet med 483 mill. kroner.

Av dette legges det opp til å bruke 240 mill. kroner til forsert anleggstart for prosjektene Barkåker - Tønsberg og Gevingåsen tunnel, slik at anleggstart kan forseres til omkring 1. april 2009. I tillegg til å ha en sysselsettingseffekt, vil dette føre til at nytten for jernbanetransporten kan tas ut tidligere enn planlagt. Avsetningen til Barkåker - Tønsberg øker fra 160 mill. kroner til 280 mill. kroner, og for Gevingåsen tunnel fra 150 mill. kroner til 270 mill. kroner.

Det legges opp til å bruke 155 mill. kroner til forsert planlegging av større nye investeringsprosjekter. Dette omfatter prosjektene Holm - Holmestrand (om lag 30 mill. kroner), Farriseidet - Porsgrunn (om lag 30 mill. kroner), Eidsvoll - Hamar (om lag 30 mill. kroner) og nytt signal- og sikringsanlegg (ERTMS om lag 10 mill. kroner). Om lag 55 mill. kroner vil bli brukt til økt planlegging og grunnerverv.

Til programområdet Sikkerhet (og miljøtiltak) foreslås om lag 38 mill. kroner til tiltak som omfatter sanering og sikring av planoverganger, rassikring og opprydding av grunnforurensing. Videre foreslås det om lag 50 mill. kroner til programområdet Stasjoner og knutepunktutvikling, bl.a. for å bedre tilgjengeligheten på stasjoner og plattformer langs jernbanenettet.

4.11 Miljøverndepartementet

Kap. 1400 Miljøverndepartementet

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten foreslås økt med 10 mill. kroner til informasjonskampanjen Klimaløftet. Enova skal i samarbeid med Miljøverndepartementet gjennomføre en informasjonskampanje som skal bidra til økt energieffektivitet og bruk av fornybar energi i egen bolig. Målet er at klimaengasjementet i befolkningen økes. Se for øvrig omtale under kap. 1825 Omlegging av energibruk og energiproduksjon post 50 Overføring til energifondet.

Post 75 Miljøvennlig byutvikling, kan overføres

Posten foreslås økt med 30 mill. kroner. Midlene skal inngå i Groruddalsatsingen, som er et bredt samarbeid mellom Regjeringen og Oslo kommune, der hovedmålet er en bærekraftig byutvikling, synlig miljøopprustning, bedre livskvalitet og samlet sett bedre levekår i Groruddalen. Foruten å styrke sysselsettingen er formålet med tiltaket å rydde opp i utemiljøet og å styrke miljøvennlige transport. Innsatsen konsentreres om to oppgaver:

Rydde næringsområder og bedre tilgjengeligheten til miljøvennlig transport

Midlene skal brukes i samarbeid mellom kommune, næringsliv og berørte borettslag for å rydde utearealene, etablere snarveier og gi bedre forbindelser mellom næringsområdene og stasjonene på T-banen og jernbanen og til grønnstruktur og tur- og sykkelveier i området. Dette vil gjøre dalen mer attraktiv og muliggjøre en høyere andel miljøvennlige reiser.

Fullføre sammenhengende tur- og sykkelvei fra Vestli/Stovner til Oslo sentrum

Det er gjennomført flere tiltak for å etablere en sammenhengende tur- og sykkelvei langs Alna til Oslo sentrum. Dette vil bli en viktig forbindelse for arbeids-, skole- og fritidsreiser og vil også bedre tilgjengeligheten til næringseiendommer i dalen. Midlene skal brukes til å etablere og oppgradere mangelfulle ledd, fjerne hindre og skilte de deler som gjenstår for å fullføre denne traséen.

Kap. 1426 Statens naturoppsyn

Post 30 Tiltak i nasjonalparkene

Bevilgningen på posten foreslås økt med 25 mill. kroner til tiltak og skjøtsel i nasjonalparkene. Tiltakene vil bli rettet mot oppfølging av nasjonalparkene og tilliggende verneområder i tråd med godkjente forvaltningsplaner og andre styringsdokumenter. Aktuelle tiltak er stimerking, gangbruer og klopping, fugletårn, informasjonstavler med naturinformasjon mv. Tiltakene vil i første rekke bli rettet mot de verneområder som tåler ferdsel og bruk. Skjøtsel for å opprettholde naturverdier er også aktuelt. Statens naturoppsyn vil ha en koordinerende rolle i gjennomføringen av mange av de aktuelle tiltakene.

Post 31 Tiltak i naturvern- og kulturlandskapsområder

Bevilgningen foreslås økt med 20 mill. kroner for å styrke omfanget av tiltak og skjøtsel i naturvern- og kulturlandskapsområder. Tiltakene vil bli rettet mot skjøtsel for å opprettholde naturverdiene i verneområdene. Det kan også være aktuelt med naturrestaurering der det har skjedd uheldige naturinngrep som har gått ut over verneverdier. Tiltak som tilrettelegger for publikums bruk av områdene er også aktuelt.

Kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning

Post 21 Spesielle driftsutgifter

I sammenheng med den styrkede innsatsen for tiltak og skjøtsel av friluft- og naturvernområder foreslås det å midlertidig styrke den sentrale koordineringen i Direktoratet for naturforvaltning/Statens naturoppsyn. Det er også behov for å styrke denne funksjonen hos fylkesmennene. Det foreslås en bevilgningsøkning på 5 mill. kroner under posten.

Post 31 Tiltak i friluftsområder

Til en intensivert innsats for skjøtsel og tilretteleggingstiltak i friluftsområder, foreslås posten økt med 35 mill. kroner. Det er i overkant av 2 000 offentlig friluftsområder som er sikret ved bruk av statlige midler. Områdene er både i statlig og kommunalt eie. Aktuelle tiltak vil være bygging av toaletter, brygger, opparbeidelse av tur-, gang-, og sykkelstier gjennom områdene, parkeringsplasser i tilknytning til områdene, tiltak for funksjonshemmede (universell utforming) og informasjonstavler. Tiltakene utføres dels av kommuner og interkommunale friluftsråd, dels av entreprenører på bestilling fra miljøforvaltningen og kommuner og friluftsråd. Det er utarbeidet mange forvaltningsplaner for praktisk skjøtsel og naturvennlige tiltak med sikte på at viktige friluftsområder kan bli bedre opparbeidet og mer tilgjengelige.

Post 78 Friluftsrådenes landsforbund og interkommunale friluftsråd

Det foreslås en økt bevilgning på 2 mill. kroner til Friluftsrådenes landsforbund og interkommunale friluftsråd slik at disse bedre skal kunne følge opp den intensiverte satsingen på friluftsområder. De interkommunale friluftsrådene har forvaltningsansvar for ca 600 offentlig eide friluftsområder og er i tillegg koordinatorene og pådrivere for en rekke områder som forvaltes av medlemskommunene.

Kap. 1429 Riksantikvaren

Det foreslås i alt 223 mill. kroner til fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, brannsikring og fartøyer.

Midlene foreslås fordelt som følger:

- istandsetting og vedlikehold av fredete bygninger i privat eie (76 mill. kroner)
- istandsetting og vedlikehold av tekniske og industrielle kulturminner, fartøyer fartøyvernssentrene (45 mill. kroner)
- istandsetting og tilrettelegging av ruiner, bergkunst og arkeologiske kulturminner med vekt på universell utforming (25 mill. kroner)
- brannsikring av tette trehusmiljøer, middelalderkirker og andre særlig kulturhistorisk verdifulle/viktige kirker (77 mill. kroner)

Innenfor den foreslåtte økningen på 223 mill. kroner på kulturminnefeltet vil det bli satset på prosjekter og tiltak som kan slutføres i løpet av 2009 eller som kan inngå i mer langsiktig istandsettingsarbeid, eventuelt forsere et slikt arbeid.

Tiltakene vil kunne iverksettes raskt og ha umiddelbar effekt på sysselsettingen. Tiltakene vil være arbeidsintensive og kompetansebyggende og bidra til økt sysselsetting i en rekke av håndverksfagene innenfor bygg- og anleggsbransjen.

Post 72 Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer, kan overføres, kan nyttes under post 21

Posten foreslås økt med 136 mill. kroner til istandsetting og vedlikehold av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer.

Riksantikvaren har som oppfølging av St.meld. nr 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* foretatt en gjennomgang og dokumentasjon av tilstand og vedlikeholdsbehov av alle fredete bygninger i privat eie. Tilstandsvurderingen gir et godt grunnlag for prioritering og målretting av tiltak. Ca. 2700 av de ca. 3500 fredete bygningene er i privat eie. Med et par unntak er gjennomgangen sluttført i samtlige fylker. Istandsettings- og vedlikeholdstiltak kan derfor settes i gang i fleste fylkene.

I særlige tilfeller kan det også kunne være aktuelt å bruke midler på ikke fredete bygninger med særlig stor verneverdi og som er i privat eie, samt på offentlige bygninger for å gi en gammel bygning som har mistet sin opprinnelige funksjon, et nytt og publikumsrettet innhold. Dette bør primært skje som samfinansiering med den aktuelle offentlige eier.

Istandsettingsprogrammet for teknisk og industrielle kulturminner omfatter 10 nasjonalt prioriterte anlegg. I tillegg er det registrert og dokumentert en rekke andre anlegg med stor kulturhistorisk verdi.

Det er etablert tre nasjonale fartøyvernssentre som i tillegg til å utføre ordinære oppdrag som verft, ivaretar viktige oppgaver innefor dokumentasjon og håndverksutvikling på vegne av forvaltningen. Nødvendig oppgradering av eksisterende og ny infrastruktur er viktig for at sentrene skal ivareta sine forpliktelser i forhold til forvaltningen.

Istandsetting og vedlikehold av fredete og verneverdige bygninger i privat eie, tekniske og industrielle kulturminner og styrking av fartøyvernssentrene vil ha gode

og umiddelbare sysselsettingseffekter, både når det gjelder bygningsarbeidere og arkitekter og for verftsansatte ved fartøyvernsentrene.

Norge har et stort antall ruiner, bergkunst og arkeologiske kulturminner med store kulturhistoriske verdier. Tilrettelegging for bruk og opplevelser og formidling av disse krever særlige tiltak. Tilrettelegging med vekt på universell utforming og vedlikehold av ruiner, bergkunst og arkeologiske kulturminner vil omfatte utbedring av gangveier, bygging av plattformer, vegetasjonspleie, skilting osv. Tiltakene vil gi sysselsettingseffekt for landskapsarkitekter og ulike fag innenfor anleggssektoren og vil stimulere sysselsettingen på kort sikt.

Post 73 Brannsikring og beredskapstiltak, kan overføres, kan nyttes under post 21

Posten foreslås økt med 77 mill. til brannsikring av kulturhistorisk verdifulle trehusmiljøer og kirker.

Norge har 180 kulturhistorisk verdifulle trehusmiljøer, 191 middelalderkirker og 765 andre kulturhistoriske verdifulle kirker, hvorav 12 kirker anses å være av nasjonal verdi. Mange av disse har manglende eller mangelfull brannsikring. Brannsikring av tette trehusmiljøer og kulturhistorisk verdifulle kirker reiser derfor store utfordringer og er viktig for å sikre disse verdiene i et langsiktig perspektiv. Ved å iverksette brannsikringstiltak vil brannfaren minske betraktelig. Kommunene vil fortsatt ha ansvaret for tilsyn og for å holde brannsikringstiltakene ved like.

Dette vil være tiltak som kan gjennomføres innenfor en avgrenset tidsperiode, men som vil gi langvarige effekter i form av økt sikkerhet for mennesker og verdier. Det vil dreie seg om manuelt arbeid og mindre anleggsarbeider.

Post 74 Fartøyvern, kan overføres

Posten foreslås økt med 10 mill. kroner til istandsetting og vedlikehold av verneverdige fartøyer.

Riksantikvaren har erklært ca. 190 fartøyer som verneverdige fartøyer. Istandsetting og vedlikehold av fartøyer vil ha umiddelbar sysselsettingseffekt, både for fartøyvernsentrene og mindre verft som utfører arbeid på den verneverdige flåten på ordinært kommersielt grunnlag.

4.12 Fornyings- og administrasjonsdepartementet

Kap. 01 H.M. Kongen og H.M. Dronningen

Post 51 Særskilte prosjekter ved Det Kongelige hoff

Det er avdekket vedlikeholdsbehov på hovedhuset på Skaugum estimert til 12,6 mill. kroner, som omfatter blant annet dreneringsarbeider på syd- og østfasaden, rivning og utbedring av altaner, balkonger og terrasser, fasadearbeider og vindusrehabilitering. Det er lagt til grunn at tiltaket kan ferdigprosjekteres og igangsettes til påske inneværende år. Bevilgningen på posten foreslås på denne bakgrunn økt med 12,6 mill. kroner, til 28,3 mill. kroner.

Kap. 1521 Direktoratet for forvaltning og IKT

Post 60 (Ny) Prosjekttilskudd til digital fornying i kommunene, kan overføres

Regjeringen foreslår at det etableres en midlertidig, søknadsbasert tilskuddsordning for digital fornying i kommunene med sikte på effektivisering av de kommunale tjenestene. Bevilgningen skal dekke tilskudd til prosjekter med utviklingskarakter og som gir læringseffekt for andre kommuner, fylkeskommuner og statlige virksomheter. Tilskuddet skal bidra til å sikre bedre elektronisk samhandling både innen en kommune, mellom kommuner og mellom kommune og stat. Ordningen skal føre til bedre elektroniske tjenester til innbyggere og næringsliv, og dessuten styrke kompetansen i offentlig sektor om målrettet fornying basert på digitale tjenester. Ordningen skal understøtte arbeidet med å utvikle og ta i bruk digitale fellesløsninger i offentlig sektor.

Kriterier for måloppnåelse er om ordningen medvirker til at det utvikles nye eller forbedrede elektroniske offentlige tjenester i kommune, samt om den elektroniske samhandlingen mellom stat og kommune og i kommunesektoren forbedres.

Ordningen innebærer at det tildeles støtte på inntil 20 pst. av prosjektkostnaden. Tilskudd gis til prosjekter som starter opp innen utgangen av 2009. Prosjektene må ha utviklingskarakter og ha læringseffekt for andre kommuner og fylkeskommuner. Tilskudd kan gis på bakgrunn av søknader fra kommunesektoren og til prosjekter som er utviklet i samarbeid med eller er initiert av KS. Statlige virksomheter kan selv initiere utviklingsprosjekter og utviklingsprogrammer i et utvalg kommuner/fylkeskommuner. Støtte kan i særskilte tilfeller gis til prosjekter i kommuner/fylkeskommuner som gjennomføres av statlig virksomhet.

Etter utlysning av tilskuddsordningen kan Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) utbetale tilskudd etter nærmere fastsatte kriterier i tråd med målene for ordningen. Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskuddsmottakerne leverer sluttrapport og regnskap og eventuelt fremdriftsrapporter med regnskap. DIFI foretar generell formalia- og sannsynlighetskontroll av rapportene og regnskapene.

Kap. 1580 Byggeprosjekter utenfor husleieordningen

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

Det foreslås å starte prosjektering av nytt utstillingsveksthus ved Naturhistorisk museum på Tøyen i Oslo (8 mill. kroner) og samlokalisering av Norges veterinærhøgskole og Veterinærinstituttet på Ås (15 mill. kroner). Samlet behov for å fullføre disse to forprosjektene forventes å beløpe seg til hhv. 10,5 mill. kroner og 90 mill. kroner. På bakgrunn av ovennevnte foreslås bevilgningen på posten økt med 23 mill. kroner, til 63 mill. kroner.

Post 31 Igangsetting av byggeprosjekter, kan overføres

I saldert budsjett 2009 er det satt av 60 mill. kroner til startbevilgning til nybygg for Odontologisk fakultet ved Universitetet i Bergen. Prosjektet har en kostnadsramme på 780,4 mill. kroner i prisnivå pr. 1. juli 2009. For å forsere arbeidene i dette prosjektet foreslås det bevilget ytterligere 20 mill. kroner i 2009. Bevilgningen på posten foreslås på denne bakgrunn økt med 20 mill. kroner, til 80 mill. kroner.

Kap. 1581 Eiendommer til kongelige formål

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Det foreslås igangsatt arbeider ved de kongelige eiendommene for til sammen 14,2 mill. kroner. Arbeidene vil skje i regi av Statsbygg. De planlagte arbeidene omfatter diverse sikringstiltak på Bygdø kongsgård, restaurering og utbedring av råteskader på Stiftsgården og vedlikeholdstiltak på Gamlehaugen. På bakgrunn av ovennevnte foreslås bevilgningen på posten økt med 14,2 mill. kroner, til 53,8 mill. kroner.

Kap. 2445 Statsbygg

Post 24 Driftsresultat

Det foreslås bevilget til sammen 350 mill. kroner til vedlikeholdstiltak mv. på bygninger og eiendommer som Statsbygg forvalter. Ekstraordinære vedlikeholdstiltak vil kunne gjennomføres relativt raskt, og som følge av spredningen i Statsbyggs eiendomsmasse ha virkning over store deler av landet.

Fengelseiendommene ble innlemmet i husleieordningen under Statsbygg fra 1. januar 2009. Det er i St.prp. nr. 1 (2008-2009) *Fornyings- og administrasjonsdepartementet* redegjort for at det er et betydelig vedlikeholdsetterslep på denne eiendomsmassen. Av forslaget på i alt 350 mill. kroner foreslås det at 80 mill. kroner benyttes til ekstraordinært vedlikehold av fengelseiendommene. De resterende 270 mill. kroner foreslås benyttet til ulike tiltak på Statsbyggs øvrige eiendomsmasse. Av dette beløpet er om lag 160 mill. kroner knyttet til generelt vedlikehold, om lag 20 mill. kroner til tilgjengelighetstiltak, 25 mill. kroner til ENØK-tiltak, 45 mill. kroner til tiltak på eiendommer av kulturhistorisk verdi og 20 mill. kroner til vedlikehold av bygningsmassen på Bygdø kongsgård.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås driftsresultatkravet for forvaltningsbedriften Statsbygg redusert med 350 mill. kroner til 198,5 mill. kroner.

Post 30 Prosjektering av bygg, kan overføres

Norge fikk i 2006 forespørsel fra Europarådet om å være vertskap for et ressurscenter som skal arbeide med interkulturell forståelse, demokrati og menneskerettigheter. Stortinget samtykket i oktober 2008 til inngåelse av samarbeidsavtale om opprettelse av senteret, som har fått navnet Det europeiske Wergelandssenter. Senteret planlegges samlokalisert med Holocaustsenteret på Bygdøy i Oslo. Til denne samlokaliseringen vil det være behov for et tilbygg. Det er behov for 4,5 mill. kroner til å forprosjekttere et slikt tilbygg. Bevilgningen på posten foreslås på denne bakgrunn økt med 4,5 mill. kroner, til 75,5 mill. kroner.

Post 31 Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, kan overføres

Det foreslås bevilget til sammen 140 mill. kroner til igangsetting og forsering av i alt fem byggeprosjekter. For fire av disse er det behov for mer tid til å gjennomgå prosjektenes kostnadsrammer. Det legges derfor opp til å komme tilbake med forslag til kostnadsrammer for disse prosjektene i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Av det samlede forslaget på 140 mill. kroner foreslås 15 mill. kroner benyttet til ombygging og rehabilitering av patologibyggget i Pilestredet Park for innpassing av

Høgskolen i Oslo, avdeling for sykepleie. Som varslet i St.prp. nr. 1 (2008-2009) Fornyings- og administrasjonsdepartementet, arbeides det med å gjennomgå og oppdatere kostnadsrammen for dette prosjektet, med sikte på fremleggelse i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009. Det er i Saldert budsjett 2009 bevilget 20 mill. kroner til igangsetting av prosjektet. For å forsere arbeidene i prosjektet, foreslås det bevilget ytterligere 15 mill. kroner til å starte detaljprosjektering og riving av eksisterende bygningsmasse.

Det foreslås videre bevilget 25 mill. kroner til utvidelse av Steinkjer tinghus, for å kunne slå sammen Stjør- og Verdal og Inderøy tingrett til én domstol. Det foreslås at prosjektet gis en kostnadsramme på 97,5 mill. kroner i prisnivå pr. 1. juli 2009, jf. forslag til romertallsvedtak. Prosjektets styringsramme settes til 85,2 mill. kroner. Prosjektet forventes ferdigstilt i årsskiftet 2010-2011.

Videre foreslås det bevilget 65 mill. kroner til å samlokalisere Høgskolen i Bergen i ett anlegg. Styrings- og kostnadsrammen for prosjektet anslås foreløpig til hhv. 1 696,1 mill. kroner og 1 842,8 mill. kroner i prisnivå pr. 1. juli 2009. Bevilgningen for inneværende år planlegges benyttet til oppdatering av eksisterende forprosjekt og detaljprosjektering. Forslag til endelig kostnadsramme vil bli lagt fram i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Det foreslås videre bevilget 15 mill. kroner i startbevilgning til nytt sentralbygg på Fosshaugane Campus i Sogndal for Høgskolen i Sogn og Fjordane. Midlene vil i hovedsak bli benyttet til detaljprosjektering av prosjektet. Styrings- og kostnadsrammen for prosjektet anslås foreløpig til hhv. 349,1 mill. kroner og 392,2 mill. kroner i prisnivå pr. 1. juli 2009. Forslag til endelig kostnadsramme vil bli lagt fram i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Til sist foreslås det bevilget 20 mill. kroner i startbevilgning til nytt aktivitetsbygg ved Oslo fengsel. Nytt aktivitetsbygg ved Oslo fengsel ble opprinnelig utredet som en del av et større prosjekt, hvor også nytt erstatningsbygg for hovedlageret og kjøkkenet var inkludert. Samlet kostnadsramme for dette prosjektet var foreløpig beregnet til om lag 250 mill. kroner, hvorav om lag 70 mill. kroner var relatert til aktivitetsbygget. Blant annet som følge av at det nå legges opp til å gå videre bare med aktivitetsbygget, må prosjektet gjennomgås og oppdateres før det kan legges fram forslag om kostnadsramme. Forslag til kostnadsramme vil bli lagt fram i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009.

Samlet foreslås bevilgningen på posten økt med 140 mill. kroner, til 367,5 mill. kroner.

Post 32 Igangsetting av kurantprosjekter, kan overføres

Bevilgningen på posten gjelder igangsetting av kurantprosjekter under husleieordningen til Statsbygg. Rammen til oppstart av kurantprosjekter foreslås økt med 40 mill. kroner for å sette i gang prosjekter knyttet til barnevernsinstitusjonene. Bevilgningen vil hovedsakelig bli benyttet til prosjektene Øverby omsorgssenter og Skiptvedt omsorgssenter. Bevilgningen på posten foreslås på denne bakgrunn økt med 40 mill. kroner, til 122 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Det foreslås en bevilgning på 141 mill. kroner knyttet til mindre ombygginger, utvidelser og brukertilpasninger mv. i bygninger som forvaltes av Statsbygg.

Tiltakene vil kunne igangsettes relativt raskt, og som en følge av spredningen i Statsbyggs eiendomsmasse ha virkning over store deler av landet. Av de i alt 141 mill. kronene er 30 mill. kroner knyttet til oppgradering av fengselseiendommene. Det foreslås videre at om lag 67 mill. kroner settes av til vedlikeholdstiltak på høgskoler mv. som inngår i husleieordningen, og at 44 mill. kroner settes av til ombygninger og brukertilpasninger av øvrige eiendommer under Statsbygg.

Samlet foreslås bevilgningen på posten økt med 141 mill. kroner til 241 mill. kroner.

4.13 Finansdepartementet

Kap. 1632 Kompensasjon for merverdiavgift

Post 61 Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner, overslagsbevilgning

Det vises til forslag om økte bevilgninger til kommunene, blant annet tilskudd på 4 mrd. kroner til vedlikehold og rehabilitering av kommunal infrastruktur. Som følge av dette anslås merverdiavgiftskompensasjonen til kommuner og fylkeskommuner å øke med 800 mill. kroner i 2009. I saldert budsjett 2009 er det bevilget 13 650 mill. kroner på posten. Det foreslås at bevilgningen på posten økes med 800 mill. kroner til, 14 450 mill. kroner.

Kap. 5501 Skatter på formue og inntekt

Post 72 Fellesskatt

Det vises til omtale i kapittel 3 om forslag til konjunkturavhengig skattelette. Det vises også til Ot.prp. nr. 30 (2008-2009) Om endringer i skatteloven. På denne bakgrunn foreslås bevilgningen satt ned med 3 250 mill. kroner, fra 157 500 mill. kroner til 154 250 mill. kroner.

4.14 Forsvarsdepartementet

Kap. 1710 Forsvarsbygg og nybygg og anlegg

Post 46 Ekstraordinært vedlikehold, kan overføres

Det er Regjeringens målsetting at fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå innen 2020, jf. St. meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøstandard*, og St.prp. nr. 48 (2007-2008) *Et forsvar til vern om Norges sikkerhet, interesser og verdier*.

Gjennom tilstandsvurdering av samtlige nasjonale festningsverk har Forsvarsbygg avdekket et betydelig vedlikeholdsbehov. Det foreslås å øke bevilgningen til ekstraordinært vedlikehold av de nasjonale festningsverkene med 88 mill. kroner. Bevilgningen vil bli benyttet til å videreføre arbeidet med å sette i stand murer og byggverk som utgjør en potensiell fare for sikkerheten til de som benytter seg av eller besøker festningene, samt til vedlikehold av byggverk som er i kritisk forfatning. Sammen med de allerede bevilgede midlene for 2009 vil dette utgjøre

et betydelig løft for å bedre vedlikeholdet av våre nasjonale festningsverk, jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2008-2009) *Forsvardepartementet*.

På bakgrunn av ovennevnte foreslås det at bevilgningen på posten økes med 88 mill. kroner til 112 mill. kroner.

4.15 Olje- og energidepartementet

Kap. 1825 Omlegging av energibruk og -produksjon

Post 50 Overføring til Energifondet

Som en del av tiltakspakken for å stimulere den økonomiske aktiviteten, ønsker Regjeringen å styrke omlegging av energibruk og energiproduksjon i miljøvennlig retning. Regjeringen foreslår å styrke Enova gjennom en ekstraordinær bevilgning til Energifondet på 1 190 mill. kroner i 2009. Energifondet blir dermed tilført over 80 prosent mer enn det som opprinnelig ble budsjettert for 2009.

Regjeringen har en omfattende satsing på fornybar energi og energieffektivisering, blant annet med utgangspunkt i klimaforliket og Soria Moria-erklæringen.

Regjeringens viktigste verktøy i dette arbeidet er Enova og Energifondet.

Innsatsen retter seg særlig mot utbygging av fornybare oppvarmingsløsninger og energieffektive løsninger i industri, bygg og anlegg. Den økte satsingen vil derfor særlig bidra til å skape økt etterspørsel etter energieffektive og miljøvennlige løsninger og arbeidsplasser innen bygg og anlegg. Økte midler til Energifondet gir også mulighet for økt utbygging av gode vindkraft- og biokraftprosjekter.

For å komme raskt i gang legges det opp til å benytte etablerte programmer i regi av Enova. Enova har et bredt kontaktnett mot ulike målgrupper som energiselskap, kommuner, industri og husholdninger. Det ligger også en betydelig fleksibilitet i Energifondet slik at Enova kan prioritere de områdene der det ligger best til rette for økt aktivitet. Enova vil vurdere å øke støttesatsene midlertidig innenfor rammen notifiseringen til ESA gir rom for, og å akseptere noe lavere energieresultat per støttekrone, for å stimulere til oppstart av flere prosjekter i 2009.

For å øke energieffektiviseringen og bruk av fornybar energi i egen bolig, vil Enova få i oppgave å styrke informasjonsarbeidet rettet mot husholdningene. Det foreslås også bevilget 10 mill. kroner over Miljøverndepartementets budsjett til dette informasjonsarbeidet, jf. kap. 1400 Miljøverndepartementet, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Enova har en omfattende virksomhet rettet mot energieffektivisering i offentlige bygg. Regjeringen legger opp til å øke overføringene over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, blant annet til vedlikehold og rehabilitering av kommunale og fylkeskommunale bygg og anlegg. I Klimaforliket er det enighet om betydelig økt aktivitet innen utvikling av energieffektive bygg. Når det offentlige skal gå i gang med omfattende vedlikehold og rehabilitering av sine bygg og anlegg, vil man med den foreslåtte tilleggsbevilgningen samtidig kunne sikre at det etableres energieffektive løsninger og fornybare varmeløsninger. Enova vil kunne bidra til at forbildeprosjekter som er vesentlig mer energieffektive enn det som følger av de nye tekniske byggeforskriftene etableres.

Også innen private næringsbygg og i industrien vil Enova kunne nå ut til flere virksomheter som ønsker å gjennomføre energieffektiviserende tiltak. Noen av de største effektiviseringsprosjektene har vært i industrien.

Enova skal være en pådriver i utvikling av nye prosjekter for energiproduksjon fra fornybare energikilder. Økte midler gir rom for å fremskynde utbyggingen av fjernvarme og lokale varmesentraler basert på fornybar energi, slik at bruken av strøm og fyringsolje til oppvarming reduseres. Det vises til klimaforliket, der det anses som viktig med økt innsats på tiltak for å erstatte oljefyring med fornybar energi. Det var også enighet om at vilkårene for utbygging av fjernvarme må styrkes.

Etablering av lokale varmesentraler og fjernvarme gir økt etterspørsel etter fornybare varmeressurser, herunder biobrensel. Dette er et viktig tiltak for å opparbeide et større marked for biobrensel og dermed også bidra til økt aktivitet og sysselsetting innenfor råvareproduksjonen, blant annet i skogbruket. Olje- og energidepartementet og Landbruks- og matdepartementet legger opp til en balansert utvikling av verdikjedene for bioenergi. Parallelt med økningen av rammen for Energifondet, legges det over Landbruks- og matdepartementets budsjett opp til å øke bevilgningen på kap. 1149, Post 71 Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket med 50 mill. kroner. Denne bevilgningen vil blant annet gå til å stimulere økt uttak av skogsråstoff til bioenergi.

Bevilgningen under kap. 1825, post 50 Overføring til Energifondet, foreslås økt med 1 190 mill. kroner, fra 591 mill. kroner til 1 781 kroner i 2009. Energifondets samlede inntekter i 2009 vil etter dette være om lag 2 600 mill. kroner.

Kap. 1833 CO₂-håndtering

Post 30 Investeringer, kan overføres

Det er i budsjettet for 2009 bevilget 920 mill. kroner knyttet til statens andel av investeringene i et teknologisenter for CO₂-fangst på Mongstad (TCM). Dette var basert på et foreløpig investeringsanslag på 3,5 mrd. kroner. I St.prp. nr. 26 (2008-2009) ble det gitt en foreløpig orientering om operatørens investeringsestimater for TCM. Inkludert merverdiavgift er samlede investeringer nå estimert til om lag 5,2 mrd. kroner.

Med bakgrunn i ovennevnte foreslås det å øke bevilgningen for 2009 fra 920 til 1 882 mill. kroner, noe som innebærer en økning på 962 mill. kroner. Det understrekes at bevilgningsbehovet for 2009 er usikkert. Regjeringen vil i nær fremtid komme tilbake til Stortinget med en egen proposisjon med investeringsbeslutningen og nødvendige fullmakter for etablering av teknologisenteret på Mongstad.

Finansdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid.

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag til vedtak om endringer i statsbudsjettet 2009 med tiltak for arbeid

I

I statsbudsjettet for 2009 gjøres følgende endringer:

Utgifter:

Kap. Post	Formål	Kroner
1	H.M. Kongen og H.M. Dronningen:	
51	Særskilte prosjekter ved Det kongelige hoff, forhøyes med fra kr 15 683 000 til kr 28 283 000	12 600 000
225	Tiltak i grunnopplæringen:	
70	Tilskudd til opplæring av lærlinger og lære kandidater med spesielle behov, forhøyes med fra kr 8 698 000 til kr 18 698 000	10 000 000
257	Program for basiskompetanse i arbeidslivet:	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 38 570 000 til kr 58 570 000	20 000 000
270	Studium i utlandet og sosiale formål for studenter:	
75	Tilskudd til bygging av studentboliger, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 220 816 000 til kr 295 816 000	75 000 000
271	Universiteter:	
50	Basisfinansiering statlige universiteter, forhøyes med fra kr 7 388 211 000 til kr 7 588 211 000	200 000 000
281	Fellesutgifter for universiteter og høyskoler:	
1	Driftsutgifter, forhøyes med fra kr 402 288 000 til kr 425 288 000	23 000 000
283	Meteorologiformål:	
50	Meteorologisk institutt, forhøyes med fra kr 231 431 000 til kr 271 431 000	40 000 000
285	Norges forskningsråd:	
52	Forskningsformål, forhøyes med fra kr 1 184 345 000 til kr 1 271 845 000	87 500 000
315	Frivillighetsformål:	
(NY) 81	Idrettsanlegg, bevilges med	250 000 000
320	Allmenne kulturformål:	
(NY) 72	Lokale og regionale kulturbygg, bevilges med	70 000 000
73	Nasjonale kulturbygg, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 141 767 000 til kr 150 117 000	8 350 000
410	Tingrettene og lagmannsrettene:	
1	Driftsutgifter, forhøyes med fra kr 1 375 797 000 til kr 1 385 797 000	10 000 000
430	Kriminalomsorgens sentrale forvaltning:	
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 19 854 000 til kr 39 854 000	20 000 000
440	Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten:	
1	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 441 post 1</i> , forhøyes med fra kr 7 978 287 000 til kr 8 167 287 000	189 000 000
441	Oslo politidistrikt:	
1	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 440, post 1</i> , forhøyes med fra kr 1 614 601 000 til kr 1 667 601 000	53 000 000
462	Tinglysing:	
1	Driftsutgifter, forhøyes med fra kr 180 811 000 til kr 190 811 000	10 000 000
571	Rammetilskudd til kommuner:	
60	Innbyggertilskudd, forhøyes med fra kr 46 531 818 000 til kr 48 501 818 000	1 970 000 000

572	Rammetilskudd til fylkeskommuner:	
60	Innbyggertilskudd, forhøyes med fra kr 15 963 827 000 til kr 16 578 827 000	615 000 000
576 (NY)	Vedlikehold og rehabilitering: 60 Tilskudd til vedlikehold og rehabilitering i kommuner og fylkeskommuner, bevilges med	4 000 000 000
581	Bolig- og bomiljøtiltak: 75 Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 658 600 000 til kr 908 600 000	250 000 000
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg: 60 Rentekompensasjon - skole- og svømmeanlegg, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 930 000 000 til kr 960 000 000	30 000 000
	61 Rentekompensasjon - kirkebygg, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 105 400 000 til kr 117 400 000	12 000 000
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser: 64 Investeringstilskudd, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 279 400 000 til kr 436 000 000	156 600 000
605	Arbeids- og velferdsetaten: 1 Driftsutgifter, forhøyes med fra kr 8 164 974 000 til kr 8 320 974 000	156 000 000
634	Arbeidsmarkedstiltak: 76 Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 6 162 220 000 til kr 6 812 220 000	650 000 000
640	Arbeidstilsynet: 1 Driftsutgifter, forhøyes med fra kr 409 200 000 til kr 414 200 000	5 000 000
651	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere: 62 Kommunale innvandrertiltak, forhøyes med fra kr 83 520 000 til kr 98 520 000	15 000 000
690	Utlendingsdirektoratet: 21 Spesielle driftsutgifter, statlige mottak, forhøyes med fra kr 2 060 568 000 til kr 2 090 568 000	30 000 000
732	Regionale helseforetak: 72 Tilskudd til Helse Sør-Øst RHF, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 38 578 080 000 til kr 39 118 080 000	540 000 000
	73 Tilskudd til Helse Vest RHF, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 13 167 191 000 til kr 13 355 191 000	188 000 000
	74 Tilskudd til Helse Midt-Norge RHF, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 10 043 940 000 til kr 10 187 940 000	144 000 000
	75 Tilskudd til Helse Nord RHF, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 9 011 808 000 til kr 9 139 808 000	128 000 000
920	Norges forskningsråd: 50 Tilskudd, forhøyes med fra kr 1 233 300 000 til kr 1 320 800 000	87 500 000
950 (NY)	Forvaltning av statlig eierskap: 95 Aksjekapital Argentum AS, bevilges med	2 000 000 000
1020 (NY)	Havforskningsinstituttet: 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , bevilges med	38 000 000
1062	Kystverket: 1 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 45</i> , forhøyes med fra kr 1 186 920 000 til kr 1 206 920 000	20 000 000
	30 Nyanlegg og større vedlikehold, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 398 100 000 til kr 478 100 000	80 000 000
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 1</i> , forhøyes med fra kr 47 400 000 til kr 97 400 000	50 000 000
1112	Kunnskapsutvikling og beredskap m.m. på matområdet: 51 Kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og beredskap, Bioforsk, forhøyes	

	med	33 000 000
	fra kr 61 227 000 til kr 94 227 000	
1149	Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket:	
	71 Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	70 000 000
	fra kr 49 985 000 til kr 119 985 000	
1301	Forskning og utvikling mv.:	
	72 Tilskudd til miljøvennlig transport, Transnova-prosjektet, forhøyes med	50 000 000
	fra kr 50 000 000 til kr 100 000 000	
1320	Statens vegvesen:	
	23 Trafikktilsyn, drift og vedlikehold av riksveger m.m., <i>kan overføres</i> ,	
	<i>kan nyttes under post 29, post 30, post 31 og post 72</i> , forhøyes med	810 000 000
	fra kr 7 749 500 000 til kr 8 559 500 000	
	30 Riksveginvesteringer, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 23, post 29,</i>	
	<i>post 31, post 60 og post 72</i> , forhøyes med	1 430 000 000
	fra kr 6 440 900 000 til kr 7 870 900 000	
	31 Rassikring, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 30 og post 60</i> , forhøyes	
	med	60 000 000
	fra kr 442 500 000 til kr 502 500 000	
1350	Jernbaneverket:	
	23 Drift og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 30</i> , forhøyes med	818 000 000
	fra kr 3 800 900 000 til kr 4 618 900 000	
	30 Investeringer i linjen, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 23</i> , forhøyes	
	med	483 000 000
	fra kr 3 199 100 000 til kr 3 682 100 000	
1400	Miljøverndepartementet:	
	21 Spesielle driftsutgifter, forhøyes med	10 000 000
	fra kr 174 757 000 til kr 184 757 000	
	75 Miljøvennlig byutvikling, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	30 000 000
	fra kr 31 000 000 til kr 61 000 000	
1426	Statens naturoppsyn:	
	30 Tiltak i nasjonalparkene, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	25 000 000
	fra kr 18 891 000 til kr 43 891 000	
	31 Tiltak i naturverns- og kulturlandskapsområder, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	20 000 000
	fra kr 30 671 000 til kr 50 671 000	
1427	Direktoratet for naturforvaltning:	
	21 Spesielle driftsutgifter, forhøyes med	5 000 000
	fra kr 224 326 000 til kr 229 326 000	
	31 Tiltak i friluftsområder, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	35 000 000
	fra kr 22 500 000 til kr 57 500 000	
	78 Friluftsrådenes landsforbund og interkommunale friluftsråd, <i>kan overføres</i> ,	
	forhøyes med	2 000 000
	fra kr 8 000 000 til kr 10 000 000	
1429	Riksantikvaren:	
	72 Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer,	
	<i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post 21</i> , forhøyes med	136 000 000
	fra kr 195 130 000 til kr 331 130 000	
	73 Brannsikring og beredskapstiltak, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttes under post</i>	
	<i>21</i> , forhøyes med	77 000 000
	fra kr 11 953 000 til kr 88 953 000	
	74 Fartøyvern, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	10 000 000
	fra kr 42 004 000 til kr 52 004 000	
1521	Direktoratet for forvaltning og IKT:	
(NY)	60 Prosjekttilskudd til digital fornying i kommunene, <i>kan overføres</i> ,	
	bevilges med	60 000 000
1580	Byggeprosjekter utenfor husleieordningen:	
	30 Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i> , forhøyes med	23 000 000
	fra kr 40 000 000 til kr 63 000 000	

	31	Igangsetting av byggeprosjekter, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 60 000 000 til kr 80 000 000	20 000 000
1581		Eiendommer til kongelige formål:	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 39 558 000 til kr 53 758 000	14 200 000
1632		Kompensasjon for merverdiavgift:	
	61	Tilskudd til kommuner og fylkeskommuner, <i>overslagsbevilgning</i> , forhøyes med fra kr 13 650 000 000 til kr 14 450 000 000	800 000 000
1710		Forsvarsbygg og nybygg og nyanlegg:	
	46	Ekstraordinært vedlikehold, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 24 000 000 til kr 112 000 000	88 000 000
1825		Omlegging av energibruk og energiproduksjon:	
	50	Overføring til Energifondet, forhøyes med fra kr 591 000 000 til kr 1 781 000 000	1 190 000 000
1833		CO2-håndtering:	
	30	Investeringer, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 920 000 000 til kr 1 882 000 000	962 000 000
2412		Den norske stats husbank:	
	90	Lån til Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i> , forhøyes med fra kr 10 298 000 000 til kr 11 198 000 000	900 000 000
2415		Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak:	
	75	Marint verdiskapingsprogram, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 75 000 000 til kr 95 000 000	20 000 000
2421		Innovasjon Norge:	
	50	Innovasjon - prosjekter, fond, forhøyes med fra kr 126 000 000 til kr 596 000 000	470 000 000
	72	Forsknings- og utviklingskontrakter, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 265 000 000 til kr 330 000 000	65 000 000
2445		Statsbygg:	
	24	Driftsresultat:	
		1 Driftsinntekter, <i>overslagsbevilgning</i>	-3 227 519 000
		2 Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	1 506 002 000
		3 Avskrivninger	594 011 000
		4 Renter av statens kapital	52 298 000
		5 Til investeringsformål	900 000 000
		6 Til reguleringsfondet	-23 248 000
			<hr/>
			-198 456 000
	30	Prosjektering av bygg, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 71 000 000 til kr 75 500 000	4 500 000
	31	Igangsetting av ordinære byggeprosjekter, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 227 500 000 til kr 367 500 000	140 000 000
	32	Igangsetting av kurantprosjekter, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 82 000 000 til kr 122 000 000	40 000 000
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i> , forhøyes med fra kr 100 000 000 til kr 241 000 000	141 000 000
2460		Garanti-instituttet for eksportkreditt:	
(NY)	51	Tapsfond U-landsordningen, bevilges med	150 000 000
2541		Dagpenger:	
	70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i> , forhøyes med fra kr 5 103 000 000 til kr 5 129 400 000	26 400 000

Inntekter:

Kap. Post	Formål	Kroner
5312	Den norske stats husbank:	
90	Avdrag, forhøyes med fra kr 9 186 000 000 til kr 9 191 300 000	5 300 000
5501	Skatter på formue og inntekt:	
72	Fellesskatt, nedsettes med fra kr 157 500 000 000 til kr 154 250 000 000	3 250 000 000
5615	Renter fra Den norske stats husbank:	
80	Renter, forhøyes med fra kr 5 133 000 000 til kr 5 150 300 000	17 300 000

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

II
Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at:

1. Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger	509,9 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringsstilskudd	1 269,0 mill. kroner

2. Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	76	Tiltak for arbeidssøkere	3 138,15 mill. kroner

III
Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 3 000 mill. kroner over kap. 582, post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg.

IV
Investeringsramme kirkebygg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2009 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 1 200 mill. kroner over kap. 582, post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg.

V Garantifullmakter

Stortinget samtykker i at Nærings- og handelsdepartementet i 2009 kan gi:

1. Innovasjon Norge fullmakt til å gi tilsagn om nye garantier for inntil 320 mill. kroner for lån til realinvesteringer og driftskapital, men slik at total ramme for nytt og gammelt ansvar ikke overstiger 460 mill. kroner.
2. Garanti-instituttet for eksportkreditt fullmakt til å gi tilsagn om nye garantier innenfor en ramme for nye garantier og gammelt ansvar på 3 150 mill. kroner ved eksport til og investeringer i utviklingsland, men likevel slik at rammen ikke overskrider sju ganger det til enhver tid inntilstående beløp på ordningens grunnfond. Garantivirkningsomheten skal finne sted innenfor de rammer som «Arrangement on Officially Supported Export Credits» setter. Virksomheten skal drives i balanse på lang sikt, gitt bevilgninger til grunnfondet. Nærings- og handelsdepartementet kan i samråd med Utenriksdepartementet gi utfyllende bestemmelser om gjennomføringen av dette vedtaket.

VI Utlånsfullmakt

Stortinget samtykker i at Nærings- og handelsdepartementet i 2009 kan gi Innovasjon Norge fullmakt til å gi tilsagn om nye landsdekkende innovasjonslån innenfor en ramme på 900 mill. kroner.

VII Fullmakt til å gjennomføre utvidelse av Steinkjer tinghus

Stortinget samtykker i at kostnadsrammen for utvidelse av Steinkjer tinghus settes til 97,5 mill. kroner.

Andre fullmakter

VII Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2009 kan gi tilsagn om lån for 14 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2009 og senere år.